

č. i. 479.

Praktické

vyučování ve školách materských

a prvých třídách obecné školy.

PEDAGOGICKÁ KNIHOVNA
[REDAKCE] UČITELSKÉHO ÚSTAVU
V HRADCI KRÁLOVÉ.

Dle M. Pappe-Carpentierové

V 213

upravil

František Tesar

NAKLADATELÉ:

KNIHOŠKLAD ROHLÍČEK & SIEVERS KNIHTISKÁRNA
V PRAZE.

Vysoce váženému

pánu, panu

JOSEFOVI VLKOVĚ,

c. kr. okresnímu školdozorci, čestnému člonu „Mělnické Budče,“

horlivému příteli školství atd.

věnuje

František Tesák.

Rozmluvy o některých stránkách náboženských.

Ačkoli jsou skutkové starého zákona co do posloupnosti časové nejstarší, zdálo se mi přece užitečnějším býti, počítí vyučování náboženské u dítek ideami obecnějšími, dojmavějšími a dítkám přístupnějšími. Proto klademe tuto dřív než biblickou dějepravu několik rozmluv náboženských. Rozumíť se samo sebou, že není naším účelem, vyčerpati všecky pravdy náboženské, aniž chceme vyložiti celý význam tohoto předmětu. Slušíť tu sobě připomínati stále, že se mají dítky naučiti pravdám vznešeným a povinnostem, které náboženství ukládá. Tot pramen, z kterého čerpají mají dítky naučení náboženská.

Nezbývá než podati některé příklady methodické, podle kterýchž vedla by se mládež, aby s prospěchem naučila se pravdám náboženským.

Slovo „náboženství“ uvádí nám na mysl trojí druh ideí, které, ač jsou rozdílné, přece těsně spolu souvisí, t. víra, láska a povinnost. Víra osvěcuje rozum, láska rozněcuje srdce, povinnosti řídí a spravují naše jednání. Ty jsou tři činitelé, kteří celého člověka ovládají.

Vyučování náboženské musí se dítí nepřetržitě v jistém ohledu a opakovati se ve všech způsobách, při každé příležitosti, čili veškeré vyučování přispívati

má k nábožnosti. Rozpomeňme se, že všechna práce naše, všechno naše učení nad pozemský tento život směřuje; že přicházíme na svět, abychom se neustále zdokonalovali, že se neučíme jediné proto, abychom byli učení, že nepracujeme pouze proto, abychom zbohatli, nýbrž že všechno to činíme, abychom vždy dokonaleji poznávali povinnosti svých, věrně je plnili a tím dosáhli života věčného. Povinnosti k Bohu, k bližnímu, k sobě, toť zákon mravnosti, dle kterého spravovati máme svůj život vezdejší.

Božský zákonodárce poroučí: Miluj Boha z celé duše své, ze vši mysli své, ze vši síly své a bližního pro Boha jako sebe sama; neboť v tom záleží zákon a všickni proroci.

Ale jestli plnění těchto povinností koncem čili úlohou života našeho, toť musí ono učení býti nejprřednějším, které nás vede k poznání jich. Náboženské vyučování musí býti tedy počátkem mravního ~~vzdělávání~~. Ono poskytne vychovatelce zásad, dle kterých ona i děti posuzovati budou chování své a zároveň budití bude ona svědomí jejich a síliti jejich soudnost.

Blahoslavená, dovede-li vytrvalostí svou vštípati cit pro povinnosti v duše dětské tak hluboce, aby trval po celý život jejich!

Idea o Bohu.

Bůh jest stvořitelem světa.

Otázka. Milé děti, když máte hlad, zda nespěcháte, abyste poprosily za chléb?

Odpověď. Ano, milá paní.

Ot. A tento chléb, který vás sytí, a kterého vám matka vaše dává, kdo asi udělal?

Odp. Pekař.

Ot. A z které látky udělal pekař chléb?

Odp. Z mouky a vody.

Ot. A kdo udělal vodu? To nevíte. Ale řekněte mi pak, kdo udělal žito? To také nevíte.

Mluvme o něčem jiném! — Když prší, zůstáváte pod střechou, ve světnici, není-liž tomu tak?

Odp. Ano, milá paní!

Ot. Kdo pak vystavěl dům, v kterém zůstáváte?

Odp. Zedník.

Ot. A z čeho vystavěl jej?

Odp. Z kamene.

Ot. A kdož udělal kámen? Ani to nevíte. — Mluvme tedy ještě o jiném. Když jste se ráno vyspaly a otevřete oči, jste rády, že je zase den?

Odp. Ano, milá paní!

Ot. A kdož udělal den? Nevíte to.

(Takovým způsobem můžete ještě dále pokračovati.)

Ot. Snad voda, žito, kámen samy se udělaly? a slunce přichází, aniž je kdo vodí? atd. Nevíte to? Ale víte, že se chléb sám nedělá, dům sám nestaví.

Odp. Pekař peče chléb a zedník staví dům atd.

Ot. Jestli tedy na světě nic samo sebou se nedělá, kdo tedy udělal žito, vodu, kámen, den atd.

Povím vám to, milé děti, poslouchejte mne vážně, neboť vám bude milo, až se dozvíte, co vám povím. Ten, kdož učinil žito, vodu a kámen, kdo každého rána posílá den a jasné slunce, kdo u večer činí tmu, ukazuje třpytící se hvězdy; ten, kdo dá růsti maličkým a zachovává veliké; kdo nám dal život; kdo všechno to učinil a činí a který jest pánem všeho: ten, milé děti, *Bůh* se nazývá!

Bůh všechno učinil, milé děti; zemi, nebe a všechno co jest: na nebi hvězdy, na zemi byliny, živočichy, i nás. A učinil všechno z ničeho. Pekař potřebuje obilí; zedník kamení, Bůh nepotřebuje ničeho. Činí všechno vůlí svou. Nepotřebuje, než chtítí nějakou věc a ta věc jest ihned, jak Bůh chtěl. Učiniti takto věc z ničeho, pouhou vůlí, nejmenuje se dělati, tomu se říká *stvořiti*.

Lidé dělají díla svá, Bůh *stvořil* díla svá.

Bůh jest všemohoucí.

Po tomto výkladu o stvořiteli následuj důsledně výklad o stvoření světa. Příběh o stvoření světa po-

skytuje v celku nesčíslného množství skutků Božích, které rozum náš pochopiti může a z nichž poznává všemohoucnost Boží.

Není při tom žádných nesnadností. Stupně, po kterých dítí se má poučení, naznačeny jsou v I. kap. knihy Genesis.

Bůh jest nejvyšší dobrotivý.

Ot. Milé dítky, když máte hlad, netěší-liž vás, že Bůh stvořil obilí, z něhož se mele mouka a z té peče se chléb, kterým zaháňte hlad?

Ot. Když je teplo a sluníčko svítí a vyjdete si na procházku, zdaliž máte z toho radost, že Bůh stvořil krásné lučiny, plné květín: petrklíčů, pampelišek, nezabudek? (Odpověď.)

Ot. Když vás potkala nějaká nehoda, bolest, zármutek a pláčete, netěší-liž vás, že dal Bůh vám matku, aby vás těšila a hladila vás i líbala, abyste zapoměly na bolest nebo zármutek? (Odpověď.)

Ot. Ale udělali tolik věcí užitečných, milých, utěšených, které vás tak blaží; není-liž to milovati vás? Bůh vás zajisté miluje. Proto jest Bůh zajisté lásky hoden a dobrý; neboť zlí lidé jen zle činí a ne dobře, a ti, kdo dobře činí, dobří jsou a ne zlí.

Prozřetelnost Božská.

Ot. Milé dítky, když ráno vycházíte z domova, abyste šly do školky, co vám dává matinka do košíčku?

Odp. Chleba.

Ot. A je-li chladno, do čeho vás obléká?

Odp. Do svrchníku.

Ot. A prší-li, což dá vám s sebou na cestu?

Odp. Deštník.

Ot. Ona předzvídá všecko, čeho vám bude zapotřebí, ta drahá matka? (Odpověď.)

Ot. Víte-liž, jak se nazývá matka, která předzvídá všechny potřeby svých dítek? Nevíte to? Říká se o ní, že jest *prozřetelná*.

Prozřetelnost matčina předzvidá potřeby dítek.

Milé dítčky! vedle prozřetelnosti matčiny jest ještě jedna prozřetelnost; prozřetelnost ta předzvidá ne toliko vaše potřeby, ale i potřeby vašich matek, otců a všech lidí i všeho, co jest na zemi.

Víte, kdo udí ptáčka stavěti měkké a teplé hnízdo svým mláďátkům?

Víte, kdo dal teplé kožichy, to jest, hustou srst zvířatům, která živa jsou v studených krajinách? Toť Prozřetelnost Božská.

Víte, kdo velí téci vodě v potocích a řekách, aby nehněla a hnílobou svou nás neotravovala? Kdo sesylá déšť, aby zavlažoval zemi, a slunce, aby ji zahřívalo, kdo zrání dává v létě ovoci občerstvujícímu, kdo zachovává do podzimku to, které se česá a na zimu ukládá?

Víte konečně, kdo vštípl otcům a matkám vašim tolik lásky k vám, milé dítčky, které byste umřely bez jejich péče neustalé, a který dává dobrým dítkám tou měrou, jakou dorůstají, tolik lásky k jejich rodičům, věkem sešlým a kteří by také umřeli bez laskavé péče svých dítek? Toť prozřetelnost Božská, která předzvidá všecko, ví o všem.

Znáte tuto prozřetelnost, povídala jsem vám již o ní, je to také ona prozřetelnost Božská.

Bůh spravedlivý jest.

Ot. Milé dítčky, když jste se byly dobře chovaly, co dělává vaše matinka?

Odp. Ona nás objímá, hladí, bere nás na klín atd. atd.

Ot. A když jste se nebyly dobře chovaly, co dělává?

Odp. Ona se na nás hněvá, plísni nás ano i trestá.

Ot. Je-liž matka vaše spravedlivá, ana odměňuje dobré a trestá zlé? (Odpověď.)

Ot. A co činívám já, když jste hodné?

Odp. Učíte nás a vypravujete nám pěkné věci.

Ot. A co činívám, když se dobře nechováte?

Odp. Nechcete nám ničeho vypravovati.

Ot. Jsem-liž také spravedliva, protože odměňuji dobré a trestám zlé?

Ot. Ale kdo naučil nás býti spravedlivými, milé dítky? Kdož byl první, jenž byl spravedliv, dříve než kdo jiný na světě? Kdo učí nás, cože jest spravedlnost; kdo ukládá nám spravedlnost za povinnost a dává nám příklad, abychom i my byli spravedliví?

Bůh to jest, milé dítky, a že on to, byly byste samy uhodly, kdybyste byly dost málo přemýšlely.

Ot. Hleďte, co se stává mlsnému a nestřídmému?

Odp. Rozstřně se.

Ot. Co stává se neposlušnému, který hraje si s ohněm?

Odp. Popálí se.

Ot. Co stává se lenochu, který nepracuje?

Odp. Nevydělá ničeho.

Ot. Co stává se tomu, kdo podvádí a lže?

Odp. Lidé mu nevěří.

Ot. Bůh tedý tresce zlé, neboť vůlí Boží, zákonem Božím děje se, že všechno toto stává se.

Ot. Vizme nyní, zdali Bůh odměňuje také dobré. Co se stává dětem, které jsou pozorny při učení?

Odp. Ony se poučí.

Ot. Co stává se dětem, které vždy pravdu mluví?

Odp. Lidé jim věří a váží si jich.

Ot. Co stává se přívětivým a ochotným dítkám?

Odp. Lidé je milují.

Ot. A zdaliž býti milován, ctěn, poučen, není odměna, kterou uděluje Bůh těm, kdo jí zasluhují?

Ot. Ale trestá-li nás Bůh ihned, když jsme se zlého dopustili? A odměňuje také hned, když jsme dobře činili, jako odplácí pán dělníku za práci, kterou za den vykonal? Aj nikoli! Bůh nenáhlí, on shovívá; má dosti času; má v rukou svých život vezdejší i budoucí. Ti, kdož se dopouštějí zlého, těm shovívá, čeká, aby se polepšili. Ti, kdo dobře činí, aj ti mají důvěru v něj a neodplatí-li jim ihned, vědí dobře, že jim odplatí později aneb zajisté na onom světě atd.

Bůh všudybytný jest.

Milé dítky, tento Bůh, stvořitel světa, tento Bůh všemohoucí, dobrotivý, tento Bůh, jenž jest neskončená moudrost, tento spravedlivý Bůh kde jest?

Díváte se, hledáte a nevidíte ho; nenalezáte ho? A přec z hloubi srdce *vašeho* slyšíte hlas jeho, který praví, abychom se vespolek milovali? Je-liž Bůh v srdcích našich? Pohlédněte na stromy v naší zahradě! Bůh jim dá rozvíjeti se každého jara; je-liž Bůh v naší zahradě? Tohoto rána rozednilo se, slunce se nám okázalo; je-liž Bůh také tam, kde je slunce? Bůh *za-* jisté všude jest, všudy bytuje Je-li všudybytný, vidí-liž všude všechno? Vidí-li všechno, toť vidí a zná také naše myšlení O milé dítky, zná-li Bůh všechno, ten Bůh, jenž odměňuje dobré a tresce zlé; jak velice musíme býti opatrní, abychom se varovali zlého a činili dobře!

S vědomí.

Ot. Milé dítky, *odkud to asi*, že když jste se byly bedlivě učily, pilně pracovaly, *místo abyste truchlily*, jest vám tak volno a jste tak vesely? Nevíte to? Snad spíše víte, proč jste smutny a nespokojeny a jak vám bývá do pláče pro každou maličkost, když jste byly líné, neposlušné neb rozpustilé? Ani to nevíte? Aj, povím vám to.

Bůh tak velice miluje dobré, tak velice přeje si, abyste vy je milovaly hned, jak jste světla Božího spatřily, že položil ve vás hned jak jste se narodily, něco, co vás neustále napomíná, kárá neb chválí. Něco, co posuzuje a soudí všechno vaše jednání, které vás učí zcela po tichu, jsou-li skutkové vaši dobří anebo zlí. Tento vnitřní hlas svědomí jmenuje se vědomí č. souzení našich činů. Když jste věrně vykonaly své povinnosti; když jste někomu v něčem posloužily, pomohly; křivdu vám učiněnou odpustily: vaše svědomí vám praví, že jste dobře jednaly, jest pokojné a vy jste spokojeny samy s sebou. Jestli naproti tomu byly jste

bratra svého, matku přelhaly, povinnosti své zanedbaly, svědomí vaše vám vytýká, že jste jednaly zle. jest nepokojné a vy jste nespokojeny samy s sebou. Neboť štěstí naše záleží v našem svědomí. Kdy schvaluje činy naše, tu i kdybychom měli nějaký zármutek, přece nejsme nešťastní. A naše neštěstí závisí také na svědomí, proto, že kdybychom měli sebe větší bohatství a rozkoši a svědomí by nás hnětlo, veseliti bychom se nemohli.

Víte-liž, proč nám Bůh dal svědomí, které jest schopno odměňovati takto dobré skutky naše?

Odp. Protože jest dobrotivý.

Ot. Ale proč učinil, aby nás svědomí trestalo ze skutků zlých?

Odp. Protože jest spravedlivý.

Hřích.

Ot. Milé děti, když se modlíme, prosíme Marii, matku Boží: Pros za nás *hříšné!* Kdo pak jest hříšný čili hříšník?

Odp. Ten, kdo hřeší.

Ot. Tedy hřešíme, jelikož prosíme sv. Marii, matku Boží, aby prosila za nás, ubohé hříšníky? (Odpověď.)

Ot. A což jest hřích? Je to něco dobrého?

Odp. Nikoli; hřích jest zlé.

Ot. Ješto dobře činiti jest Boha milovati a bližnímu v potřebách jeho pomáhati, což jest tedy hřešiti?

Ot. Hřešiti jest nemilovati Boha a bližnímu ubližovati.

(Uveďte některé příklady hříchů ze života dětského, které se týkají bližního!)

Ot. Ubližovaly-li byste bratřím neb sestřám svým, zdaliž by se to líbilo vašemu otci a vaší matce, kteří vás všechny stejně tak velice milují?

Odp. To by se jim protivilo.

Ot. Hříchy proti bližnímu protiví se zajisté Bohu, který nás všechny miluje? (Odpověď.)

Ot. A jak možná že hřešíme, vědouce že hřích Pánu Bohu se protiví?

Ot. Dovolují vám rodiči vaši dělati, co se jim protiví?

Odp. Nikoli, oni nám v tom brání.

Ot. A dovoluje-li nám Bůh, abychom činili, co se jemu protiví? (Odpověď).

Ot. Jak to možná? Pán Bůh zapovídá nám hřešiti, my to víme, a přece hřešíme?

Ot. Kdybyste nemilovaly rodičů svých, kteří vás milují z celého srdce, kteří na vás pracují, o vás se starají, byla by to uznalost?

Odp. Nebyla by: to byla by nevděčnost.

Ot. Ale Bůh miluje nás mnohem více, než naši rodičové; on více pro nás učinil, on nám dal všechno ano i naše rodiče. Nemilujeme-li ho, nejsme-liž mnohem nevděčnější jemu? (Odpověď).

Ot. Hřích jest tedy nevděčnost k Bohu, my to víme, a hřešíme? (Odpověď).

Ot. Co dělává otec váš, co matka vaše, když vás potká neštěstí, proto že jste jich neposlouchaly?

Odp. Oni nás trestávají.

Ot. Trestá Bůh také ty, kdo ho neposlouchají? (Odpověď).

Ot. Bůh trestá hříchy, víme to a přece hřešíváme?

Ot. Je to moudré, neposlouchati Boha, který hříchy trestce? (Odpověď).

Ot. Není-liž to hrozné, býti nevděčni Bohu tak dobrotivému? (Odpověď).

Ot. Nuže! my nahlížíme, že hřešiti jest jednati nerozumně, nebezpečně, víme že je to zlé, cítíme, že je to urážeti Boha, že je to býti mu nevděčnými; pochopujeme, že nás musí trestati a vzdor tomu všemu, vzdor našemu rozumu, vzdor svému svědomí, vzdor svému srdci, našemu prospěchu, hřešili jsme, hřešíme opět vy, já, a všickni lidé?

Všickni lidé hřešili od počátku světa a všickni hřešiti budou do skonání světa. Kdo pak, ubozí hříšníci, kdo učil nás hřešiti? Kdo to vězí v nás, jenž nás neustále pobízí ſa nutká, abychom byli pošetilí, trestuhodní, kdož pak jest to, kdo?

(*Odpověď k této otázce nalézá se v chybě našich prvních rodičů a v hříchu dědičném.*)

Když jste se byly takto přičinily, aby děti, co jim možná nahlížely a cítily hroznou pošetilost hříchu, tu strašnou převrácenost přirozenosti, která nás pobízí neodolatelnou mocí k hřešení; nebude příhodná chvíle, abyste promluvily o vykoupení? ulehčily srdci stísněnému? a přidaly k hrůze, kterou hřích vzbuzuje, hluboký pocit vděčnosti? Kdybyste posvítily na hřích jen s této stránky a na tom přestaly, bylo by pohřzíti dítě v hrůzu a strach a ostaviti člověka zoufalostí.

Vykoupení.

Ot. Pohledněte, milé děti, na tento krásný obrázek; víte co představuje?

Odp. Ježíška! Ježíška!

Ot. Poznali jste ho! Ale není to jméno toto, které tu pod obrázkem čtu. Kdo umíte čísti? Boženko, přístup sem! Co čteš pod obrázkem?

Odp. *Ježíš, vykupitel světa.*

Ot. Což znamenají ta slova? Což mohlo malé pacholátko vykoupiti svět? Mohl-liž tak učiniti i dospělý člověk?

Odp. Nikoli.

Ot. Máte pravdu, milé děti, Bůh jedině to mohl a tenť jest, jenž nás vykoupil; neboť byl Ježíš synem Božím, ano sám Bůh. Vzpomeňte si na tajemství sv. Trojice atd.

Ot. Ale od kterého zlého vysvobodil nás syn Boží? z potopy snad? aneb z požáru? . . . od moru? . . . od hladu? . . .

Odp. Nikoli; on nás vysvobodil od hříchu.

Ot. Hřích jest zajisté neštěstí mnohem větší než všechna jiná neštěstí? (Odpověď.)

Ot. Proč pak? Neuhodnete to? Především proto, že hřích uráží Boha, že jest hřích neposlušání zákona Božího, nevděčnost dobroty jeho. Konečně proto, že trest za hřích bývá pro nás strašný. Hlad, mor, nemoci a p. jsou zajisté ukrutná muka; ale

až člověk umře, když se odebeře na onen svět, tato muka přestanou; člověk už jich nepocítí; ale tresty, muka za naše hříchy nebyly by měly konce, kdyby byl syn Boží nevzal hříchy naše na sebe. Víte, milé dívky, když někdo udělal dluhu, že spravedlnost toho žádá, aby dluh zaplatil. Ale neměl-li dlužník až do nedávna peněz, aby zaplatil, věřitel mohl jej vyrvatí od rodičů, přátel jeho, ode všeho, co mu bylo milé; mohl jej dátí zavřítí do vězení na tak dlouho, pokud byl nezaplatil.

Ale přišel-li muž bohatý a nabídl se, že zaplatí zaň, aby ho zbavil toho neštěstí, a řekl-li muž bohatý věřiteli: Zanechte ho v pokoji, nezavírejte, netrestejte ho, já zaplatím vám, co jest dlužen, a když zaplatil, co zaplatiti mělo se, trpěl, co nepřisjenného při tom bylo; nemusí-liž se říci, že tento muž tak laskavý a tak bohatý stal se vykupitelem, vysvoboditelem, ano spasitelem jeho, zjednav milost jemu?

Nuže, milé dívky, takť jest, že Ježíš zjednal nám milost u Boha, otce svého, za nás, že nás vysvobodil od trestu hříchu, že nás vykoupil. Vtělil se t. j. vzal lidské tělo na sebe, aby mohl trpěti za nás, bohatstvím jeho byly jsou jeho zásluhy, a že byly tyto zásluhy neskonalé, mohl nás vykoupiti za cenu, kterou zaplatiti nemohl nižádný člověk sebe dokonalejší, ba ani ne všickni lidé dohromady atd.

Skutkové, kterými Pán Ježíš vykonal naše vykoupění, jsou obšírné a není tuto možná pro obmezenost místa vylíčiti je všecky. Ostavuji to práci vaší, nadějí se, že vás úkol ten nebude stěžovati. Všecko ze života Pána Ježíše jest zajímavé a krásné; toto pachole, které se narodilo uprostřed podzimku, v chlévě, kde nemělo ničeho, čím by se zahrálo, než teplý dech dvou hovádek

Toto pachole, plno horlivosti o slávu Boží, plno Božské moudrosti, táže se zákonníků a odpovídá jim, že se mu všickni diví, proti chladným slovům jejich pronáší slova plna pravdy, lásky a milosrdenství.

Tento mistr a Pán neomylný, přišed napraviti zákon, začíná tím, že se mu dobrovolně podrobuje; on,

jenž hlásá čistotu, chudobu a oddanost k Bohu, pravdivost učení svého potvrzuje více svým příkladem než slovy.

Tento nevinný trpítel, který bere vinu lidského pokolení na sebe, který z lásky k vinníkům, z horlivosti pro spasení jich dá se bičovati, posmívati, umučiti a ukřižovati t. j. trpěti všechny strasti bez reptání. A což dím: místo reptání modlí se za své katany: Odpusť jim, neboť nevědí, co činí.

Kdybyste nebyly schopny vnitřního pohnutí; kdybyste vnitř se nepohnuly, vypravující jednotlivé děje tohoto vznešeného vykoupení: první povinností vaší bylo by, vzdáti se navždy díla, vyučovati mládež.

Jsou dva předměty v křesťanském náboženství, které mládež obzvláště zajímají, které se dotýkají nejjemnějších stránek útlé duše jejich.

Jsouť pak tyto dva předměty: sv. Panna Maria a anděl strážce. Oba jsou neviditelní jako Bůh, oba po boku našem, vždy hotovi přispěti nám pomocí svou; oba hotovi podporovati nás v křehkosti naší, přimlouvati se za nás bloudící, tato sv. matka a tento nebeský přítel naplňují duši dětskou pevnou věrou a zároveň i něžnou poesíí.

Co modlitby se týká, vězte, budete-li vy se vroucně modlívati, budou i vaše děti nábožně modliti se. Zkusíte, že nejednou samy modliti se budou, aby buď citům svým ulevily aneb na Bohu, čeho sobě přejí, vyprošovaly.

Jisté as pětileté děvčátko mívalo živé, nemilé sny, tak že se z těch snů nejednou polekáno s výkřikem probouzivalo, čím budívalo matku svou. Ta modlí se jednoho večera, tuto prosbu k obyčejné modlitbičce své přidala: Můj dobrotivý Bože! uděl mi tu milost, aby mne zlý sen nebudil, abych matky své nebudila noci této.

Toto dítě věřilo z celého srdce a modlilo se s láskou a důvěrou z celé duše své.

Vzbuzujte u mládeže něžné city, ušlechťujte je a vstěpujte v srdce jejich víru; i bude vám věci snadnou učiniti, aby chápala, že člověk není sám, že není opuštěn od Boha, neboť potřeba modliti se a útěcha, již

v modlitbě nalezá, jsou zřejmé důkazy neviditelného s Bohem sjednocení.

Urazila bych vás, kdybych vám do podrobnosti naznačila, jak počínati máte sobě poučující mládež o panně Marii, o anděli strážci, o modlitbě. Máte-li pravou víru, milujete-li, jste-li matkami, ať mluví srdce vaše, a mládež porozumí jemu.

Když vám bude učiti předmětu složenějšímu, těžšímu, tudíž méně pochopitelnému rozumu, posud nevyvíčenému, připravujte k němu mládež svou propravnými pojmy, které rozum jejich pochopuje.

Volte co možná příklady a obdoby ze života dětského aneb z kruhů jim blízkých, přístupných. Řeč vaše budiž určitá a výklad jasný, přede vším pak buďte chování i řeč vaše vážná a pochopily-li jste náležitě úkol svůj, buďte tím jisty, že s pomocí Boží vstřípíte trvale zbožnou víru v srdce těch, kdo jsou svěřeny péči vaší.

Písmo svaté (Biblická dějprava).

Tuto podobně jako co katechismu týká se, toliko povšechné návrhy podávám. Jsou překlady písma sv. a výtahy z něho, z nichž čerpati můžete dosti obšírnou látku naučnou.

Ale že starý zákon mnohou věc obsahuje, která se dětem nehodí a že jest nám učiti v mezích těsně vymezených, měla jsem za dobré, vytknouti hlavy aneb věty, které mohou se mládeži vypravovati.

Ačkoli týž seznam hlav písma sv. obsahuje téměř celou biblickou dějprava, není přece úplným navedením k známosti písma svatého aniž býti má. Školka mateřská jest škola prvopočátečná, průpravná; ona má učiti všem počátkům lidského vědění, ale dokončování díla toho ostaviti musí školám jiným. Já jsem toliko chtěla vytknouti roli, kterou dle chuti vzdělávati a s ní sklízeti můžete bez přemáhání sil svých i mládeže a bez nebezpečí.

Zvláštní povaha mládeže školy vaší a vaše osobní spůsobilost ukáží vám, co byste vybírali měly z věcí

tuto naznačených. Vybírajíce z toho celku po částkách, dbejte při tom vnitřní souvislosti i přirozené posloupnosti. Vracejte se častěji k sv. evangelím, neboť bude mládež v budoucím životě svém častěji s nimi potkávat se než s jinými ději a utvrzovati budou mravnost, ku které jste je nabádaly. Upravujíc lekce, aby se hodily mládeži, více dbala jsem idee, kterou v sobě zavírá, než délky textu. Průpověď, která obsahuje toliko dvě řádky (u př. slova Stvořitelova: Učíme člověka vedle obrazu svého), může posloužiti k výkladu dosti obšírnému než kterýkoli dlouhý článek. Shledáte-li v písmě sv. místa, která pro jasnost a jednoduchost jejich mládež pochopiti může, vypravujte je tak, jak tam stojí. Ty pak dějiny, které zkrácené podávati musí se, vypravujte prostě, ale správně a srozumitelně. Takové jsou u. př. neoblomná důvěra Abrahamova v zaslíbení Hospodinovo, víra ochotná k největší oběti, život Jakubův u Lámana, trpělivost Josefova, jeho moudrost, chování se jeho k bratřím svým atd.

Než počnete vypravovati některý biblický děj, což děj se vždy ráno, oznamte to dítkám s velikou vážností, mírností a s hlubokou úctou k posvátnému předmětu. Pečujte, aby i ony stejně k slyšení ho se připravily. Vypravujte na to bez přetržení, bez roztržitosti, bojíce se, abyste předmět ten nijak nezlehčily. Ustanouce u vypravování, počněte vykládati děj v rozmluvě, vysvětlete, co by temné bylo.

Tázaly-li by se mezi tím děti na něco, ukojte ochotně zvědavost jejich. Takové otázky poskytnou jednou příležitost k hlubšímu vštípení pravdy, již pochopily.

Posvátnost biblických dějin ať povzbuzuje vás, abyste učíce jim, volily slova ne sice hledaná, ale vybraná a zvyk, jaký máte mluvíce s mládeží, přivodí vám prostotu řeči, které je nevyhnutelně zapotřebí těm, kdo útlou mládež vyučují, aby jim rozuměla.

Vyloživši vám methodu, kterou abych sama řídila se, uznala jsem za přiměřenou, učte biblickým dějinám, pokusím se, podati vám příklady k těmto předpisům. Ale v tomto okamžení znepokojuje mne myšlénka; ne-

bož přes všecko úsilí, jež vynakládáme na díla svá, zůstávají ona daleka toho, co udělali jsme obmysleli. Nic není lepšího a žádoucnějšího, jako lahoda a prostota řeči, spojená s ušlechtilou formou, ale není těžší věci nad tu, spojití toto tré v jednotu, neboť tato jednota také věci dokonalost jest.

Jakkoli daleka jsou vypravování má toho, čím aby byla jsem se snažila, dítky moje, rozuměly jim a radovaly se z nich; i budu vám prostě povídati, jak jsem vypravovala jim, a budou-li jednou vaše a moje děti milovati Boha z celého srdce svého a bližního jako sebe samy, nebudeme mítí čeho litovati, neboť tato slova zahrnují úlohu naši, jíž dostátí máme; vychovávající je.

O stvoření světa.

První cvičení.

Nebe, země, světlo a tma.

Genesis, k. I. Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Před počátkem všech věcí, které vůkol spatřujeme, Bůh toliko byl, protože Bůh vždycky byl. Země, na níž žijeme a po níž chodíme, nebylo ještě. Nebylo tu ještě domů, ni stromů, ani zvířat ani člověka tu nebylo, ni muže, ni ženy, ni dětí. Lidé a věci žijí na zemi aneb se drží země a jako země nebylo, nemohlo tu také ničeho býti, co na ní žije nebo se jí drží. Ani nebe tu nebylo; žádného slunce ani hvězd. Ničeho tu nebylo, co nyní vůkol sebe spatřujeme; Bůh toliko byl.

Když chtěl stvořiti, co spatřujeme, učinil napřed nebe a zemi, ale nebe bez hvězd a zemi neforemnou a holou. I řekl Bůh: *Budiž světlo a bylo světlo!* Toť jest to stkvoucí světlo, rozprostřené po zemi a nebi, po všech věcech, které osvětluje, které činí patrnými, že rozeznati můžeme podobu i barvy. Čas, po který světlo osvětluje věci vůkol nás, jmenuje se den. Čas, po který jich neosvětluje, jmenuje se noc nebo tma.

Za dne spatřujeme mnoho věcí, protože světlo na ně svítí; za noci anebo tmy ničeho nevidíme, protože světla není. Bůh pak oddělil světlo ode tmy a od rána

až do večera byl první den, který Bůh stvořil slovem svým.

Opakování.

Ot. Co stvořil Bůh na počátku?

Odp. Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi.

Ot. Jak jmenuje se doba, když je světlo?

Odp. Den se jmenuje.

Ot. A k čemu je světlo?

Odp. Aby svítilo na věci, které Pán Bůh stvořil, aby je činilo viditelnými.

Ot. Což jest viditelné?

Odp. Věc, kterou můžeme viděti.

Ot. Což bylo viditelné, než Bůh stvořil světlo?

Odp. Nebylo tu ještě ničeho, leč neforemná a holá země.

Ot. A kde byli živočichové, stromy, květiny?

Odp. Nic ze všeho toho tu nebylo.

Ot. A kde byly slunce, měsíce a hvězdy?

Odp. Nebylo jich; Bůh nestvořil jich dosud.

Ot. Dlouho-li svítilo světlo na zemi?

Odp. Svítilo na zemi od rána do večera.

Ot. A kam se podělo u večer?

Odp. Zmizelo a na místo něho bylo tma.

Ot. Jak se jmenuje doba, kdy ustoupilo světlo tmě?

Odp. Jmenuje se noc.

Ot. Kolikátého dne oddělil Bůh světlo ode tmy?

Odp. Bůh prvního dne oddělil světlo ode tmy.

Druhé cvičení.

Obloha, voda, oběžnice čili planety.

Po první noci byl den druhý.

Druhého dne stvořil Bůh kolem země oblohu. Obloha jest to krásné nebe, po kterém se mračna honí a rozprostírá se, jak vidíme, vysoko nad hlavami našimi a která zdá se nám býti modrá, když jest jasno. Ale co nad sebou vidíme, jest jen malá část oblohy. Bůh slovem svým stvořil nebe, jako stvořil světlo.

Potom druhého večera zmizelo opět světlo a nastala druhá noc druhého dne.

Třetího dne vrhl Bůh zemi v prostřed oblohy, země se točila a točíc se, zakulatěla se, že byla jako veliká koule. I řekl Bůh: „Shromážděte se vody, které pod nebem jsou, v místo jedno a ukaž se sucho!“ Stalo se. Bůh nazval sucho zemí, shromáždění vod nazval mořem. Pak řekl Bůh: „Zplod' země byliny, křoviny a ovocné stromy.“ I zazelenala se země a tisíce květin a kvetoucích keřův a stromů zdobilo ji. I stalo se to. Ihned pokryta byla země stromy, kři, bylinami všeho druhu, všech podob a rozličné velikosti; každý druh měl rozličný květ a rozdílné ovoce. Ovoce každého druhu bylo jiné vůně a chuti. A všechny tyto rostliny rostly do výšky, hledající vzduch a světlo, země pak kořeny svými se držely, kteréžto kořeny hledaly v zemi potřebné potravu, aby žily a rostly. I minul den třetí.

Opakování.

Ot. Co stalo se, když minula noc první?

Odp. Ráno nastal den.

Ot. Co učinil Bůh dne druhého?

Odp. Bůh učinil dne druhého oblohu, kterou nazval nebem.

Ot. Co jest obloha čili nebe?

Odp. Jest to prostor, který obkličuje zemi a kde honí se mračna.

Ot. A den na to, jenž byl den třetí, co učinil Bůh?

Odp. Bůh oddělil vody od země.

Ot. Jaké podoby nabyla země?

Odp. Zakulatěla se a byla jako koule.

Ot. Kam shromáždily jsou se vody?

Odp. Vody shromáždily jsou se v místo *jedno* hluboké.

Ot. Jak jmenují se tyto shromážděné vody v místo hluboké?

Odp. Jmenují se moře.

Ot. Jak vypadala část země, odkud voda odtokla?

Odp. Byla suchá a pevná.

Ot. A když země oschla a byla pevná, co stvořil Bůh na zemi?

Odp. Bůh stvořil byliny, stromy, kře a konečně všechny ostatní rostliny.

Ot. Co chtěl Bůh, aby všechny rostliny vydávaly ze sebe?

Odp. Ovoce a semeno, aby se rozplemeňovaly.

Ot. Kterého dne stvořil Bůh všechny rostliny?

Odp. Bůh stvořil všechny rostliny dne třetího.

Třetí cvičení.

Hvězdy, živočichové.

Čtvrtého dne řekl Bůh: „*Buďte světla na obloze nebeské, aby osvětlovala zemi a ať jsou znamením dnů i let.*“

I učinil Bůh slunce a hvězdy, měsíc a ostatní planety čili oběžnice. Úkolem slunce bylo, aby osvětlovalo, zahřívalo zemi a rozdělovalo léta a čtyři roční počasí, aby světlem a teplem jeho zrály plodiny a rozličné ovoce. A hvězdy svítily jako slunce.

Měsíc a ostatní oběžnice nesvítily více než naše země, jenž jest také oběžnice a nesvítí než světlem slunečním, jako svítí zrcadlo světlem toho, co svítí jest postaveno naproti němu. Ale toto světlo od planet se odrážející zatemňovalo se napořád, a světlo hvězd, svítící z větší vzdálenosti, svítí na zemi naší pouze v noci, tudíž když není slunce na nebi.

Pátého dne řekl Bůh: „*Ať jsou ryby u vodách a ptáci v povětří.*“

Thned byla voda plna ryb a jiných živočichů rozdílných, kteří plavali a hledali sobě potravu. Nesčíslné množství ptactva a hmyzu okřídleného ukázalo se; i byli rozdílné velikosti a rozmanitých barev; i lítali v povětří mezi nebem a zemí, tak, jak Bůh chtěl.

Šestého dne řekl Bůh: „*Vydej země zvířata všeho druhu.*“

I stalo se, jak Bůh chtěl. První byla tu domácí zvířata t. j. ta, jež žijí při člověku aby mu byla užitečná: kůň, býk, kráva, ovce, pes, kočka. Potom objevili se zeměplazi: had, zmij, slepýš, kteří lezou a plazí se po bříše a žijí v lese a v trávě na lukách;

potom lité šelmy, které žijí daleko nás na pouštích: lev, tigr, aneb v lesích na vysokých horách: medvěd, plachá zvěř, jelen, srnec, zajíc, a zvířata, která blízko přibytků lidských v lese se zdržují: vlk, liška, kolčava, kuna.

I byly na zemi rostliny a zvířata, ve vodě rostliny, ryby a jiní živočichové, v povětří ptáci, na obloze stálice a oběžnice. Hvězdy pohybovaly se, točíce se dráhami, které jim Bůh vyměřil. Rostliny žily, vydávaly květ a ovoce. Zvířata žila a chodila. A země, rostliny, zvířata, obloha, hvězdy, všechny tyto věci dohromady jmenují se svět č. vesmír. I byl vesmír pln života a krásy, kde bez Boha nebylo by ničeho bývalo. Neboť tato změna byla jediné dílem Božím. Bůh nepotřeboval k dílu svému nástrojů ani hmoty, jakýchž potřebují řemeslníci a dělníci.

Bůh jest všemohoucí, neboť učinil svět pouhým slovem svým, pouhou vůlí svou.

O p a k o v á n í.

Ot. Co stvořil Bůh čtvrtého dne?

Odp. Čtvrtého dne stvořil Bůh slunce, hvězdy a měsíc.

Ot. Co jest měsíc?

Odp. Měsíc jest oběžnice.

Ot. Co poručil Bůh slunci?

Odp. Aby osvětlovalo zemi a bylo na znamení dnů i let, aby zahřívalo zemi a ovoce aby jím zrábalo.

Ot. Proč měsíc a hvězdy neosvěcují zemi leč v noci?

Odp. Proto, že za dne je slunce zatemňuje.

Ot. Co učinil Bůh pátého dne?

Odp. Pátého dne stvořil Bůh živočichy ve vodě a ptáky v povětří.

Ot. Co stvořil Bůh šestého dne?

Odp. Šestého dne stvořil Bůh čtyrnohá zvířata a plazy.

Ot. Jak se všechno dílo Boží jmenuje jedním slovem?

Odp. Všecko dílo Boží jmenuje se jedním slovem svět čili vesmír.

Ot. Jak učinil Bůh svět?

Odp. Bůh učinil svět slovem svým a vůlí svou.

Čtvrté cvičení.

M u ž — ž e n a.

Země pokryta byla rostlinami a živočichy, jak Bůh chtěl. Ale nebylo tu ani mužův ani žen, ani dětí, proto že jich Bůh dosud nestvořil. Na krásné nebe, kde se pohybovalo tolik třpytících se hvězd, bylo milé podívání, ale nebylo tu nikoho, kdo by se z toho radoval. Všecko co Bůh na zemi stvořil, bylo užitečno k něčemu, ale nebylo tu nikoho, kdo by toho byl užil, aniž tu bylo koho, kdo by miloval Boha, kdo by se radoval z jeho dobrotivosti a činil dobré skutky podle podobnosti Božího. I řekl Bůh: „*Učiníme člověka k obrazu a podobnosti našemu a ať panuje nade všemi zvířaty i nade vši zemí,*“ t. j. ať panuje nad rybami mořskými, nade ptactvem nebeským a nade všemi živočichy pozemskými.

I vzal Bůh hlínu země a učinil tělo člověka a ve tvář jeho vdechl nesmrtelnou duši.

I byl živ; poznal Boha, klaněl se jemu, stvořiteli svému, protože Bůh stvořil jej.

Bůh dal mu jméno Adam, t. j. muž ze země. I řekl Bůh: „*Není dobře člověku býti samotnému, učinímež mu pomocníci podobnou jemu.*“ Dříve uvedl Bůh před Adama všechna zvířata na zemi, Adam viděl je, dal jim jména, ale žádné z těch zvířat nebylo podobno Adamovi, žádné nerozumělo řeči jeho, žádné nemilovalo Adama tak, aby byl blažen. Proto uvedl Bůh na Adama tvrdý spánek: a když usnul, vyňal jedno z žeber jeho a vzdělal z žebra ženu. Když Adam procitnul, přivedl Bůh ženu k němu. I poznal Adam, že žena ta k němu podobná, přítelkyně jeho jest a společnice, kterou Bůh dal jemu. I radoval se a nazval jméno ženy Eva, t. j. matka všech živých. I požehnal Bůh muži a ženě, které stvořil, aby se milovali a žili pospolu v pokoji a štěstí.

Opakování.

Ot. Co stvořil Bůh šestého dne mimo čtyřnohá zvířata a plazy?

Odp. Šestého dne stvořil Bůh muže i ženu.

Ot. Z čeho učinil Bůh tělo člověka?

Odp. Z hlíny.

Ot. Od které chvíle počal člověk z hlíny učiněný býti živ a měl duši?

Odp. Když Bůh vdechl v tvář jeho.

Ot. Jak nazval Bůh prvního člověka?

Odp. Adam.

Ot. A z čeho učinil Bůh ženu?

Odp. Z žebra Adamova.

Ot. Jak nazval Adam ženu tuto?

Odp. Eva.

Ot. Kým byla Eva Adamovi?

Odp. Byla mu společnicí a přítelkyní.

Ot. Kým byl Adam Evě?

Odp. Adam byl Evě společníkem a přítelem.

Ot. Což jest býti přátely?

Odp. Tož jest milovati se, sloužiti si vzájemně a sdíleti se radostmi i žalostmi.

Ot. Proč zvířata nemohla býti přátely muže a ženy?

Odp. Protože jim nebyla podobna.

Ot. Kdo jsou k nám podobní?

Odp. Podobní k nám jsou, kdo jsou také lidé, také bratři naši.

Ot. Jsme-li přátelé sobě podobných, jsme-li ve spolek bratři, jak Bůh tomu od počátku chtěl, jak budeme se chovati ke všem lidem?

Odp. Budeme spravedliví, budeme je milovati, budeme žíti s nimi v pokoji a přispívati budeme k jejich dobrému ze vši síly své.

Páté cvičení.

První přikázání, jež dal Bůh prvním lidem.

Hospodin Bůh štípl z obzvláštní milosti rozkošnou zahradu, jejíž jméno byl ráj. A v zahradě té vyvedl

Bůh ze země všeliké stromy na pohledění pěkné a ne-
soucí ovoce k jídlu chutné. Bůh postavil Adama a
Evu u prostřed této zahrady, aby v ní zůstávali a ji
vzdělávali. Prostřed ráje stál zvláštní strom vědění
dobrého a zlého. Bůh ukázal jej Adamovi a přikázal
mu říka: Ze všelikého stromu rajského jez, ale ze stromu
uprostřed ráje ať nejíš; nebo v který bys koli den
z něho jedl, smrtí umřeš. Potom opustil je Bůh, za-
nechav jich v ráji. Z počátku žádný z nich nedotekl
se zapovězeného ovoce; Bůh jim prokázal tolik dobro-
diní, že nemohli přáti sobě většího, i byli ho poslušni
a jemu vděčni. Žili blaženě a šťastně, protože svědomí
jejich nečinilo jim výčitek, a že pokoj panoval po vsí zemi.

O p a k o v á n í.

Ot. Kam postavil Bůh Adama a Evu?

Odp. V rozkošnou zahradu č. ráj.

Ot. Co tam měli dělati?

Odp. Měli tu zahradu vzdělávati.

Ot. Jak se jmenoval strom uprostřed ráje stojící?

Odp. Strom vědění dobrého a zlého.

Ot. Z kolika stromů jísti dovolil Bůh Adamovi a Evě?

Odp. Dovolil jim jísti ovoce ze všech stromů, jen
ovoce jediného stromu neměli se dotýkati.

Ot. Jak měli Adam a Eva býti vděčni pánu Bohu?

Odp. Tím, aby zachovávali přikázání jeho a vážili
si štěstí, kterého od Boha požívali.

Ot. Co jest štěstí?

Odp. Štěstí jest: býti spokojen sám s sebou a se
vším ostatním.

Ot. Proč byli Adam a Eva spokojeni sami s sebou?

Odp. Protože byli Boha poslušni.

Ot. Proč byli spokojeni se vším ostatním?

Odp. Protože pokoj a blaženost byla všude vš-
kol nich.

Šesté cvičení.

Pád prvých lidí čili neposlušnost při-
kázání Božího.

Mezi všemi živočichy zemskými nebylo chytřejšího
naž hada. Dábel nepřál Adamovi a Evě štěstí. I po-

užil lstivý ďábel hada, aby svedl Adama a Evu k neposlušnosti (aby udělali, co jim Bůh zapověděl). I přistoupil k Evě s líčenou přívětivostí mluvil k ní, řka: „Proč přikázal vám Bůh, abyste nejedli z každého stromu rájského?“ Eva odpověděla: „Z ovoce všeho stromoví v ráji jsme, ale z ovoce tohoto stromu, kterýž jest prostřed ráje, přikázal nám Bůh, abychom nejedli. O něm řekl Bůh: „V kterýkoli den byste z něho jedli, umřete!“ I řekl had k Evě: „Nikoli, nezemřete, když s něho jísti budete, nýbrž otevrou se oči vaše, budete jako Bůh, věduce dobré i zlé!“ Po té řeči pohlížela Eva zvědavě na strom. Čím déle naň hleděla, tím více líbilo se jí ovoce stromu. I vzala žádostivě z ovoce a jedla. I dala muži svému, kterýž také jedl.

Ibneď zaslechli hlas Hospodina Boha, ale místo aby se ukázali před tvář jeho, jako poslušné děti před tvář otcovou, skryli se strachem prostřed stromoví rájského. Byl to hlas svědomí, který je káral. Ale svědomí svému nikdo utéci a vševědoucímu Bohu nikdo schovati se nemůže. I zvolal Hospodin Bůh: „Adame, kde jsi?“ Adam odpověděl: „Hlas tvůj slyšel jsem v ráji a bál jsem se, protože jsem nahý i skryl jsem se.“ I řekl jemu Bůh: „Proč se stydíš, než že jedl jsi ze zapovězeného stromu?“ Adam odpověděl: „Eva dala mi ovoce stromu toho jísti, a jedl jsem.“ I řekl Bůh k Evě: „Proč jsi to učinila?“ Kterážto odpověděla: „Had podvedl mne a jedla jsem.“ I obrátil se Hospodin Bůh nejprvé k hadu, zlořečil mu řka: „Že jsi to učinil, zlořečený jsi mezi všemi zvířaty země. Po prsou svých polezeš a zemi jísti budeš po všechny dny života svého. Nepřátelství položím mezi tebou a ženou a mezi pokolením tvým a jejím; onať potře hlavu tvou a ty úklady činiti budeš patě její.“ Evě také řekl, že trestati ji bude mnohými pracemi, nemocmi a bolestmi. Adamovi pak řekl: „Že jsi mne neposlechl, zlořečena budiž země pro tebe. Od té doby budete pěstovati stromy, vzdělávati a osívati budete zemi, aby vám vydávaly potravu. Práce tato bude vám těžká a státi vás bude mnoho potu a namáhání a tak pracovati budete do smrti, dokud nenavrátíte se do země,

z kteréž vzati jste: nebo prach jste a v prach se navrátíte. Po vyřknutí těchto pokut dal Hospodin Bůh Adamovi a Evě ženě jeho sukně z koží a vyhnal je z ráje.

Ejhle, jak uvrženi jsou byli muž i žena *v zármutek a pláč, neboť nyní byla zlořečena země, hřích porušil řád a zničil štěstí jejich; bída a pokuta stihla je a tato bída a pokuta neměly míti konce, neboť od té doby uplynulo více než šest tisíc let, a ony posud trvají; jaká bída jest posud na světě; posud svět nemůže dáti toho pokoje, jakého požívali první lidé před hříchem; dosud jsou lidé, kteří spolu válčí, místo aby sobě pomáhali, kteří se nenávidí, místo aby se milovali, kteří nemocní jsou, trpí a chudí, nemajíce čím by se nasýtili, čím by se oděli, kam by hlavy skryli! Neboť všickni jsme synové a dcery Adamovi a Evyni, sdílíme se s nimi hříchem a pokutou jejich, jakož musíte vy sdílet se s vašimi rodiči chudobou, zapíráním, zármutkem a strastmi rozličnými.

Hřích, který jsme zdělili po prvních rodičích, jmenuje se hřích dědičný. Čím se děje, že jsme trestuhodni za hřích, o kterém se nám zdá, že jsme my se ho nedopustili, toť jest tajemstvím Božím, které pochopiti nemůžeme, a kterému učí nás církev svatá. — Díky Bohu, že nezatratil člověčenstvo na vždy. Člověčenstvo jsme my a všichni lidé, kteří žili před námi a žítí budou po nás. Bůh sám přišel na zemi v osobě Pána Ježíše, aby za nás trpěl a smrtí svou nás vykoupil. Ježíš dal církvi své moc, odpouštětí hříchů naše v svátosti křtu a pokání. Ačkoli podrobeni jsme v životě vezdejšími rozličnými nehodám, které pocházejí z neposlušnosti zákona Božího; děkujeme Bohu za vykoupění, ježto nadíti se můžeme spasení v životě věčném.

O p a k o v á n í.

Ot. Zůstali první rodiči poslušni příkázání Božího?

Odp. Nikoli.

Ot. Proč byli Boha neposlušni?

Odp. Proto, že jim dábel vštípl pýchu.

Ot. Což jest pyšnými býti?

Odp. Žádali více býti, než jsme, a býti více ctěny než zasluhujeme.

Ot. Kterou úctu chtěli míti Adam a Eva, Boha neposlušní?

Odp. Chtěli býti, kým jest Bůh.

Ot. Co učinili Adam a Eva, když na ně volal Bůh po hříchu jejich?

Odp. Chtěli se skrýti.

Ot. Proč báli se předstoupiti před Boha?

Odp. Proto, že se dopustili zlého.

Ot. Odkud se dozvěděli, že jest zlé, co učinili?

Odp. Svědomí jim to povědělo.

Ot. Kdo řekl Pánu Bohu, že Adam a Eva zhřešili?

Odp. Bůh je viděl, protože všecko vidí.

Ot. Jak vylouval se Adam z hříchu svého?

Odp. Pravil, že jej žena jeho svedla.

Ot. A jak vylouvala se Eva?

Odp. Eva sváděla vinu na hada.

Ot. Byli-liž přes všechny ty výmluvy trestu hodní?

Odp. Byli.

Ot. A proč?

Odp. Protože věděli, co jest povinností jejich.

Ot. Jak potrestal Bůh Adama a Evu?

Odp. Odňal jim všechny nadpřirozené dary, vyhnal je z ráje, musili pracovati, aby byli živi, odsoudil je ku mnohým těžkostem, měli umřítí oni i lidé, kteří se po nich narodí.

Ot. Co jest smrt?

Odp. Konec vezdejšího života.

Ot. Co jest bída?

Odp. Bída jest zlé, které snášíme.

Ot. Proč jsou odsouzeni potomci Adamovi jako on?

Odp. Proto, že všickni lidé zhřešili v jednom člověku a že všickni, přicházejíce na svět, poskvrněni jsou hříchem jeho.

Ot. Které zlé přešlo s Adamu na potomky jeho?

Odp. Všecko, co nyní trpíme: ztráta milosti Boží, ztráta nevinnosti, náklonnost k zlému, zármutek, nemoc, smrt.

Ot. Ztratil (odsoudil) nás navždy k ztrátě jeho milosti?

Odp. Nikoli, on slíbil, že nám bude milostiv a sestoupil sám s nebe, aby nás spasil.

Ot. Co musíme činiti, abychom hodni stali se této milosti?

Odp. Musíme býti poslušni příkázání jeho.

Ot. Čím učinil, abychom mohli býti poslušni příkázání jeho?

Odp. Udělil nám cit lásky, své svátosti a modlitbu.

Nebudu pokračovati; zajisté pochopily jste mne, nýbrž snad předstihly a zdokonalíte dílo mnou počaté. Jedno slovo pravím vám:

Díla Boží krásná jsou, vznešená v rozmanitosti své; nýbrž pozorování jich v celku vzbuzuje v duši vřelé city zbožnosti, lásky a chvalořečení! Jest tudíž věcí důležitou opakovati řečí dětem srozumitelnou vznešenou dobu, již nazýváme stvoření světa, aby jak věk a pochoplivost jejich stačí, cftily hluboký toho význam. V příbězích o stvoření světa a v posloupnosti úkazů jeho spatřuje se neskonalá moudrost a prozřetelnost Božská. První, což nad nepravdělnou hmotou nebe a země objevilo se, *světlo* bylo! světlo toto podobenství pravdy a spravedlnosti, které vznášely se nad dílem Božím na svědectví, že světlo první podmínkou jest skutkův spravedlivých.

Potom následuje stvoření oblohy, oddělení vody od suché země, což jest určení řádu živlu každému, t. j. každému živlu v jeho mezích držení; pořádek zajisté jest nevyhnutelný k dosažení záměrův a nedá se moudrost mysliti bez něj, tak že jej vidíme na prvním počátku díla Božího.

Ihned následuje život pevný a suchý; země připravena jest, aby plodila byliny, první to ozdobu svou.

A jelikož rostlinstvo nadáno bylo životem vlastním, bylo mu zapotřebí popudů činných, rozmanité potravu totiž; část potravu byla mu již přichystána: světlo a šťáva země. I byly jsou mu dány podněty k životu: Bůh stvořil slunce a tělesa nebeská, aby rozdělovala leta, počasí i dny.

Země když takto upevněna, ozdobena a pokryta byla bylinami mohutnými i živnými, stvořil Bůh nesčíslné

živočichy, aby je země nosila a živila; napřed živočichy méně dokonalé, ryby, jež nedýchají vzduchem leč vodou, a jejichž život zdá se býti prázděn vši radosti a všeho zármutku; potom ptactvo žívoucí v čistém vzduchu, prozpěvující ladné písně a stkvoucí se perím rozmanitých barev; potom mohutná zvířata plachá i krotká, jež nadal buď silou, buď lepostí, srdnatostí, buď chytrostí, vzácnými vlastnostmi. Avšak všickni ti tvorové mají na sobě patrná znamení, že jsou schopni napořád vyvíjovati se u větší dokonalost, čímž Bůh ukázati chce, že pokrok k lepšímu jest všeobecný božský zákon, jímž řídíce se, každým dnem zdokonalovati máme ducha svého i díla svá.

Konečně jest země učiněna; jest bohata šťávou a plodinami; jest oživena zpěvem ptactva a ruchem čtyřnohých zvířat; a přece zdá se země býti pustou, neboť dosud nedal jí Bůh nejznamenitějších hostí. Země dosud nebyla s to, aby poznala Tvůrce svého; nebylo tu ještě tvora, který by chápal zákon mravnosti a náboženství.

I stvořil Bůh muže a ženu, a dílo šesti dnů bylo dokonáno, korunováno! Bůh zjevil se v nich a oni pochopili zákon jeho; i měli panovati dle podobenství Božího a dobré skutky konati dle obrazu Božího. Jsouce svobodni, byli povinni voliti a rozhodovati se, měli *vůli*. Toť vznešenost lidská, ale také nebezpečenství.

Vizme tu moudrost a otcovskou péči Božskou, která se jeví ve všech dobách stvoření světa! Kdyby byla zvířata stvořena byla před rostlinstvem, nebyla by měla ani potravy ani vzduchu čistého k dýchání potřebného; kdyby byl Bůh stvořil rostliny před stvořením moře, nebyly by měly pevné půdy k zakořenění a upevnění se; kdyby byly před hvězdami stvořeny, byly by žily bez proměny anebo by zahynuly pod nebem temným, neosvětleném nižádným paprskem světlovým.

Kdyby stvoření světla nebylo předcházelo, všecka tělesa pohybovala by se byla v nezměrné temnotě; a kdyby nebylo muže a ženy na zemi, země by nebyla posvěcena, neboť by nemohla nalezti sjednocení s Bohem *v lásce a modlitbě!*

Výbor příběhů z písma svatého, jež vypravovati mohou se dítkám v materské školce a v I. třídách školy obecné.

Díl prvý.

Dějepis starého zákona.

1. O stvoření světa.
2. Stvoření andělů a pád některých.
3. Stvoření prvního člověka. Ráj. První přikázání.

Stvoření Evy.

4. Pád prvních lidí.
5. Trest prvního hříchu a zaslíbení Vykupitele.
6. Kain a Abel.
7. Potopa světa.
8. Noemova obět. Synové jeho.

Doba druhá.

9. Povolání Abrahamovo a jeho poslušnost.
10. Abraham příklad svornosti a nezištnosti. Melchisedech.

11. Abrahamova víra a hostinnost.
12. Zkáza Sodomy a Gomorrhý.
13. Narození a obětování Isáka.
14. Isák si bere Rebeku.
15. Esau a Jakob.
16. Útěk Jakubův a bydlení jeho u Lášana.
17. Jakubovo navrácení a smíření se s Esauem.
18. Josef do cizí země prodán.
19. Josef v domě Putifarově.
20. Josef v žaláři.
21. Josefovo povýšení.
22. Cesta bratří Josefových do Egypta.
23. Benjaminova cesta do Egypta.
24. Josefův stříbrný koflík.
25. Josef oznámil se bratřím.
26. Jakubova cesta do Egypta.
27. Jakubova a Josefova poslední slova.
28. Mojžíšovo narození.
29. Mojžíšův útěk.

30. Hořící keř.
31. Strašlivé zázraky v Egyptě.
32. Beránek velkonoční a odchod z Egypta.
33. Přečhod mořem rudým.
34. Zázraky Boží na poušti.
35. Ruth.
36. Samuel.
37. Davidův boj s Goliášem.
38. Jonathanova láska.
39. Davidova šlechetná mysl.
40. Absolonova vzpoura a pokuta.
41. Tobiáš v zajetí assyrském.
42. Loučení se starého a cesta mladého Tobiáše.
43. Návrat Tobiášův.
44. Tři mládenci v peci ohnivé.
45. Daniel v jámě lvové.

Díl druhý.

Dějepis nového zákona.

Část první.

Život Pána Ježíše. — Narození a mladost jeho.

46. Narození Páně.
47. Pastýřové u jeslí.
48. Obětování Pána Ježíše v chrámě.
49. Příchod mudrcův od východu.
50. Útěk do Egypta a návrat do Nazareta.
51. Dvanáctiletý Ježíš v chrámě.
52. Jan předchůdce Páně.
53. Ježíšův první zázrak v Káni.
54. Malomocný.
55. Šlakem poražený.
56. Člověk třiceti osm let nemocný.
57. Bouře na moři.
58. Dcera Jairova a nemocná žena.
59. Nasycení pěti tisíc mužů.
60. Ježíš přítel dítek.
61. Maria a Marta.
62. Bohatec a chudý Lazar.

63. Otče náš.
64. Odplata věčná. Dělníci na vinici.
65. Slavný vjezd Ježíšův do Jerusalema.
66. Oběť vdovina.
67. Ježíš ustanovuje nejsvětější švátost.
68. Ježíš jat.
69. Ježíš před Annanášem a Kaifášem.
70. Ježíš před Pilátem a Herodesem.
71. Ježíš mučen a ukřižován.
72. Ježíš do hrobu položen.
73. Ježíšovo z mrtvých vstání.
74. Zaslíbení Ducha svatého.
75. Na nebe vstoupení Páně.
76. Soslání Ducha svatého.

Drobné povídky.

Výklad desatera Božích přikázání.

Mnozí lidé naučili se desateru Božích přikázání a pateru přikázání církevních ve svém mládí, odříkávali je každého dne a dospěvše ano sestárnuvše ba až do smrti nepomyslili na to, aby rozličná jednání jejich ve shodě byla s povinnostmi, které jim tato přikázání ukládají. Snad to pochází odtud, že člověk vůbec nerad přemýšlí o tom, co se ho citelně nedotýká, kterážto nedbalost nad to zvýšena bývá zvykem hned od kolébky, odříkávati slova aniž se chápe smysl jejich.

Jest podobno pravdě, že kdyby někdo učil těmto přikázáním dospělého člověka, který by byl o nich ještě neslyšel, text sám v sobě vzbudil by pozornost jeho, a že by byl žádostiv, pochopiti smysl jejich. Jinak jest u dítěte. Dítka samy málo přemýšlejí, málo rozvažují a neb nic o věcech vážných. Čeho hned nepochopily, o to aby pochopily, nestarají se a snad nepochopí nikdy Rožská slova přikázání, musí-li je odříkávati, aniž jim rozumí. Mechanická paměť zajisté rozum v okovy jímá. Proto zapotřebí, aby v ty členy, které paměť mechanicky chová, nové členy se vkládaly, aby rozum k činnosti byl pobádán.

Pročež dobře jest, když učie dítky textu přikázání Božích, pěstounka připojí jakýsi překlad jako výklad jich v řeči obyčejné, prosté, obracujíc je vždy na mravné chování dětí a dospělých.

Ale zapotřebí jest, aby forma tohoto překladu byvši jednou stanovena, neměnila se, nýbrž touž napořád zůstávala. Avšak o to péci mějte, aby užívání jich vždy u větších kruzích se dělo, aby dítky obsah a důležitost každého přikázání čím dál tím více nahlížely. Avšak ještě jednou pravím vám: abyste formy, na které shodnete se, neměnily. Myšlenka se slovy tak těsně souvisí, že slovo myšlenku a myšlenka slovo vybavuje. I utkví myšlenka v mysli tím hlouběji, čím častěji byla vybavována tím slovem, s kterým v obsah duše vešla.

Forma, kterou k tomu zvolíte, buď přesná a jasná. K výkladu prvního přikázání může se užiti této: *Není než jeden Bůh, jenom jemu klaněti se budu a milovati budu jej z celého srdce svého. Musím tak činiti, protože tomu Bůh velí.*

Třetí přikázání: *Pracovati budu prvních šest dní každého téhodne, v neděli budu odpočívati, modliti se a Bohu sloužiti. Musím tak činiti, proto že tomu Bůh velí.*

Čtvrté přikázání: *Budu mírným, uctivým a poslušným otce svého a matky své; budu jim sloužiti a podporovati je v stáří jejich. Musím tak činiti, protože tomu Bůh velí.*

Páté přikázání: *Nebudu nikoho bít; nebudu přát zlého nikomu, aniž těm, kdož mně ublížili. Nesmím tak činiti, protože to Bůh zapovídá.*

Sedmé přikázání: *Neukradnu ničehož nikomu a shledám-li, že něco mám, co náleží jinému, nepodřím si toho. Nesmím tak činiti, protože to Bůh zapovídá.*

Osmé přikázání: *Nebudu lháti; neřeknu, že jsem viděl, co jsem neviděl, že jsem slyšel, co jsem neslyšel, nebudu lháti, abych někoho klamal, abych měl z toho užitek. Nesmím tak činiti, protože to Bůh zapovídá.*

Desáté přikázání: *Nebudu záviděti štěstí bližnímu svému, nebudu ani chtíti přisvojiti sobě statek jeho*

násilně a nespravedlivě. Nesmím tak činiti, protože to Bůh zapovídá.

To stačí, abyste pochopily, co chci, abyste činily. Netřeba než pochopiti ducha každého přikázání a obracet je na život. Až většina vašich dítek naučí se každému přikázání v této formě nazpaměť a užívati ho budou bez rozpaků konajíce povinnosti, které předpisuje, obračejte je na jednání dítek svých, soudíce činy jejich vedle těch přikázání, a zvykejte je zachovávat je v jednání jejich. Tak činitec podrobovati budete vůli dítek vůli Boží, uvádějce vůli jejich ve shodu s povinnostmi a hlas, jenž učil lid Israelský na hoře Sinai, bude zřejmě slyšán až kolem vás.

Vzory k cvičením.

Přikázání.

Milé dítky, povězte mi, jak zní páté přikázání Boží? — *Nezabiješ.* — Které povinnosti ukládá toto přikázání? — *Nebudu nikoho bít, nebudu přát zlého nikomu, aniž těm, kdož mi ublížili. Nesmím tak činiti, protože to Bůh zapovídá.* — Václave, jelikož; máme Boha poslouchati, myslíš, že jedná dobře, kdo ho neposlouchá? Nejedná dobře. — Dobře; co myslíš zda-li poslouchá Boha dítě, které jiné porazí k zemi, aby se pomstilo za kopnutí? Václav klopí oči k zemi. Vzpomněl si, že jest vinen tou chybou, které se nedávno dopustil. Pěstounka mírně a smutně naň pohlíží několik okamžiků. Tyto tajné výčitky hnětou ho až se rdí po uši. — Zdá se mi, že svědomí tvé není pokojné? . . . Svědomí ví všecko. Poslechni, co praví; jsem přesvědčena, že tě haní. Nezapomínej už, milé dítě, že Bůh zapovídá činiti zlé i těm, kdo nám ublížili.

Jindy může se říci: Milé dítky, opakujte, jak že zní sedmé přikázání Boží! *Nepokradeš.* Které povinnosti ukládá toto přikázání? Neukradnu ničehož nikomu a shledám-li, že mám, co náleží jinému, nepodržím si toho, Nesmím tak činiti, protože to Bůh zapovídá.

Což je krásti? Bráti něco, co není naše. Jak říkají

lidé těm, kdo kradou? — Zloději. Víte, co říkají poctiví lidé o zlodějích? — Neslyšeli jste to ještě? . . . Aj říkávají: Ach, to je zloděj! aneb: To je zlodějka! zavřeme dvěře, aby sem k nám nevešli. Každý se jim vyhýbá, štítí se jich ano i utíká před nimi; nikdo jich nemiluje, nikdo jim nepřeje, všickni jich nenávidí. Ale což kdyby nikdo nevěděl, že jsou zloději, kdyby se schovali do tmavého sklepa, do nějaké stodoly, kde by byli sami a jisti, že jich nikdo nenajde? Bůh by tam byl s nimi a viděl by je. — Ale kdyby tam čekali do noci? Bůh by je přece viděl. Což jest krásti neb něčeho jiného zlého se dopustiti? . . . To jest hřešiti proti Bohu. A stvořil nás Bůh, abychom zlé činili? Přemýšlejte! Ach Bože, můj milý Bože! tys mne stvořil, abych činil dobré!

Ješto nás Bůh stvořil, abychom činili dobré, proto máme činiti dobré, aby Bůh byl spokojen s poslušností naší.

Ale kdyby někdo nechtě krásti našel něco na ulici aneb jinde, co má dělati? Vrátili tomu, komu náleží. — A neví-li nálezce, komu náleží věc nalezená? Má se ptáti, kdo ji ztratil. Ale nemůže-li se vlastníka doptáti? Nevíte, co by si měl počíti? Uschovati ji má pečlivě, neužíváti jí nijak, boje se, aby se neporušila, tázati se mnohých, zda jí někdo z nich neztratil a žádati je, aby to řekli i jiným, až se o tom dozví vlastník a požádá za svou věc. I bude vlastník vděčen za to a pomyslí sobě, že nálezce jest srdce dobrého, bude si ho vážiti, a nálezce bude blažen; neboť svědomí jeho řekne mu: Učinil jsem, co Bůh velí; vykonal jsem povinnost svou.

Pomyslete si, jakou radost měla jsem, když po takovém poučování druhého dne pojednou našla se nová vestička, která byla pět dní před tím se ztratila a přes všechno hledání nalézti se nemohla. Nalezla se pověšená v nejzadnějším koutku oblókárnny.

Neměla jsem žádných důkazů, abych byla směla některé z dětí viniti krádeží; ale důkladná znalost mých dítek pomohla mi, že jsem měla jedno v podezření a

aniž jsem se překvapila a bojíc se ublížiti jemu, ubírala jsem se k vypátrání zloděje cestou nepřímou.

Po tomto opatření pozorovala jsem bedlivě tvářnosti všech a podezření mé bylo takové, že jsem mohla stranou zavolati vinníka, abych se pravdy dozvěděla. Jeho pomatenost, jeho stud a konečně hojné slzy jeho byly zřejmým vyznáním se z hříchu. Nebylo to jeho první prohřešení se toho druhu, ale ujišťuji vás, že od té doby (a jest už tomu sedm měsíců) ničím podobným se neprovinil.

Jest nemožno nezeletí v ohledu tomto trestuhodné shovívavosti, s kterou mnozí rodičové promíjejí dítkám svým malé krádeže, čímž urovnávají cestu jim ku krádežem velkým a připravují dětem svým slepou láskou svou přežalostný osud. Kradení není přirozený chtíč, nýbrž zvyk. Jen pud po majetku jest přirozený, ale v řádu-li nedrží se tento pud a žádost z něj vzrostlá, nevede než ke krádeži a jak mnozí z těch poctivých a ctihodných mezi námi nezasloužili by ani uctivostí ani vážností svých spoluobčanů, nýbrž opovržením, kdy by moudří rodičové nebyli řídili chtíče jejich po majetku hned od jich narození! Co činívají dítky z nerozumu v útlém věku svém, to činívají později z důvodů jiných, ale zvláště ze zvyku. Zapotřebí tudíž, abychom vnikali co možná až v kruh rodinný, radíce a podnět k lepšímu mravnému dětí vedení dávající.

Trubka. — Třešně. — Věvec charpový.

Co jest spravedlivým býti.

Milé dítky, víte co jest spravedlivým býti? Ano? — A což jest to? (Nikdo neodpovídá). Když to víte, povězte, co že jest spravedlivým býti? (Opět žádná odpověď). A přec mnohé dítky vědí, vlastně cítí, co jest spravedlivým býti, mnohé konají spravedlnost, mnohé jednají proti ní, jestliže ne s jasným vědomím, zajisté činí tak aspoň z jakéhosi vnitřního citu o povaze činů svých; jest zapotřebí, aby se cit tento posiloval, by podnětem stal se k spravedlivému jednání.

Slyšte! pokračuje péstounka, spravedlivým býti jest :

dávati a nechávati každému, což jeho jest, čím jsme mu povinni a co zasloužil. Tuto větu ať opakují dítky tak dlouho, až se jí naučí nazpaměť; potom pokračuje se: Vizme nyní, kdo jedná spravedlivě: Karlovi ztratila se trubka; já jsem ji našla a nikdo neviděl, že jsem ji zvedla; což musím učiniti, aby jednání mé bylo spravedlivé? Musíte ji vrátiti Karlovi. Ano vracím ji tuto. Ejhle, tuto na mé židli jsou třešně; nevím či jsou a překáží mi, že si nemohu sednouti; já je sním? — Nikoli! nikoli! — A proč jich nemám snísti? — Protože by to bylo nespravedlivé. — A proč bylo by to nespravedlivé? — Proto že třešně nejsou vaše. Ale ony mi překázejí. — A přec je musíte dáti tomu, či jsou. — Ale já nevím, či jsou! — Musíte se tázati, či jsou. Pěstounka: Či jsou ty třešně? — Mé jsou! hlásí se jedno děvčátko. — Pojď a vezmi si je tedy! (Pěstounka k dítkám): Je-liž spravedlivé, co jsem učinila? — Jest. — Proč jednala jsem spravedlivě? Proto že jste dala Anežce, co jest její. — Dobře máte! Vy víte, co žádá spravedlnost, víte co jest spravedlivě jednati. — Poslyšte dále! Bylo jednou jedno děvčátko. To vracelo se jednoho dne s pole, nesouc na hlavě věnec z charp uvitý, neboť bylo léto. I potkal se s ní chlapec, kterému se věnec líbil; i strhl jej děvčátku s hlavy a pryč s ním utíkal. Bylo-liž jednání jeho spravedlivé? — Nebylo spravedlivé. I byl nedaleko stařeček, který viděl, co se dělo. Ten zastavil chlapce, odňal mu modrý věnec a dal jej plačícímu děvčátku. Jednal-liž stařeček spravedlivě? — Ano. Proč jednal spravedlivě? — Proto že dal věnec děvčeti, který byl její.

Byl jednou jeden chlapec, který chodil do školy s mladším bratříčkem svým. Matka jejich dala jim s sebou kus chleba a šest ořechů k obědu a pravila: Rozdělte se o to rovným dílem! — Po kolika ořeších měl každý z nich dostati? — Po třech. — Ale starší bratr dal mladšímu jen jeden a sobě nechal jich pět. Bylo to spravedlivé? — Nebylo to spravedlivé. Mladší bratříček nevěda kolik ořechů matka mu dala, nežaloval, aniž jich více chtěl a starší snědl potuji pět ořechů, fka: Nebudu za to kárán, proto že mne nikdo ne-

viděl. — Nikdo ho neviděl? — Bůh jej viděl. — Ano Bůh jej viděl, proto že všechno vidí. — A myslíte, že se líbil Pánu Bohu tento chlapec? — Nelíbil se Pánu Bohu. — Co učinil starší bratr; bylo-liž spravedlivé? — Nebylo. — Proč nebylo spravedlivé? — Protože si nechal ořechy, které byly bratrovy. Kdybych měla dvě děti, z nichž bylo by jedno mírné, pilné a poslušné, ale druhé rozpustilé, líné a nesvorné; kterého vážila bych sobě? — Toho, které bylo by mírné, pilné a poslušné. — Proč bylo by spravedlivé, abych sobě vážila onoho. — Proto že vážnosti zasloužilo.

Jednoho dne byly jmeniny matčiny. Její dvě dcerušky, Maria a Anna, vyšly časně ráno na louku natrhat květin, aby jí uvily kytku. Obě vzpomněly na svátek matčin, obě vyšly z rána, obě trhaly květin, obě vily kytku. Ale když jí podávala Maria matce, pravila: **Drahá matinko!** pamatovala jsem na tvůj svátek, došla jsem natrhat květin na louce a přicházím přát ti všeho dobrého. A tak mluvíc o sobě jen a přičítajíc všecky zásluhy toliko sobě, kterými sdíletí se měla se sestrou; byla-liž Maria spravedlivá?

Hošíka jednoho potkala nehoda, že rozbil koflík i s talířkem. Jmenoval se Josef. Nikdo neviděl toho, a všickni v domě měli za to, že rozbil to nádobí malý jeho bratříček. I byl kárán mladší bratr, že je neopatrný; ale Josef nezastal se bratříčka svého. Nechávací tak vinití bratra svého neopatrností, aniž řekl pravdu; zdaliž byl Josef spravedlivý?

Tato cvičení mohou co do způsobu býti rozmanitá a uvádějíc dětem na oči děje ze života rodinného a blízkého, rozmnožiti se mohou tak dalece, jak pozornost dětek stačí. Neřkejte pak dosud, že *nespravedlivé* jmenuje se, co není spravedlivé. Spokojte se prozatím, abyste je naučili rozeznávat co jest spravedlivé a co ne. Naučili jste v tomto cvičení dvěma slovy: *spravedlnost* a *spravedlivé*. Na tom je dosti; šetřte jich na tu dobu, až bude třeba poučiti jich o protivách obou těch slov, aby nebylo žádného pomatení; potom, když náhodou bude příznivá doba, neopomíňte toho, oceňovati rozličná jednání, říkajíc: Tak je to dobré;

nebo spravedlivé jest! aneb: To by nebylo spravedlivé; nesmělo se tak jednati. Tak vyložíte slovo dějem, jemuž to jméno přísluší; tím učiníte, že dítěti bude zřejmým, co do té chvíle pouze tušilo. A tato změna jest důležitá; nikdo by neřekl, jak veliký vliv má osvěcování rozumu na mravné chování se.

Okna paně Vrtátkové.

Úcta k cizímu statku.

Nedávno stalo se ve škole, že několik dítek nedávno do školy přibylých bavilo se házením kamení na dvůr sousední. Pěstounka postihla je při činu.

Proč, milé dívky, pravila, házíte kamením přes zeď? Lukáš: My se tím bavíme. — Ale vašim kamením rozbily jste tabule v okně pí. Vrtátkové, Lukáš prostosrdečně: My to víme. Načež pěstounka přísně: Tak, vy schválně vytloukáte okna našim sousedům? Lukáš před tím tak hrd ze svého činu, klopl nyní oči k zemi. Vít: Já jsem nevěděl, že házíme do oken. Lukáš: Ty jsi také rozbil tabuli. Vít: Já jsem žádné nerozbil. Lukáš: Ano rozbil jsi, ale je tomu už dávno. Vít: Já jsem to schválně neudělal (pláče). Pěstounka: Zdá se, že jsi také házel kamením? Vít: Ano; ale Lukáš začal a po něm Jakub. Jakub: Jindřich začal. Jindřich: František tam také hodil kamenem. — Podle toho, co jsem tuto slyšela, vím, že několik kloučků házelo kamením a žádný z nich nepomyslel na to, jaké nebezpečí z toho pojde. Předně, rozbili jste tabule a ty Lukáši pověz, zdali jsou ta okna tvá? Lukáš: Nejsou má. Pěstounka: A ty jsi se přece opovážil vytloukati je? A ty, Víte, ještě jsi ty je také vytloukal, snad tvá jsou? Vít: Má také nejsou. Tedy nejsou ta okna nikoho z vás? A kdo vám dovolil vytloukati sousedce okna? Což máte právo, abyste se byť jen dotkly věcí, které nejsou vaše aneb kaziti je? — Lukáši, kdybych vzala tvou láhvičku na vodu a rozbila ji, jednala bych spravedlivě a byl bysi s tím spokojen? — Lukáš úzkostlivě: Mamiinka mi koupila tu láhvičku za své peníze. — A což nevíte, že pí.

Vrtátková také koupila okna za své peníze? A přece jste je rozbily. Proto nevím, proč bych neměla rozbítí láhvičku Lukášovu, jako vy rozbili jste okna. (Lukáš pláče). — Upokoj se, Lukáši; já jí nerozbiji, ano dám dobrý pozor, abych jí nerozbila, proto že by spravedlnost kázala, abych ti ji zaplatila, jakož žádá spravedlnost, abyste zaplatili dvě tabule, které jste rozbili. I musíte dáti pí. Vr. tabule zrovna tak veliké a pěkné jako byly ty, které jste rozbili. Víte dobře, že jste rozbili jen dvě tabule? Dojdu k pí. Vr. a poprosím ji, abychom ji směly navštívit, a zaplatíme jí ty tabule.

Dítky šly s pěstounkou k pí. Vr.; i bylo rozbito dvanáct tabulek. Pí. Vr. si velice naříkala, ukázala fík za oknem, z kterého byla ratolest uražena kamenem, pravila, že jí jeden kámen uhodil do čela. Pěstounka odpovídala, zajíkáje se; zdálo se, že je tak zaražena, jakoby sama vinnou byla. Dítky viděly zármutek její a vrátivše se do školky, zvěstovaly ihned ostatním, jak veliká stala se škoda. Moje milé dítky, pravila pěstounka, nejsou to dvě tabule, které máte zaplatiti; vy jste rozbily dvanáct tabulek. Vy jste srazily s fíku větévku s květem, ano uhodily jste i pí. Vr. kamenem do čela; jak a čím napravíte všecku tu škodu? Máte zaplatiti dvanáct tabulek, oživiti kvetoucí větévku fíku a sníti pí. Vr. s čela ránu, kterou jste jí udělaly. Každá tabule stojí třicet krejcarů; dvanáctkrát třicet krejcarů, dělá 36 desetiáků, čili 18 dvacetníků č. 3 zl. a 60 krejcarů. Sem tedy s penězi; dejte mi tři zl. a šedesát krejcarů.

Všickni sklopili oči k zemi; ve tvářích jejich bylo viděti zaražení i pomatení; veliké překvapení panovalo v celé škole.

Lukáši, dej peníze! Máš peněz? Lukáš pláče, praví: Nemám peněz. — To je smutné! Dej ty sem peníze, Víte! Vít: Já také nemám peněz. — A ty Jindřichu? Jindřich: Poprosím za ně matinku. — Pěstounka: Kdo pak vydělává peníze, které má vaše matinka? Jindřich: Tatínek. Pěstounka: Vydělává-li váš tatínek peníze, má proto on zaplatiti rozbítá okna a ne vy? — A což ty, Františku? František plačky: Moje maminka

nemá žádných peněz! — Pěstounka: Kdo tedy zaplatí za vás? neboť zaplatiti musí se, buď co buď; pí. Vr. musí se nahraditi škoda, toho žádá spravedlnost! (Hrobové ticho.) Poslechněte! pokračovala pěstounka: já vám pomohu; tuto mám něco peněz. Pracuji a práci svou vydělávám peníze. Tu máte tři zlaté a šedesát krejcarů; stálo mne to práce po několik dní, abych je vydělala, já vám je daruji, proto že vás miluji. Dnes k večeru dojdeme k pí. Vr. a dáme jí ty peníze. Ale její fík kdo napraví? a bolest, kterou udělaly jste pí. Vr., kdo jí s ní sejme? Nikdo na světě nemůže to udělati a kdybych jí dala všechny své peníze, všechno to nenapravilo by obojí toto zlo.

Pěstounka ustala v dalším vyvozování, neboť pochopily všechny děti následky činů spáchaných. Tato rozmluva takto skončena způsobila mnohem větší dojem než sebe delší výklad.

Peníze donosly se pí. Vr.^{*)} Od té doby uloženo těm, kdo svrchu uvedeného činu se dopustily, aby bděly nad dítkami nově přibylými a aby je poučovaly o tom, čemu se byly ze zkušenosti naučily,

Ztracený špendlík.

Poctivost.

Jednoho odpoledne přišlo si jedno děvčátko stěžovat, že jí Boženka P . . . ie vytáhla špendlík ze šátečku na krk a že jí ho nechce vrátiti.

Pěstounka tázala se Boženky, kam dala špendlík. Tato pravila, že jej ztratila. Ale pěstounka řekla jí na to, že jej přece vrátiti musí. Ale co pak si tu počítí? Děvče sklopilo oči a neodpovídalo. Ihned několik děvčátek pohnuty jsouce rozpaky Boženčinými nabízely své špendlíky v náhradu za ztracený. Děkuji vám za Boženku, pravila vychovatelka, ale Boženka sama musí nahraditi škodu, kterou učinila. Chce-li jí některá z vás půjčiti špendlík svůj, může tak učiniti, ale Boženka musí jej zřít' ráno oplatiti té, která jí ho půjčila. Bo-

^{*)} Peníze ty nahradila správná ústava.

ženka slíbila, že tak učini a ztracený špendlík nahrazen byl vypůjčeným.

Druhého dne ráno přinesla Boženka věrná slibu svému špendlík a podávala ho pěstounce. Půjčila já jsem ti ho? tázala se tato. Vy jste mi ho nepůjčila, odpověděla tato. A přemýšlejíc na okamžik rozběhla se a dala špendlík té, které ho byla dlužna.

Nepovrhujte ničím, všímejte si a dbejte všeho; nic není nepatrné v životě mládeže. Ano, co se týká poctivosti, není ani dospělým nic nepatrného, a zločin sebe větší a neřesti hluboce zakořenělé přivozeny byly z daleka, z chyb nepatrných.

Ochráncové.

Bratrská pomoc. — Odměněná ctnost.

Pěstounka chtěla ustanoviti ochránce jednotlivým oddělením dítek, snažila se přede vším, aby vyložila malým chovancům, kdo že se *ochráncem* jmenuje a co že jest povinností těch, kdo jinó *ochraňují*.

Poslyšte, moje milé, praví pěstounka; je tu mnoho malinkých ještě dítek, ty často upadávají, proto že starší na ně chvátávají a někteří pošetilí boši na ně nedají pozor. Tyto malé děti neumějí ještě choditi v řadě aniž umějí seděti tiše a pokojně při učení. Jest jim zapotřebí přítele nad ně rozumnějšího, aby je všemu tomu učil; i chci jim dáti takového rozumného přítele. Týž přítel učiti je bude chovati se slušně a bude míti o ně péči jako malá starostlivá maminka; bude je chrániti vždy a všude a bude se jmenovati ochráncem, protože mu uloženo ochraňovati.

Neboť ochraňovati jest: péči míti o slabé a brániti všemu, co by jim škodilo. Kdož ochraňuje stádo? Pastýř. A kdo chrání ptáčata v hnízdě jejich? Staří ptáci. A kdo ochraňovati má ubohého starce, když už nemá síly, aby pracoval? Jeho dospělé dítky pracují a živí své chudé rodiče a ošetřují jich, neboť rodičové živili a ochraňovali své dítky, dokud byly malé a samy živiti se nedovedly.

Poslouchejte pozorně! Bylo jednou jedno děvčátko,

kterému říkali Ludmila. Jsouc poslána pro něco, spatřila na ulici malé děvčátko, ano sedělo u velikého košíku tak těžkého, že ho unésti nemohlo. A veliký pes užíral z toho, co bylo v košíku a ubohé dítě plakalo. Ludmila přistoupila k němu, zahнала psa a takto promluvila k dítěti: Ty pláčeš ubohé dítě, co je ti? Děvčátko neodpovídalo, neboť neumělo ještě mluvit. Kam jdeš? tázala se jí Ludmilka. — *Nevím*, odpovědělo děvčátko. Aby uhodla Ludmilka, kam jde, nahlédla do košíku a viděla tam chleba s máslem a hrnek polévky. Jdeš do školky? tázala se Ludmilka. — *Ano*. — Což tě maminka poslala samu? — *Ne*; můj bratr..., pravilo děvčátko. A, teď rozumím, pravila Ludmilka, tvůj bratr vedl tě do školky? — *Ano*. — A on měl nésti tento košík? — *Ano*. — Ale kam odešel tvůj bratr? — *Nevím*. — Ošklivý to bratr, pomyslíla si Ludmilka, opustí tu svou sestru a nechá ji na ulici, aby ji vůz přešel, a psi aby jí sežrali jídlo a matka jeho má za to, že vede sestřičku do školky a dává na ni pozor! Dobrá; já jej zastanu; udělám, jako bych byla jeho maminkou. Pojd' se mnou, pravila Ludmilka. I zvedla děvčátko, utřela mu slzy svým šátečkem, vzala košík na jednu ruku a za druhou vedla opatrně děvčátko do školky.

Aj, víte-liž, moje milé, co učinila Ludmilka tomu děvčátku? — *Dítky*: Ona je ochraňovala. — *Máte pravdu*; ona byla mu *ochranitelkou*, a bratr nedbal o ně, aby mu byl *ochráncem*.

Zkusme, milé dítky, které z vás mohou ochraňovati mladší a slabší své soudruhy? — *Všecky*: Já! já! já! — *Všecky* chcete ochraňovati, avšak všecky nemůžete. Ochránce musí býti silnější a opatrnější než ten, koho ochraňuje. Jene, počneme s tebou; jsi ty hoden býti ochráncem? Poslechni, já uvažuji, jak jsi se posud choval. . . . Ráno přicházíš v osm hodin do školy, veda své dva bratříčky, to jest dobré. Ty čteš z tabulky č. 9. proto že býváš pozoren na učení; to je také dobré. Jednoho dne odtrhl jsi od sebe dvě děti, které se rvaly; to jsi také dobře jednal, pojd', sedni si ke mně, udělám tě ochráncem slabých. Dítě po první-

kráte cítíc se blaženým, že ctnosti jeho docházejí odměny, pospíchá k pěstounce; a blaženost, která září s obličeje jeho, ponouká tím více ostatních, aby se ucházely o úřad tak čestný.

A nyní jest řada na tobě, Helenko. Ty jsi dohlázelkyní na ruční práce a to jest už dobrým znamením. Jestli to důkazem, že pí. N. jest s tebou spokojena. A že jsi tak laskavá a krmíš každého dne Mladu a u večer ji vodíváš domů, neopouštějíc jí na ulici; za to jsi hodná. Jednoho dne rozbil Vavřinec hlavu tvé loutce; tys měla z toho veliký zármutek, ale tys mu nic zlého za to ne učinila: ty jsi byla milosrdná; pojď sem; ty zasluhuješ, abys byla ochrankou! A ty Jaroslave, ty snad přeješ si také býti ochrankem; podívejme se na tvé chování! Milé dítě, co vyvedl jsi dne včerejšího? Ty jsi urazil opatrovníci, když ti myla obličej a ruce celé špinavé. Dnes ráno roztrhal jsi šáteček svůj, upletl jsi z něj bič a šlehal jsi soudruhy své. Nedávno dělal jsi, jako bysi měřil ruce své s rukama malého Bohouška a udeřil jsi ho. Minulě soboty... ale dosti už toho. Vidíš patrně, milé dítě, že dotud, dokud nebude lepší chování tvé, nehodíš se jiným za ochránce; ty je nedovedeš ochrániti. — Tolik o ustanovení ochránců, což netrvej nikdy dlouho. Dítka ať přijaty, ať zamítnuty, pocítí dojem cele nového, pocítí dosud neznámou jim radost, která plyne z uznání ctnosti a odplaty za ni.

Aby se pěstounka přesvědčila, že mládež pochopila význam slova *ochránce*, vpytává se jich, jak níže následuje, pečujíc i zde jako vždy o to, aby upravila otázky logicky a pochoplivosti dětské přiměřeně a aby nalezala obdoby toho, čemu už naučila as takto:

Pěstounka: Dokud jste se mnou, kdo ochraňuje vás? — Dítka: Vy nás ochraňujete. Pěstounka: A když jste u svých matek, kdo tehdy ochraňuje vás? Dítka: Naše matinky ochraňují nás. Pěstounka: A kdo chrání vaše matky? Dítka: Naši otcové. Pěstounka: Ale kdož ochraňuje nás všechny, velké i malé, silné i slabé, otce, matky a mne; znáte-liž toho, kdo nás všechny ochraňuje vždy a na všech místech? Dítka: Ano. Bůh je to.

Tak ať všechno učení končí s Bohem, ať všechny spasitelné myšlenky povznáší se k němu a budou jej dívky milovati, byť ještě ani nechápaly, že milovati jej jest svatou povinností každého.

Příběh o zrna prosovém.

Zapíraní svých žádostí. Moudrá shovívavost Božské prozřetelnosti.

Bylo jednou jedno děvče a to se jmenovalo Milana; ta byla tak mírná a přívětivá, že ji každý měl rád, kdo ji znal.

Matka Milanina měla onoho krásného, žlutého ptáčka, kterému říkají kanárek, protože první kanárci přinešeni byli do Evropy z ostrovů Kanárských, které jsou nedaleko Afriky, dílu to světa, kde jest tak parno. Milana měla kanárka na starosti, aby mu dávala jísti a píti, aby čistila klec každého dne, a že ho neplašovala, nebál se jí; byl krotký a měl radost, kdykoli se Milana k němu blížila; zpíval jí, jakoby jí děkoval, a byla-li klec otevřena, vyletěl jí na ramena aneb na hlavu, hrál si vlasy jejími vždy pečlivě učenými a klobal jí do ruky, jakoby jí chtěl políbíti.

Nestýskalo se mu v kleci, protože se v kleci vylíhl a že jej v ní krmili staří po dlouhou dobu.

Kanárci jsouce z horkých krajín, mají rádi teplo a rádi vyhřívají se na slunci; proto věsila Milana klec na okno, aby na ni slunce svítilo.

Kanárci jedí semenec, mák, lněné semeno, proso. Jednoho dne spatřila Milana, že jedno seménko prosa spadlo z klece na zemi; Milana chtěla je zvednouti, ale matka její pravila: Nech je, dečruško, nech je na zemi; něco uvidíš! Milana jsouc poslušna, nechala seménko ležeti.

Bylo to na jaře, tedy v roční době, kdy byliny klíčí. Aci po osmi dnech spatřila Milana na místě, kam seménko padlo, maloučkou rostlinku, tak malinkou, že sotva nad zemi vyčnívala.

Milana se jí ani nedotkla; chtělať zvěděti, čemu to tu dává Bůh růsti. Na zítřek bylinka povyrostla;

čněla už nad zemí a bylo viděti na ní slupku prosa. Ale slupka byla otevřena a prázdná; to co v ní bylo, pozůstalo v zemi a z toho vyrůstala lodyha. Druhého dne na to přišla Milana opět a spatřila, že se rozvíjejí dva droboučné lupénky. Ach, zvolala Milana, toť je kmen prosa, který tu vyrůstá; ráda uvidím, jak roste proso, jež moji kanárci tak rádi jedí. Jak jsem já blažena! I nebyla by na krok odešla od té bylinky; bálať se, že by někdo útlou tu bylinku pošlapal aneb vytrhl; jakoby dobrotivý Bůh, který růsti dává nejmenší bylince, také jí neochraňoval. Ale Milana musila jíti do školy a pilné děvče nebylo by pro všecko školy zameškalo. Ale každého večera, když byla vykonala svou povinnost, přiběhla k své bylince, poklekla k ní, aby na ni lépe viděla a každého dne znamenala, že bylinky přibylo. Už první dva lístky povyroستly a nad nimi vyrážely dva jiné a nad těmi opět jiné. Pomalu vyrostla lodyha zdělí asi půl metru a zvědavá Milana nemusela již klekati, aby lépe viděla. O, moji milí kanárci, jásala, zpívejte, zpívejte! zasili jste seménko, které roste, a bude-li mítí semena, bude vaše.

Ale zrnka nerostla a rostla-li, bylo to uvnitř lodyhy a nebylo jich viděti. I počínala Milana býti netrpělivá. Poslechni, milé dítě, pravila matka, ke všemu zapotřebí je času, neboť *co s přílišným chvdtáním děje se, bývá obyčejně špatně uděláno aneb zkaženo*. A že dceruška důvěrovala matce, upokojila se a trpělivě čekala času.

Jednoho dne rozvily se opět dva lupénky a Milana spatřila mezi nima, hádejte, co? Klásek (latu), kterého tak dávno očekávala. I byla by ho utrhla, aby ho donesla kanárcům, ale klásek byl příliš zelený; Milana domyslila se toho, že není ještě zralý a proto ho neutrhla a nechala jej sežloutnouti.

Ponenáhlu rozvíjely se lupénky více a více, lata celá se objevila, rostla v délku, tak že byla téměř s polovice lodyhy dlouhá. Na lodyze bylo mnoho malých poupátek jako kouliček. Milana měla za to, že jest to semeno; ale jednoho rána otevřela se všecka ta poupátka a Milana neviděla v nich než droboučný květ;

ona poupátka nebyla semenem, nýbrž tobolky na květ. Milanu to překvapilo a zasmušila se, že nemohla dosud sklízeti semena, kterého byla tak žádostiva. I myslila, že se snad mýlí, že to není proso, co tak roste a dala se do pláče. Ale matka ji těšila a ujišťovala, že je to v skutku proso, že téměř všechny rostliny napřed kvetou a z květu že teprve vyrůstá a zraje ovoce neb semeno.

Také ji ubezpečovala matka, že semeno se ukáže, napomínala ji k trpělivosti, řkouc: *Co s přílišným chvátáním se děje, bývá obyčejně špatně uděláno aneb zkaženo.* —

Milena počala býti nevlou, řkouc, že to trvá příliš dlouho a že chce mítí prosa ihned. Dobrá, pravila matka, otrhej ty laty a ptáci nebudou mítí ničeho. Milana chtěla, že chybila a prosila matku za odpuštění, poslechla matky a prosa ani se nedotkla. Za několik dní počal květ opadávati a na místo květu vyrůstala zrna napřed malá, měkká a zelená; ale ponenáhlu byla větší a větší. Po jaře nastalo léto. Slunce hrálo a semeno zráló, sežloutlo, stvrdlo a laty byly tak těžké, že se až k zemi skláněly a lodyha se lámala.

Otrhej nyní ty laty; čekala jsi až uzrají, i uzrály! Pomyslete si, jak blaženo bylo nyní děvče; i děkovalo Bohu z plna srdce, který všecko tak moudře řídí; potom běžela plna radosti k milým ptáčkům a podala jim prosa, na které tak dlouho čekala.

Neposlušný beránek.

Nevědomost jest nebezpečná.

Byla jednou jedna ovce a ta měla jehňátko, beránek. Znáte ovci, milé dítky? — Známe. — Jak vypadá? (Nikdo neodpovídá). Viděl ji někdo z vás? — Ano. — Jak tedy vyhlíží? — Jest bílá. — Aj, ovce vypadá bíle? Tomu nerozumím. Ukažte mi něco bílého! — Moje vesta je bílá. — Moje čepice jest bílá. — Zeď jest bílá. — Zeď jest bílá, čepice jest bílá, tato vesta jest bílá a přece není zeď vesta, vesta ne čepice; zeď jest mnohem větší než vesta i čepice. Jsou to věci

jedné barvy. — Ovce jest barvy bílé. Ale jsou také černé a strakaté ovce. — Povězte, jak veliká bývá asi ovce? (Nikdo nenalezá, k čemu by přirovnal velikost ovce). Jest ovce tak veliká jako kráva aneb řeznický pes? — Jako řeznický pes. — Čím oděl Bůh ovci, aby jí nebylo zima? — Vlnou. — Kolik má noh? — Čtyři. — Znáte některá jiná zvířata, která mají po čtyřech nohách? (Dítky jmenují čtyřnohá zvířata). Mají všechna zvířata po čtyřech nohách? — Dítky: Ano. — Aj, což má slepice také čtyři nohy? — Nikoliv! Slepice mají po dvou nohou. — A kachna? — Dvě. — Špaček? — Dvě. — Vrabec? — Dvě. — Mají všickni ptáci po dvou nohou? — Ano.

Tyto hromadné otázky a odpovědi ruší poněkud ticho; ale pěstounka užije příhodné chvíle, aby zjednala ticho zajímavým vypravováním. Povím vám příběh o veliké bílé ovci, která měla krásného beránka. Beránek byl bílý jako ona a měl čtyři nohy, jako ona.

Jehňata velmi ráda pasou se v měkké trávě. Ale na neštěstí nebyl tak zámožný pastýř, jemuž náležela ovce s beránkem, aby si koupil louku aneb aspoň palouk, na kterém by je napašl, protože vodil je kolem cest a silnic, aby se pásly v trávě, která nikomu ne náležela. Zvlášť pak byla tam cesta, kam je velmi často vodíval, protože byla cesta pěkná a podle ní bujná tráva rostla. Cesta tato vedla lesem.

Po obou stranách vypínaly se k nebi vysoké duby; to jsou stromy, na kterých rostou žaludy a duběnky. Tyto vysoké a košaté stromy dávají mnoho stínu a protože jejich koruny brání slunci svítiti na trávu a spáliti ji, roste pod nimi bujná tráva, a ta ovci velmi chutná.

V lese, kterým cesta vedla, bylo fialek a jehnátku, které jich nebylo ještě nikdy okusilo, zachtělo se jíti do lesa a napašiti se fialek, ano již počalo přelézati strouhu podle cesty, kterou se voda, když prší svádí, a pastýř je nazpět sehnal, aniž ho uhodil.

Jehně vrátilo se k ovci, a zabečelo, jako by jí žalovalo na pastýře. Nevím co mu řekla ovce.

Vaše matka by vám řekla, že pastýř dobře jednal,

protože les náležel někomu a ten nedovolil, aby pastýř pásl v něm ovce své a kdyby jehně bylo dítětem a mělo rozum jako vy, bylo by snad uznalo, že jednal pastýř spravedlivě a nebylo by se vrátilo do lesa.

Ale když jednoho dne svázal pastýř nohy ovci a položil ji na klín, aby s ní stříhal vlnu velkými nůžkami, aby jí v létě nebylo tak horko (neboť to bylo ku konci jara) a také proto, aby prodal tuto vlnu, z níž tká se sukno, pletou punčochy a p., vidouc jehně, že jest samo a nikdo ho nehlídá, uteklo do lesa, ale nenalezlo už fialek, které tam tenkrát vidělo. Fialky kvetou totiž časně z jara, vadnou pak a usychají, když nastává léto.

A že jehně toho nebylo povědomo, myslilo si, že jich najde, půjde-li hlouběji do lesa. Vizme jak se ubírá pořád dál a dál, prolízá houštím, avšak nikde nenalézá, čeho hledá; fialek nebylo nikde.

I šlo ještě dále, až octlo se v hustém lese tak, že když se ohlédlo, nevidělo cesty, kterou přišlo. A nevěduc kady by se vrátilo, dostalo strach a počalo bečēt, co jen mohlo, aby přivolalo ovci, matku svou. Ale ta byla daleko; neslyšela ho, aniž pastýř, a ubohé jehně běhalo s jednoho konce na druhý, bečelo žalostně, a čím dále šlo, tím více bloudilo.

Na neštěstí byli vlci v tom lese, a to vítě, že jsou vlci nepřátelé ovec a jehnat, ano i jiných zvířat.

Vlci podobni jsou velikým psům, ale tou měrou, jakou užiteční jsou psi, tou měrou škodliví jsou vlci. Vlci jsou velmi silní, rvou se se psy a udáví je, když mohou. Proto že jen škodu dělají, nenávidí jich lidé a bojí se jich a nezřídká ozbrojují se směli puškami a střílejí je v lesích. Jeden takový vlk pobíhal lesem, hledaje, zda by našel slabší zvíře, které by zadával a sežral.

I čenichaje proti větru, učichal jehně. Vlci, psi a jiná zvířata ze zápachu vyčenichají i vzdálená, skrytá zvířata. Jen se podívejte, jak čichá pes po zemi, aby našel stopu pána svého a po ní i jej.

Vlk po čichu poznal, že jest jehně v lese. I běžel v tu stranu, v které je čenichal a snad si pomyslíl že,

bude mfti dobrou snídání a už brousil si špičaté zuby své, aby rychleji udávil ubohé jehně.

Jehně neznalo vlka; neboť ho nikdy nebylo ani okem spatřilo, tak že, když ho uvidělo přicházeti k sobě, nevědělo, jak je zlý, že se ho neleklo, nedalo se na útěk a zůstalo na místě státi. Ale strašný vlk bez milosrdenství skočil po jehněti a povalil je, aby je udávil. Nezkušené jehně pozdě litovalo své chyby a bečce volalo pastýře i matku svou na pomoc, ale ti byli příliš daleko a neslyšeli ho. Vlk je udávil, zavlékl do houští a tam sežral.

Ubohá matka jeho dlouho je hledala a nikdy se nedověděla, co se stalo s jehnětem jejím, které tak velice milovala.

Tu učitelka ustane u vypravování. Příběh jest ukončen, ale děti přece ještě poslouchají. Všecky jsou pohnuty, několik minut sedí klidně a tiše. Učitelka chrání se přerušiti je a zeslabiti dojem, který příběh učinil na mládež.

Jan.

Povinnosti starších. — Vliv příkladů.

Byl jednou jeden chlapec, jménem Jan, ten měl malou sestřičku, jménem Marii. Janovi bylo osm let a Marii ještě nebylo čtyři léta. I bylo povinností bratrovou, aby byl moudřejší než ona a dával jí dobré příklady. Jan byl dosti veliký a při tom zdráv. Marie byla velmi slabá a skoro pořád churava. Chodila těžko a proto zdlouhavě; ale Jan byl hodný bratr a měla-li jíti kus cesty, buď jí poponášel na zádech, buď jí podporoval.

Ubohé sestřičce často stýskávalo se; ale Jan jí vyrážíval, buď že jí vypravoval pohádky aneb jí ukazoval obrázky, aneb jí kreslíval domečky a zvrátka v písku na dvoře. Byl té starostliv o ni a také do zahrady ji vodíval. Zahrada byla velmi veliká a krásná. Rostlo a květo v ní bylin rozličného druhu, růže, zvonečky, měsíčky, macešky, pivoňky a j. Také v ní stály ovočné stromy: jabloně, hrušky, švestky, ořechy a že Jan nebyl mlsný, nedotekl se ani jediného ovoce a proto

nedotýkala se ho také Marie, neboť zvykla dělati jen to, co dělati viděla Jana. Tak ku př. ušpinil si Jan ruce, když si čídlil střavíce a šel, aby si je umyl. A Marie chtěla si také umyti ruce, ač měla čisté. Jindy potkali se s chudým dítětem, které plakalo, protože mělo hlad a nemělo co jísti. Jan měl ovoce a rozdělil se o ně s hladovým dítětem a ihned chtěla Marie rozděliti se s ním o své ovoce, *jako její bratr*. Na neštěstí dopustil se Jan jednoho dne veliké chyby, rozzlobil se totiž a zbil otcova psa i rozzlobila se také Marie a bila psa, jako bratr její; hodila kamenem po psu a uhodila jej do levého oka. Ubohý pes zavyl bolestí a utekl, aniž ublížil dětem.

I měl pes dlouho velikou bolest a oslepl na levé oko; t. j. oko jeho nevidělo už. Ubohý štěkl Jan i Marie velice toho litovali, že se podali zlosti a tak velice ublížili psu, který je měl tak rád, ale bylo pozdě. A mnohdy bývá to v skutku největším trestem, že se nemohou napravití již chyby, kterých se byl kdo dopustil. I stalo se neštěstí ještě větší. Jan měl dáti na sebe pozor, aby nedával sestře své než dobrých příkladů; ale byl poněkud lehkomyšlný, neuvažoval vždy, co počíti chtěl. A to jest veliká chyba, jak vidíte.

Za domem byla strouha plna vody, strouha ta byla hluboká a rozsáhlá. Byly v ní žáby, ale ryb v ní nebylo.

Žáby libují si ve vodě stojaté, kalné, ale ryby na-proti tomu nemají rády vody kalné, nýbrž milují vodu čistou, na jejšímž dně viděti jest písek a oblásky, tak že nalézají se ryby v potocích pouze a řekách, nikoli v kalužích.

Toho Jan nevěděl.

Jednoho dne, mysle, že naloví ryb, chtěl je chytati v oné strouze. I udělal si udici a posadil se na kraj strouhy. Marie, malá sestřička jeho, která dělávala, co na bratru viděla, posadila se vedle něho a chtěla také chytati ryby.

Nešťastný, nezkušený Jan, místo aby co nejdříve šel odtud se sestrou, nechal jí sednouti vedle sebe, ano půjčil jí i udici, nepováživ, žeby mohla spadnouti do vody.

Je to vždy nebezpečné sedati si na břeh. Matka obou dítek, otec jejich a všickni lidé, kteří dívky milují, často je varovali, aby nesedaly na břeh, nechodily k vodě; ale ony jich neposlechly, a ejhle, jak za to musily pykati.

Obě děti seděly na kraji č. břehu strouhy, břeh byl příkrý. Marie mrzuta, že nechytla ani jediné ryby, chtěla hoditi udici na druhou stranu.

I vstala . . . nohy jí uklouzly, sjela po stráni do vody a zmizela pod hladinou. Bratr její se ulekl, skočil za ní, aby ji vytáhl a — zmizel také pod vodou.

I bylily utonuly, umřely!

Ale věrný Štěk byl s dětmi. Ten už dávno zapomněl na křivdu, kterou mu učinily dívky a nechtěl se jim mstítí. Spatřiv dívky ve vodě, skočil tam, ponořil se, uchopil děvčátko za šaty a vytáhl je na sucho.

Potom skočil po druhé do vody, aby vytáhl Jana. Chlapec byl mnohem těžší než děvče, proto bylo Štěku mnohem těžejí vytáhnouti jej. Ale přece podařilo se mu to. Ubohý pes byl celý unavený; sotva dechu popadal.

I ulehl si vedle dětí, lízal obličejje jejich, jakoby vzkřísiti je měl, neboť byly děti bez sebe.

Co se toto dalo, matka jejich nevědouc co se přihodilo, hledala je po ulici, tázala se sousedů po nich, ale nikdo o nich nevěděl. I napadlo jí, že snad šly k strouze, ač tam nikdy nechodivaly, i pospíšila tam a kdo vysloví leknutí její, když spatřila dívky své na břehu bez sebe jako mrtvé? Vidouc je a psa umádeného a pobláčeného, ihned uhodla, co se přihodilo. I vzala do náručí obě dívky své dosud bez sebe jsoucí, pospíchala domů a svlekši je, uložila do postele. I zavolali rychle lékaře a matka opatrovala a ošetřovala dívky své, prosíc Pána Boha, aby jí je zachoval.

I pozdravily se dívky. Říká se: Koho nevede rozum, toho vede škoda, t. j. škodou že nabývá rozumu, kdo ho neměl. Také tyto dívky škoda poučila. Jan stal se povážlivým a poslušným a prospíval věkem a moudrostí a nedával sestře své než dobré příklady, a sestra

spravuje se dobrými příklady jeho, stala se také moudrou. Co se týká Štěka, který jim zachránil život, toho od té doby dívky milovaly jako svého zachránitele a byly mu vděčny. I ošetřovaly jej, když sestárnul, co nejpečlivěji a neublížily od té doby žádnému živočichu.

Hrdý Gustav.

Potrestaná nezdvořilost a pánovitost.

Slyšela jsem povídati o chlapci, který byl tak nešťasten, že sobě zvykl nemluvit zdvořile s nikým.

Otec i matka jeho byli k němu velmi přívětiví; chůva jeho udělala mu vše, co by jej těšilo, ale on toho neuznával a vždy pánovitě si počínával říkávaje: Dejte mi to! Dejte mi ono! aniž řekl: Prosím vás, nebo: Buďte tak laskava! Také nikdy nepoděkoval, aby řekl: Děkuji vám! Proto mu přezdívali „Gustav Nezdvořák“. Jednoho dne vyjeli si otec a matka jeho na venek, a Gustav zůstal s chůvou doma. Když se unavil hrou, ufnul si, že se bude dívatí oknem na mimojdoucí. Aby tím pohodlněji viděl, přinesla mu chůva sesli, ale místo aby jí poděkoval, osopil se na ni řka: „Jdi pryč, nechci, abys zůstala se mnou v tomto pokoji.“ Ubohá chůva byla zarmoucena takovou řečí a sotva se zdržela, že neodpověděla Gustavovi rovněž nezdvořile a nechtíc býti hany hodna, vyšla mlčky z pokoje. Byl tedy Gustav, jak vidíte pánovitý a nevděčný, ješto se takto choval k osobě, která po všecky dny ve všem mu sloužila! Avšak trest v patách za ním pospíchal. Gustav dívaje se oknem, spatřil jíti okolo několik chlapců, kteří nesli sebou krásného draka, zvýší metru. Drak byl z modrého papíru, na něm stkvělo se několik hvězd z pozlaceného papíru. Na ohonu upevněn byl zvoneček a když se drak vznesl do povětří, bylo slyšeti zvoneček, jako by pták v povětří zpíval. Také nesli sebou chlapci dlouhý motouz, aby draka na něm v povětří drželi. I pospíchali s ním ulicí, těšíce se už napřed na jeho puštění.

I dostal Gustav chuť jíti s nimi a proto volal: „Počkejte na mne! já půjdu s vámi!“ Už ta řeč byla

nezdvořilá, an neřekl, zda jej s sebou vzítí chtějí. Ale, že to byli hoši dobří, nedbali nezdvořilosti jeho a řekli: Pojď s námi, máš-li chuť!

Ihned vyskočil Gustav oknem, neboť zůstával při zemi, aniž se dovolil chůvy, ba on jí ani neřekl, že odchází a běžel s chlapci za město. Ubírali se dlouhou cestou, které neznal Gustav, až přišli na rozsáhlou louku, už posečenou, na které mohli se hoši pohodlně rozbíhati s drakem svým.

Víte dítky, co jest to pouštětí draka? Ano, ne! Václav: Ano, já to vím. Ty to víš, dobrá, ale tuto je Vojtěšek, mnohem mladší a ten to neví. Povězte mu, jak se pouští drak!

Václav obrátil se k Vojtěchovi a vypravuje: Drak pouští se z ruky, jak vysoko možná! druhý drží v ruce navinutý motouz a čím výše nese se drak, tím více popouští se motouz.

Dobře jsi vyložil, Václave, a jsem jista, že Vojtěch není tak nezdvořilý jako Gustav a že ti poděkuje za poučení. A v pravdě povstal Vojtěch a řekl: Děkuji ti za poučení.

Načež pokračuje pěstounka: Ale kdo pak vynáší draka tak vysoko? Nikdo neodpovídá. Učenému výkladu nerozuměla by mládež, pročť třeba názoru. Pěstounka vezme kus papíru, dá jej k ústům a fouká naň, papír se zvedá a poletuje. Pěstounka: Co jsem učinila ústy papíru, aby lítal? Dítka: Foukla jste. A co jsem při foukání vypustila z úst? Dítka: Vzduch (vítr). Což tedy vznáší draka a pohybuje jím? Dítka: Vítr. ^{Na}to vykreslí pěstounka větrný mlýnek na tabuli a táže se, co že jím točí, potom loď s plachtami a ptá se, co loď po vodě žene; mlýněk na přesívání obilí a táže se, co vypuzuje plévy z obilí. I pochopily dítky, že jest ve všech těchto případech vzduch příčinou pohybů. A na tom buď dosti. I pokračuje se v povídce. Chlapci pustili draka a motouz byl z části svínut, když přistoupil Gustav k tomu, kdo jej držel, řka: Teď já budu pouštětí draka, dej ho sem! Aj, aj, pravil chlapec, ty nejsi příliš zdvořilý, ty si jen poroučíš a neprosíš. Nebudu se tě prositi, odpověděl Gustav Nezdvořák.

Jak se líbí panáčku; ale já nepůjčím svého draka nezdvornému klukovi. Já ale chci, abys mi ho půjčil, řekl Gustav. A což, když já ti ho půjčím nechci? řekl chlapec. Já jsem bohatý a ty ne; já chci tvého draka!

Můj drak není tvůj drak, pravil chlapec, já jsem si ho udělal, otec mi dal vše, čeho k tomu potřeba: rákos, papír, motouz, já mohu s ním dělati co chci a mohu půjčím ho soudruhům svým, když mne o to zdvořile požádají. Ale tobě, který si chceš poroučeti, nepůjčím ho a jdi, odkud jsi přišel.

Ty že mi ho nepůjčíš? rozkřikl se Gustav, počkej, já ti dám! To řka vrhl se na draka a nohou ho prokopl.

Ubohý chlapec litostí dal se do pláče, a Gustav boje se, že mu chlapi za to vybijí, utíkal co mohl od nich, ani nevěda, kam utíká. Všichni chlapi vidouce se připraveny o vyrazení, div že se také nedali do pláče. Jsouce mírní, neběželi za Gustavem, aby se mu pomstili, těšili svého soudruha a ubírali se zpět do města. Lépe jest křivdu snášeti, nežli křivdu páchat. Gustav Nezdvorník tak rychle a tak daleko utíkal, že když stanul, viděl, že jest velmi daleko města.

I nevěděl, kudy se domů bráti. Tu spatřil starce, který obilí na poli sekal a přistoupiv k němu, pánovitě se tázel: He, starče! kudy půjdu do města?

Hledej si cestu panáčku, odpověděl starce, kdo se tak nezdvorně ptá, tomu se neodpovídá.

Aťsisí, odpověděl Gustav, poví mi jiný cestu, když vy ne.

Pochybují, odpověděl starce, zvláště budeš-li se ho tak tázati, jako mne.

Malý Nezdvorník ubíral se dále, ale že urazil již hodný kus cesty a že bylo horko, neboť bylo ve žních, unavil se cestou a horkem a měl žízeň velikou! I přišel k jednomu statku, když právě selka podojila krávy a nesla veliký krajáč mléka do sklepa.

He, vy ženská, dejte mi mléka, mám hlad a žízeň!

Aj panáčku, odpověděla selka a smála se mu, kdybys se byl naučil požádati zdvořile, dala bych ti mléka, ale takto hled se napítí někde z louže!

Já mám peníze a zaplatím vám za mléko co chcete, řekl Gustav.

Peníze všechno nezmohou, odpověděla selka, zapotřebí také, aby byl člověk zdvořilý, což ty nejsi.

I vešla selka do domu a zavřela za sebou dvéře. Tu počal Gustav chápat, že nezdvořilí lidé nenalezají lidí, kteří by jim posloužili, a počal litovat ošklivého zvyku svého, s kterým posud rostl. Vzpomínal na otce svého, matku a chůvu svou, ku které se byl tak neslušně choval a předsevzal si, že napraví v čem chyboval, ač se mu zdálo, že bude těžké napravování toto, neboť čemu člověk zvykl, tomu těžko odvyká, pročež má každý dobrý pozor míti na sebe, aby nezvykal než tomu, co jest dobré.

Gustav ubíral se dále a že mu nikdo pravou cestu ukázati nechtěl, bloudil. Slunce zašlo; nastal večer a Gustav počal se báti, že bude museti přespatí noc pod širým nebem. Byl velice umdlen; nohy bolely jej a konečně nemohl se ani s místa huouti. I szul střevíce své, sedl si smutně na kámen a počal přemítat na myslí všechno to, co vyvedl dnešního dne a poznal, že byl sám vinen vším tím, co zlého jej potkávalo. Tyto myšlénky přičinily také, že litoval všeho jednání svého. Také vzpomněl si, že mu chůva říkávala: Gustávku, ne-napравíš-li se, potká tě neštěstí! Ach, pravil hluboce jsa pohnut, povzdechnuv si: Tys měla pravdu, má milá chůvo, neboť stihlo mne neštěstí. Ale smiluje-li se Bůh nadě mnou a vysvobodí mne, budu ode dneška zcela jiným dítětem!

A dobrotivý Bůh, který toho depustil na Gustava, aby se polepšil, vyslyšel sliby jeho, že se opravdu polepší. I seslal mu pomoc v nouzi a hleďte, jakou pomoc!

Gustav zaslechl na silnici zdaleka zvuky rolniček, vstal s kamene a šel tam, odkud slyšel zvuky ty. Čím dále kráčel, tím více zdálo se mu, že se blíží zvuky k němu, ale posud neviděl nikoho, neboť byla noc a měsíček nesvítil. Konečně spatřil na silnici světélko, jako malou hvězdu; nevěděl co by to bylo a řekl sám k sobě: „Půjdu se na to světlo podívat“ a pospíšil ku předu. I zaslechl hlas lidský, potom spatřil koně a

slyšel práskaní biče, z čehož soudil, že jest to vozka se svým potahem. Zeptám se ještě jednou na cestu do města, pomyslí si a zeptám se co nejzdvořileji. I nemýlil se Gustav; byl to vozka, který vracel se ze sousedního města; ten když se setmělo, rozsvítil lucerničku, aby mu na cestu svítila a to bylo ono světélko, které Gustav spatřil už z daleka. Šel naproti vozkovi a sešel se s ním, co nejzdvořileji takto k němu promluvil: Pane, buďte tak laskav a povězte mi, kudy mám jít do města. Rozumím, panáčku, odpověděl vozka, ale ačkoli je tma, viděl jsem předce, že jste nesmekl když jste mne oslovil; neboť já starší jsem vás a mladším sluší, aby pozdravovali starších. A v skutku byl Gustav tak málo zvykl býti zdvořilým, že ani nevěděl, že má smekati před staršími.

I smekl rychle, řka: Opuštěte pane, že zapomněl jsem smeknouti!

Tak se to patří, pravil vozka a také smekl; ale pověz mi chlapče, co tu tak pozdě na silnici děláš, připadáš mi jako nějaký tulák a nebo mladý zloděj, který utekl, aby ho četníci nechytili. Gustav zapýřil se studem až po uši, uslyšev, že ho má vozka za špatné dítě; ale nemoha zapřítí chyb svých řekl pouze: Ujišťuji vás, že nejsem zlodějem, chybil jsem pouze, že jsem se vydal dnes odpoledne na cestu, které jsem neznal a tak zabloudil.

Jestli tak dlouho chodíš, toť jsi asi velmi unaven, řekl vozka.

Ach, jsem celý unaven, pane, pravil na to Gustav, maje se na pozoru, aby mluvil zdvořile.

Poslechni tedy, pravil vozka, vylez si na vůz a sedni si, já tě svezu, neboť jedu právě do města, kde jsou tvoji rodiči.

Gustav byl potěšen a děkoval vozkovi, který mu uprávil pohodlné místo ve voze. Po nějaké chvíli ptal se vozka něco Gustava, ten ale neodpovídal. Vozka se naň podíval a spatřil jej natažena ve voze bez nejmenšího pohnutí. Z počátku myslil vozka že spí, ale když se naň dobře podíval, shledal, že omdlel.

Ubohé dítě, pomyslí si, snad od rána ničeho ne-

jedlo! Na štěstí mám tu něco vína, co mi v městě dali, nakapu mu ho do úst, aby přišlo do hrdla. Brzy na to otevřel Gustav oči, a přišel poněkud k sobě.

No, neboj se, chlapče, pravil dobrosrdečný vozka, tentokrát ještě neumřeš, ale nechoď již nikdy tak daleko. Já tě dovezu k tvým rodičům. Děkuji vám, pane, řekl Gustav. Já odprosím svých rodičů!

Vozka, který neznal provinění Gustavova, nechápal, co dítě praví a dovezl je až k domu, kde bydleli rodiči jeho. Otec, matka i chůva byli u velikém zármutku. Ale vidouce dítě své, ano se vrací, měli radost velikou. Radostí objímali útrpuého vozku a chtěli se mu odměnit penězi, podávajíce mu 5 zlatých; ale vozka toho nepřijal, řka, že učinil co mohl z lásky křesťanské a že má veliké potěšení z toho, že vykonal dobrý skutek a to že nedá sobě zaplatiti. A potřebuje ten, kdo si umí vydělati peněz, aby mu jich někdo dával?

Gustav byl velmi sláb, že nemohl ani promluvití. Dali mu polévky z mléka a položili jej do postele.

Druhého dne ráno, když otec a matka snídali, Gustav se sklopenýma očima litoval dosavadního chování svého, řka: Býval jsem vás neposlušen a nezdvořilý k vám i chůvě; vy mne tak milujete a tak přívětivě nakládáte se mnou a já jsem vás tak často zarmoutil svými neslušnými zvyky. Prosim Vás, odpusťte mi to a slibuji, že se polepším. Všickni rádi mu odpustili. A že od toho dne dostal slibu svému, neubližuje nikomu a zdvořile se chová ke každému, mají jej všickni rádi. —

Lež škodí.

Spojené síly více zmohou.

Byli jednou tři jinoši pastýři, kteří hlídali tři stáda; jeden z nich jmenoval se Petr, druhý Jan a třetí Pavel. Petr byl z nich nejsilnější, Jan nejmoudřejší, a Pavel nejsličnější. Pavel měl bílou vestu a veliký slaměný klobouk a okolo toho věnec z chrpy. Měl v stádě svém jehně bílé jako snh, které měl velmi rád. Na krk uvázal mu pásek s rolničkou. Tito tři pastýři vedli

svá stáda ovec do lesa, aby se napásla. Víte, co jest pásti stádo? Pásti stádo jest nechati je na louce, na poli, nebo na pasece, aby si okusovaly byliny a žraly. Proto aby napásli stáda svá, hnali je do velikého lesa. Když přihnali k lesu, řekl Petr, nejsilnější z nich k ostatním: Uděláme moudře, když nebudeme pásti všecka stáda pohromadě; ty Jene zeň stádo své na pravo a ty Pavle na levo a já zůstanu uprostřed vás. Ale přijde-li vlk, aby dorážel na stádo, pravil Jan, nejmoudřejší z nich, jak se mu ubráníme, rozejdeme-li se? Poslechněte, co vám řeknu, pravil Pavel; bude-li dorážeti na stádo některého z nás, ať křičí: Vlk, vlk! Pomozte! a sice tak hlasitě, aby jej ostatní slyšeli a mu ihned ku pomoci přispěli. Mladí pastýři schválili tuto radu a když si byli slíbili, že všickni půjdou na pomoc tomu, kdo bude je volati, rozešli se.

Jan vedl stádo své na levo, Pavel na pravo a Petr zůstal uprostřed.

Když se Pavel dostal na paseku, zastavil stádo své. Paseka jest místo v lese, kde jsou stromy většinou posekány, kde jest viděti oblohu mezi vrcholi stromů a kde může člověk volně pohybovati se. Ješto jest v pasece více světla a vzduch volněji provívá, roste tu tráva bujněji.

Pavel zastavil tu stádo své, aby se páslo, potom posadil se pod strom, zavolal na beránka svého a počal si s ním hráti. Že seděl pastýřek na zemi, spatřilo jehně věnec okolo klobouku jeho a chtělo se do něho dáti. Nech toho, řekl Pavel, nezávid' mi toho, já ti udělám také jeden. I jal se trhati kvítí, kde které bylo. Z toho kvítí uvil pak věnec a pověsil ho na krk beránkův, jako pestrý pásek. Potom položil si jej na klín, hladil a objímal jej. Po nějaké chvíli zvedlo se jehně a uteklo mezi stádo k matce své a chutě se páslo. Pavel, který neměl co dělati, měl dlouhou chvíli; obcházení stáda nepotřeboval, neboť měl bedlivého psa, který neustále obcházel ovce, aby žádná ze stáda stranou nezašla. Kdyby byl uměl Pavel čísti, mohl si krátiti dlouhou chvíli užitečným čtením a přece nespustiti stádo s očí, že toho času, když se toto stalo, bylo málo škol ale

mnohé dítky nenaučily se ničemu. A tak Pavel při stádě zahálel, t. j. ničeho nedělal a že zahálka jest počátek všeho zlého, vizte z toho, že napadla Pavlovi zlá myšlénka. Musím se bavit, aby se mi nestýskalo, pravil sám k sobě; budu z dlouhé chvíle strašiti soudruhy své; budu křičeti: Vlk, vlk! Pomozte! a až přiběhnou, vysměji se jim notně. Ihned obrátil se v tu stranu, kde soudruhové jeho pásli a křičel co měl hrdla: Vlk, vlk! Pomozte! Na ten křik přiběhli Petr i Jan, neboť neměli za jiné, než že vlk doráží na stádo Pavlovo. Aby pomohli Pavlovi, opustili i stáda svá. Když pak přiběhli k Pavlovi, byli tak udycháni, že slova nemohli promluvíti, ale neviděli vlka a stádo Pavlovo páslo se pokojně. I vysmál se jim Pavel hlasitě. Smál se a tleskal rukama a radostí poskakoval, že se mu povedlo mítí je za blázny. Oba ti pastýři nesmáli se, ale tázali se Pavla: Kde pak jest vlk, že jsi tak křičel? Pavel neodpovídal, nýbrž znova smál se jim, že jsou pošetili za to, že se dají tak snadno postrašiti. V tu chvíli nebyl Pavel hezký. Chyba, která tížila nyní duši jeho, zohydila tvář jeho a kdyby byl Pavel nikdy před tím nelhal, tato jediná lež stačila odejmouti všecku krásu obličejě.

Aj, tys podvedl nás, dí Petr, ty si nás měl za blázny, ty jsi se nestyděl lháti? Pamatoj si, že *od této chvíle nebudeme věřiti slovům tvým*. I odvrátili se oba pastýřové od něho a pospíchali k stádům svým, bojíce se, aby za nepřítomnosti jejich vlk nedal se do stáda jejich. Na štěstí našli stáda svá, ana se pokojně pásla, střežena jsouce bedlivými, věrnými psy. To bylo zlé jednání, není-liž pravda, že Pavel nejen vysmál se věrným přátelům svým, když ochotně ku pomoci spěchali, ale i že hanebně lhal.

Poslechněte, jak byl pro tu lež potrestán!

Sotva že oba pastýři odešli, zaslechl Pavel jakýsi šustot a praskání, jakoby nějaké zvíře se plížilo po suchém lupení a chrastí.

Pohlédl v tu stranu, odkud zaslechl onen šustot, ale neviděl ničeho; i pomyslně si, že snad některá ovce odešla od stáda, stranou se pasouc; i počítal ovce,

ale byly všechny, žádná nechyběla. I nesmál se nyní Pavel; smích mu zašel a počal se bát, volal na psa; ten ale se nehýbal, nýbrž sedě hleděl upřeným zrakem v tu stranu, odkud zaslechl také šramot.

V tu chvíli stříhal pes ušima, nozdry rozšířil, srst se mu ježila a oči se jiskřily a vrčel, jak dělávají psi, když se chtějí dáti do praní. Pavla obešla hrůza a počal plným hrdlem křičeti: Vlk, vlk! Pomozte! Sotva že to dopověděl, vyrazil ukrutný vlk z houští a vrhl se na ovce. Srdnatý pes se vrhl na vlka, aby bránil ovce, ale vlk dal se do psa a povstal boj krvavý mezi nima. Ale vlk byl silnější, povalil psa, popadl ho za chřtán a zadával jej. Pavel chtěl ubrániti psa a neustále volal: Pomozte, vlk je tu! ale nikdo nepřicházel. Mladí pastýři arci slyšeli Pavla volati za pomoc, ale nevěřili tomu, že by to byl vlk; myslili, že je Pavel zase podvádí. Když vlk zadával psa, vrhl se na ovce. Marně je bránil Pavel; vlk byl mocnější. Najednou spatřil vlk zamilované jehně Pavlovo a vrhl se na ně. I vykřikl Pavel bolestně, vida miláčka svého v drápech ukrutné šelmy a vši silou chtěl ho zachrániti, ale marné bylo všecko! Vlk nebyl by upustil od jehně, spíše by roztrhal pastýře. Že byl vlk silnější než Pavel, musil Pavel ustáti a vlk uchopiv jehně, zavlkl je do houští, aby je sežral.

Pavel vida, že přišel o své milé jehně, dal se do usedavého pláče a sám byl poraněn, ale proto neplakal.

Byl by rád trpěl sebe větší bolesti, kdyby ho nebylo potkalo toto neštěstí. Potom vzal v náručí mrtvého psa svého a hnal stádo své tam, kde pásli ostatní dva pastýři. Když Petr a Jan viděli přícházeť Pavla, který měl šaty roztrhané a pokrvácené, měli s ním útrpnost velikou.

Což tě skutečně přepadl vlk? tázali se ho. Jen na mne pohledněte, jak vypadám, odpověděl Pavel. Vlk roztrhal věrného psa mého, zadával a odvlkl mé ubohé jehně; a dal se opět do pláče.

Oba pasterci plakali s ním, neboť byli to jinochové hodní, kteří se milovali jako bratři. Ach, kdybysi nebyl nás přelhal, pravil Jan, byli bychom ti přišli ku

pomoci. Ale nemůže se věřiti slovům toho, kdo přelhal! — Pavel pochopil, jak velice chybil, že lhal a slíbil přátelům svým, že už nikdy lháti nebude, ani žertem ne.

Sotva nešťastný jinoch učinil tento slib, ani spatřili jsou náhle před sebou kmeta s šedivými vlasy a vousy. Týž shrben jsa byl jako bývají lidé, kteří těžkou práci konali po dlouhý věk svůj a opíral se o černou sukovitou hůl. I užasli nemálo pastýřové nad zjevením se tohoto kmeta, a pohlíželi udiveně jeden na druhého, nemohouce promluvití jediného slova; neb jak jsem pravila, objevil se jim náhle, aniž slyšeli kroků jeho, aniž viděli, odkud se tu vzal.

Ale starec pohlížel tak přívětivě na ně, jako pohlížívá člověk na lidi, kterým chce dobře činiti a takto k nim mluvití se jal:

Mládenečkové milí, poslyšte rady starého muže. Staří lidé mnoho zkusili a proto bývá rada jejich moudrá.

Vlci jsou hltaví, ukrutní a neřídci v této krajině, tudíž nemůžete se jim vyhnouti; proto hleďte nad nimi vítěziti t. j. přemáhati je. Pásávejte stáda svá pohromadě na místě jednom tak, abyste jeden od druhých nikam se nevzdalovali. I budete vždy pohromadě, když nebezpečenství hroziti bude vám.

Pastýřům viděla se rada starcova býti dobrou, poslechli jí a dobře učinili. Schnali všecka tři stáda v jedno a kdykoli potom vlk přepadnouti chtěl ovce, aby nějakou pohltit, zahanán byl, aniž způsobil jaké škody; neboť bránivali stádo nyní tři pastýři a tři psi a takto sjednocení jsouce pastýřové a psi, byli mnohem silnější než každý jednotlivý; *vždyt sjednocené síly všechny obtíže přemáhají.*

Počítání.

Počítání. — Číslice.

Počítadlo jest nástroj velmi užitečný v materské školce. Skládá se z rámce o něco vyššího nežli širšího

— v poměru asi 70 : 60ti centimetr. Uprostřed rámu jest upevněno vodorovně, ve stejné vzdálenosti od sebe, deset železných drátů, na nichž na každém jest navlečeno deset kulí dřevěných s velikostí vlaského ořechu, které představují jedničky.

Srazíme-li tyto kuličky dohromady, mají zaujímati pouze menší část šířky rámu, aby při počítání se daly sem a tam posunovati. Každá z kulí jest omalována barvou nápadnou a zřetelnou. Barvy tyto by mohly býti barvy světla slunečního, aneb barvy duhy s přidáním barvy bílé, černé a šedivé. Takto upravené počítadlo dá se konečně uschovati ve skříní. —

Tento soubor kulí, po desíti dohromady, ulehčuje veliký počet cvičení a jaksí počítání dodává těla.

Nejprvnějším cvičením jest asi jednoduché počítání: 1, 2, 3 až do 100 a dále, počínajíc opět na počítadle. Na to přijde sečítání po dvou, aneb po třech, po čtyrech slabikované.

Odčítání 1, 2, 3mi, jako kp. od 20 vezmu 1, kolik zbude? a děti odpovídají 19. — Od 19ti vezmu 1, kolik zbude? — 18. — Od 18ti vezmu 1, kolik zbude? — 17; atd.

Rozeznávání čísel sudých a lichých, kterému naučíte mechanicky, rozdělující je na polovičky: polovice čísla sudého dá vždy číslo celé, a polovice čísla lichého dá vždycky číslo celé a zlomek. Tak polovice 2, čísla sudého dá 1, a polovice 3, čísla lichého dá $1\frac{1}{2}$. Polovice 8mi dá 4, polovice 20ti dá 10, kdežto zatím polovice 7mi dá $3\frac{1}{2}$, polovice 15ti — $7\frac{1}{2}$, polovice 35ti — $17\frac{1}{2}$.

Tato rozličná cvičení, přičteme-li k nim i sečítání a odčítání 5ti a 10ti, nejsou těžká ani pro tyto děti. Než vždycky bude nutno zkoušeti schopnost většiny, aby co nejspíše všechny mohly porozuměti.

Až děti budou uměti počítati do 100, naučíte je znáti číslice počínajíc nulou, 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, zároveň jim na oči stavíce na počítadle počet, jaký znamená číslice, kterou právě píšete na tabuli. Abyste konečně děti dobře naučily, mnoho-li každá jednotlivá číslice obnáší, dejte přistoupiti některému dí-

těti k tabuli, jest-li vůbec některé má vlohy k počtům a mohlo by tu obstáti, a dejte mu několikrát oddělití na počítadle čísla, která udáte.

Pravím, hodí-li se vůbec které k tomu, neboť jestli vlastnosti mravní jsou první podmínkou odměn, které nazvu mravními také, musí mohutnosti rozumové ovládati volbu, jedná-li se vskutku méně o odměnu, jako spíše o cvičení všeho posluchačstva ve způsobě rozmluvy.

Ukažte dítěti na jednu číslici, kterou jste zvolily a otažte se ho, kterák se jmenuje. Je-li to pětka — 5 — a dítě ji pojmenuje, řekněte: „Ukaž nám nyní na počítadle, kolik jednotek tato číslice znamená“.

Dítě posune pět kulí.

Na to samy posuňte jistý počet kulí — ale jen až ku desíti, a tažte se, aby vám dítě ukázalo mezi číslicemi, napsanými na tabuli onu, která tento počet značí. Když děti vaše budou tuto úlohu dostatečně uměti, můžete později se tázati obšírněji, kp. ukazující na 6:

Uč. Kolik obnáší šest — 6 — jednotek.

D. Šest jednotek.

U. Co jest to jednotka?

D. Jest to jedna celá věc.

U. A co jest to šest jednotek?

D. Jest to šest celých věcí.

U. Ukažte mi šest jednotek!

Dítě posune šest kulí.

Nežli postoupíte dále, musí dítě úplně býti seznámeno se základním pojmem jednotky: dá se tu provésti nesčíslné množství proměn, aniž se co smíchá a mysl dětí nesmí si přivykatí nepořádku.

Až nastane doba k tomu vhodná, postupte k rozboru čísel až do 10ti.

Jeden celek se nazývá jednotka, dva celky jsou dvě jednotky, tři celky jsou tři jednotky, čtyři celky jsou čtyři jednotky atd. až do 10ti, kde se řekne. Deset jednotek dělá jednu desítku.

Uč. Co to znamená jedna desítka?

D. Jedna desítka jest spojení 10ti jednotek.

Tu dejte zvláštní důraz na podobnost mezi slovy *deset* a *desítka*, *dvacet* a *dvacítko*, *sto* a *stovka*.

Uč. Kolik číslic napíšeme, aby to znamenalo 10?

D. Jedničku a nullu.

Napište 10.

Uč. Deset a jedna dá dohromady kolik?

D. Jedenáct.

Posunujte kule, říkajíce: Jedenáct je deset a jedna. — Dvanáct, deset a dvě. — Třináct, deset a tři. — Čtrnáct, deset a čtyři. — Patnáct, deset a pět. — Šestnáct, deset a šest. — Sedmnáct, deset a sedm. — Osmnáct, deset a osm. — Devatenáct, deset a devět. — Dvacet, dvě desítky.

U. Proč pravíme: dvacet, dvě desítky?

D. Poněvadž ve dvaceti jsou obsaženy právě dvě desítky, dvakrát deset.

U. A kolik obsahují dvě desítky jednotek?

D. Dvacet.

U. Jaké číslice znamenají dvacet

D. Dvojka a nula.

Až děti budou uměti dobře takto až do 100 počítati, od desítky k desítkce, budete moci v jedné desítkce se s nimi zastaviti a z nenadání se jich otázati, kterých číslic jest zapotřebí, aby se napsalo číslo, které právě vyslovily, kp. třicet sedm.

U. Kterých číslic jest zapotřebí, aby daly dohromady třicet sedm?

Tři desítky a sedm.

U. Kterých číslic jest zapotřebí, aby znamenaly tři desítky?

D. Trojky a nully.

Napište je.

U. Které číslice jest zapotřebí, aby to značilo sedm jednotek?

D. Sedmičky.

Napiš 7, kam náleží.

U. Kterých číslic jest třeba zapotřebí, abychom měli třicet sedm jednotek?

D. 3 a 7ky.

Takovýmto způsobem se můžete tázati na kterékoli číslo.

Na počátku nečiňte žádné poznámky o tom, které místo číslicem náleží vzhledem jich hodnoty. Jako jest tato dle pořádku číslic za sebou jdoucí jen libovolně vzata, není třeba také vysvětlovati toho, dostačí jen naznačiti, že tak se to píše.

Také není zapotřebí jakékoli pomůcky jiné, aby pravidlo to v paměti utkvělo, to se stane již samo zvykem a upamatováním se při každém pohledu na více číslic. Až děti uvyknou, hledati vždy jednotky na pravé a desítky na levé straně, tenkrát jim můžete teprvé pověditi něco o místě jednotek a místě desítek. Budou vám rozuměti, poněvadž to samy viděly a budou tedy věděti, o čem mluvíte.

Kdyby se stalo, že by některé dítě na vaší otázku, kterých číslic jest zapotřebí pro to neb ono číslo, udávalo jednotky před desítkami, což by, dle stávajícího pravidla místa obou změnilo, takže by se pak psalo kp. 05 místo 50, nikdy neodpovídejte: „Jest to špatně“ lépe jest opětně to ukázati, aby tak děti se staly samy soudci nad svými chybami. Dejte znáti jen jakési podivení na sobě při takové odpovědi, jako by se vám to zdálo novinkou, těžkou ku pochopení. Tento způsob dostačí vzbuditi jich pozornost na danou odpověď a to mnohem spíše, nežli by to učinila hana. Napište pak číslice nejprvé tak, jak je dítě po sobě udalo, kp. tedy 05, a dejte jim pak skoumati jich postavení.

U. Na kterém místě nalézá se 5?

D. Na místě jednotek.

U. Tedy to znamená pět jednotek? Poznámám je. Tu posuňte pět kulí na počítadle.

U. Na kterém místě nalézá se 0?

D. Na místě desítek.

U. Mnoho-li znamená na místě desítek?

D. Nic.

U. Tedy takto napsáno znamená to jen pět? ..

Tys ale povídal, že to dělá padesát?

Kdyby tu děti samy nyní nepomyslily na přeložení nuly, musíte si počínati velmi nápadně, vymazati 0 na levé straně a přepsati ji na pravé straně 5ky a tázati se dále:

U. Na kterém místě se nalézá . . . atd.

Pomůže-li takto zrak paměti, budou děti odpovídati správně a pomocí této analytické metody nebude jim těžkým budoucně již napsati neb přečísti kterékoli číslo.

Děti dovedou jmenovati čísla dosti veliká, jakmile budou znáti z paměti pojmenování dalších stupňů: jednotky, desítky, stovky. — Vše, čemukoli přímo nazírajíce se naučí, budou si velmi lehce pamatovati. Než opětuji ještě jednou, že nesmí se zanedbávati děti méně nadané, které beztoho potřebují pobídnutí a tvoří vždy většinu, podporováním několika výminečně nadanějších, zvědochtivých a téměř předhánějších běh vyučování.

Mimo to jest ještě nesčíslný počet, jakým mohou cvičení na počítadle býti měněna a jimiž oči a pozornost vůbec dají se upoutati. Než můžeme, počítajíce, rozkládati kuličky počítadla v podobě psaní, číslic, rádků, úhlu, trojúhelníků, čtverců a nesčíslného počtu tvarů jiných. Tyto okamžité změny líbí se dětem, poutají jich pozornost a z počítání nebo ze tvaru, jim představeného každé něco podrží.

Rozumí se samo sebou, že takovýto způsob, kterým se přivádí do počtu lehkých a známých rozmanitostí, byl by škodným, právě tím že nepoutá pozornosti, při počtech nových, kde jest její celé upjatosti třeba.

S počítáním theoretickým dá se spojití hned počítání praktické; budete tedy ukazovati dětem rozličné druhy peněz a seznamovati je s nimi, vypravujíce jim, z jaké látky jsou zhotoveny a jakého panovníka obraz na nich představuje. Seznámíte je s hodnotou každé jednotlivé mince a s poměrnou cenou její vzhledem k ostatním mincím.

Ukážete-li desetník a otážete-li se; „Co je toto?“ všechny vám odpoví: „Jest to šesták.“ — „Ano, řekněte, jindy se toto nazývalo šestákem, než jméno to jest již zastaralé, znám jiné, mnohem novější, nyní se jmenuje desetník.“

Vysvětlíte dětem, že šesták a desetník znamená

jedno a totéž a bude vám to tím lehčí, naznačíte-li hned deset krejcarů.

Můžete si hráti také se svými svěřenci na kupce a budete jim platiti, aneb dáte zase sobě platiti buď malými kaménky, aneb drobnými penězi, které po hře vám budou navráceny spravedlivě, tím můžete býti jisty. Za her těchto budete míti příležitost prováděti počty, výměny a obchody všeho způsobu. Bďte nad tím, aby vždy poctivost byla zachována. Nedejte dětem hráti s nedůvěrou, aby se s ní opravdu neseznámily.

Až se budete tázati svých svěřenců: Jak se napíše toto číslo? stane se náhodou někdy, že některé z dětí, pomýšlejíc na vaše písátko, vám odpovědí, jak se to také již stalo: „křídou.“ Právě tak mi na otázku: „kde se nalézá len?“ odpověděl jednou jeden syn provazníkův: „Na kabátě otcově.“

Pozorovalo totiž dítě skutečně, že matka každého dne oprašovala len, nalézající se na oděvu otcově. Pochopila jsem, že jsem se tázala způsobem neurčitým a že jest důležité, užívati vždy jen výrazu jisté věci náležícího. Než zároveň jsem pozorovala, že byt by se i vynaložila sebe větší péče na volení slov, která by byla zároveň určitá i srozumitelná dětem, která jen tak malé části slov rozumí, přece zůstanou v jistých obrazech pochybnosti, jichž se nelze vystříhati.

Co jediné se dá učiniti, nenalézáme-li vhodné slovo neb vhodný obrat, jest: vyhledati výraz aspoň, kterého se nejobecněji užívá. V tom případě určitost nahradí obvyklost.

O kreslení.

Vyučování kreslení pomocí čar u dětí, nedospělých sedmi let, musí se obmeziti pouze na známost obrazců měrických co nejjednodušších. Budete je seznamovati nejprve s obrazci těmi na předmětech, jim známých a vstřípíte jim jich pejmenování, vyslovující je zřetelně, slabiku za slabikou, až děti samy v tom si budou počínati zcela bez chyby. Tak ku př. jim musíte předříkávati: *pra-vý ú-hel, rov-no-běž-ná čá-ra, vo-do-rov-ná*

čá-ra, atd. Samy pojmenování tato vyslovíte několikrát po sobě a teprve potom dáte je vyslovovati dětem zároveň s nimi je říkajíce a až je budou uměti zcela řádně z paměti, dáte jim je vyslovovati najednou: *pravý úhel, rovnoběžná čára, vodorovná čára* atd. vyslovující je stále ještě s nimi. Obeznamíte je velmi zvolna a vždy postupně nejprve s obrazci nejjednoduššími, s čarami přísmými, křivkami, s jich polohou svisnou, vodorovnou, křivou, s čarami svisnými a vodorovnými. Jménům pak je musíte naučiti velmi důkladně a ukážete na kterémkoli předmětu obrazec, o kterém mluvíte, dáte jim hledati na všech kolem se nalézajících předmětech obrazce a čáry podobné.

Přísmé čáry nalézají se v hojnosti uvnitř světnice aneb na nábytku rozličném: na lavičích, paženích dveří a oken naleznete přísmek vodorovných bez počtu.

Čáry, s těmito se sbíhající, tvořené stěnami a paženými, jakož i podstavec, na němž jim vystavujete obrazy, poskytnou vám čar svisných, které znázorníte přímo během niti, napnuté dole kulí olověnou.

Černá tabule, podepřená na svém podpěradle a toto samo poskytnou vám dosti čar přísmých, křižujících se se svisnými a vodorovnými.

Obě části římsy u dveří, dvě ramena kleští, řady lavic ve světnici poskytují vám přísmek rovnoběžných.

Spojení čáry vodorovné stropu s přísmkou, kterou tvoří stěna dá vám čar svisných. Také můžete nápodobiti pomocí řetízků všechny tyto druhy čar.

Kdyby v okolí nebylo předmětů křivých, můžete je nápodobiti pomocí provázku neb řetízku.

Až se děti obeznámí s čarami těmito a jich polohou na předmětech vřkolních, můžete je počti kresliti na tabuli, důležité ale jest, abyste s tím počkaly až do té doby, kdy děti již přivykly poznávati a hledati je na obyčejných předmětech, aby si nepomátly kreslení čar s užíváním jich později.

Později pak, až známosti tyto všechny se stanou dětem zcela běžnými, budete připojovati k čarám známým čáry jiné a tímto způsobem sestrojíte úhly, trojúhelníky, čtverec, pravouhelník, kosočtverec a ukážete

jim a povíte, co zvláštního se na každém obrazci nalézá. Musíte se přesvědčiti, že vám děti dobře rozuměly a dáte jim opakovati vše, čemu jste je učily, aby si to vstřípily a v paměti zachovaly.

Teprvé na to je seznámíte s kruhem, jeho středem a obvodem. Nakreslíte jim polokruhy, čtvrtiny kruhů, oblouky a průměry. —

Postupně jim ukážete kružítko, úhloměr, krokvici, měřítko a míru mětrovou. Řeknete jim jméno a způsob užívání tří prvních nástrojů, jméno a rozdělení čtvrtého a posledního.

Seznámíte je s užitečností těchto předmětů, měříce jen jako z hračky rozličné obrazce a plochy, nalézající se nablízku, porovnávající jedno s druhým a divíce se jistotě, s jakou jste uhodly oč jsou poměrně větší neb menší a to jen pomocí těchto důležitých nástrojů, které se zdají býti tak jednoduché.

Na to počnete s kreslením obrazců pravidelných, a budete vyhledávati jich polovici, čtvrtinu, osminu aneb také dáte k nim připojiti část právě tak velikou a podobnou původnímu obrazci a konečně se budete tázati na obrazce známé.

Jednou dáte cvičení to prováděti některému z dětí, jindy zase samy budete kresliti obrazce neb jich díly a nakreslíte je jednou velmi správně, jindy zase zcela nesprávně a dáte jim je posuzovati, aby se tak cvičily v měření okem. Až podají svůj náhled o nich, potvrdíte jim to pomocí nástrojů a dáte jim pak znova o nich rozsuzovati ještě určitěji.

Na věci tyto, myslím, musí se obmeziti vaše vyučování měrické pomocí čar.

Ovšem mohly byste, kdyby to zvláště děti zajímalo, ukázati jim a pojmenovati ještě veliký počet obrazců, jako ku př. ony, které chce uvésti později ve čtvrtém a pátém oddělení, než ale podrobnějšího jich rozboru byste musily pominouti, jelikož většině dětí by byl příliš složitým.

Kdybyste se necítily dosti obratnými, abyste mohly dle potřeby nakresliti zcela správné obrazce, mohly byste si pomalu zaopatřiti sbírku takových výkresů,

kreslíce si je pohodlně doma za času prázdného pomocí pravítka a kružidla, aneb dadouce si je vykreslití někým, toho znalým. Na každém podobném listu necht se nalézá pouze obrazec jeden a každý list buď aspoň s 40 ctm. do čtverce. Majíce takovou sbírku po ruce, budete velmi snadno vždy moci obrazec vhodný vyhledati.

Až přistoupíte ku vykládání obrazců těles, která se dají narýsovatí pouze o perspektivě, radila bych vám, byste ku lepšímu porozumění obrazů, vždycky také zároveň ukázaly tvary tyto ze dřeva nápodobené, nebo i z hlíny zhotovené, s velikosti asi 15—20 ctm., aby se daly snadno přenášeti a zároveň aby je bylo zřetelně viděti i z dálky.

Budou-li tyto modely natřeny nějakou jasnou barvou, budou tím spíše poutati pozornost dětí.

Leč nikdy neukazujte dětem pouze obraz nějakého tělesa měřického dříve než jim ukážete jinde, na jakémkoli předmětu původní těleso, jehož pouhým jako by stínem jest vyobrazení.

Není nic lehčího jako tato věc. Všechny předměty, nám se naskytující, mají jisté rozměry v prostoře, všechny mají jakousi určitou podobu, čitelnou, snadnou k rozeznání: kniha, láhev, obraz, ovce, lavice, kámen, pomoranč jsou tělesa prostorná, neboť u všech se mohou přesvědčiti snadno, že mají tři rozměry: výšku, šířku i délku.

Než všechna tato tělesa a množství jiných také mají jisté *plochy*. Neboť pohlížíme-li jistým směrem na knihu, obraz, lavici, láhev, spatřujeme pouze jich délku a šířku, aniž jich hloubku vidíme.

Pozorujeme-li konečně tělesa ta tím směrem, že nevidíme ani šířky, ani prostornosti, zbuďte jediná délka — t. j. uvidíme je v podobě jednoduché přímky.

Dítěti se naskytne nový předmět, který vidí, který zná, který by mezi tisícem jiných poznalo, který by ale vyobraziti nedovedlo, jak mile by mu zmizel s očí. Upozorněte na jeho barvu, podobu a látku, z níž sestává. Dejte mu hledati předměty z tétéž látky, anyž mají tutéž podobu, a opět takové, jsoucí téže podoby, ale z jiné látky. Dejte mu skoumati a nalézti, čím se

liš od jiného jemu podobného. Všechny jeho poznání můžete velmi dobře řídití a jistě nejsou nikdy zbytečné. Uvykání dobrému posuzování těles bystří soudnost a pomáhá mnohem více ku poznání všech jiných věcí než jak se obyčejně za to má.

Váš hlas budiž vždycky přívětivý, vaše řeč živá a jasná, váš vzhled povzbuzující, ve vašem přízvuku, ve vašich pohledech a hnutích necht' jest zjevně znáti účastenství a takovým způsobem jistě budete přednášeti zajímavě, poutavě a poučlivě.

Obrazce měřické.

Ačkoli vysvětlivky následujících obrazců jsou co nejvíce možná jednoduché, přece se budete museti snažiti, byste je vykládaly ještě srozumitelněji způsobem dětským, změněným a uspůsobeným dle sil a povahy vašich svěřenců, nesmíte se tedy jak se samo sebou rozumí, držeti pouhých krátkých definicí, ty by dětem nestačily.

Část první.

Čára: všobecně vzato každý rozměr, v němž se běre ohled jedině na délku.

Obr. 1.

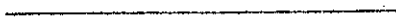
1. Přímká : nejkratší spojení jednoho bodu s druhým.

Obr. 2.

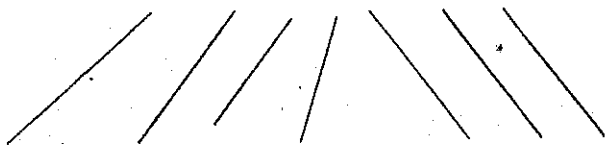
2. Přímka svislá: čára tažená podle niti, napnuté závaží.

Obr. 3.

3. Přímka vodorovná: čára, na které svislá kolmo stojí.

Obr. 4.

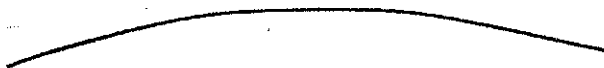
4. Čáry šikmé: přímky, které nejsou ani svislé, ani vodorovné.

Obr. 5.

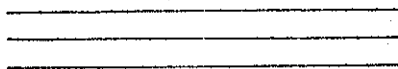
5. Čára lomená: každá čára sestávající z přímek.

Obr. 6.

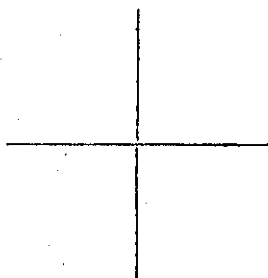
6. Čára křivá: každá čára, která není ani přímka, aniž se skládá z přímek.

Obr. 7.

7. Čáry rovnoběžné: čáry tažené všechny tímž směrem a na všech místech stejně od sebe vzdálené

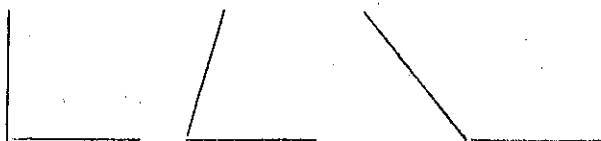
Obr. 8.

8. Čáry kolmé: dvě čáry, protínající se, aniž se jedna ke druhé kloní.

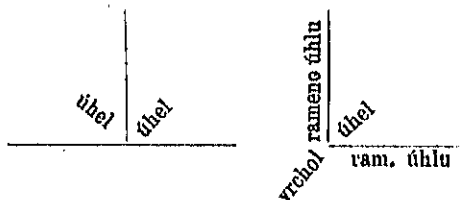
Část druhá.

Obr. 1.

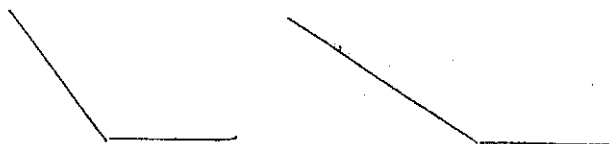
1. Úhel: každá odchylka dvou přímek protínajících se.

Obr. 2.

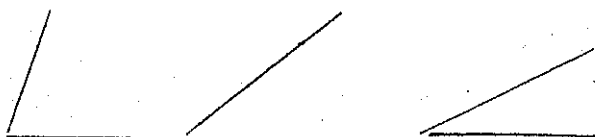
2. Úhel pravý: vzdálenost dvou přímek na sobě přímo stojících, rovnající se úhlu, který jest obsažen ve čtvrtině kruhu.

Obr. 3.

3. Úhel tupý: každý úhel více otevřený než úhel pravý.

Obr. 4.

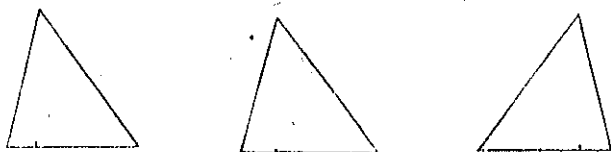

4. Úhel ostrý: každý úhel, méně otevřený nežli úhel pravý.

Část třetí.

Plochy: všeobecně každá má jen délku a šířku.

Obr. 1.

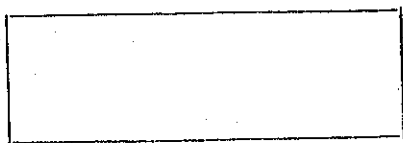
1. Trojúhelník: Plocha, obmezená třemi přímkami.

Obr. 2.

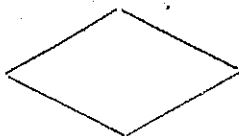
2. Čtverec: plocha, obmezena čtyřmi stejně dlouhými přímkami, tvořícími čtyři pravé úhly.

Obr. 3.

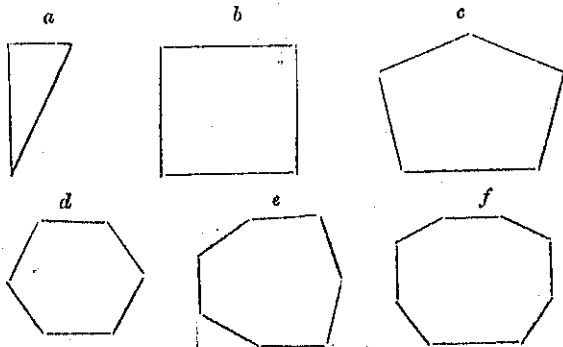
3. Obdélník: plocha, obmezená čtyřmi přímkami tvořícími úhly pravé a tvořená čtyřmi stranami, z nichž dvě vždy jsou rovnoběžné a rovně dlouhé.

Obr. 4.

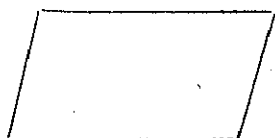
4. Kosočtverec: plocha, obmezená čtyřmi stejnými přímkami, tvořícími dva úhly tupé a dva úhly ostré.

Obr. 5.

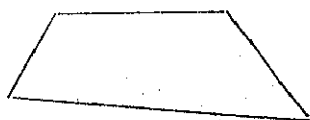

5. **Mnohoúhelník:** plocha, omezená větším či menším počtem stran. Každý mnohoúhelník jmenuje se dle počtu úhlů, které obsahuje; tož patrno z následujícího:

- a* — 3 úhly — trojúhelník;
- b* — 4 úhly — čtyřúhelník čili čtverec;
- c* — 5 úhlů — pětiúhelník;
- d* — 6 úhlů — šestiúhelník;
- e* — 7 úhlů — sedmiúhelník;
- f* — 8 úhlů — osmiúhelník atd. atd.

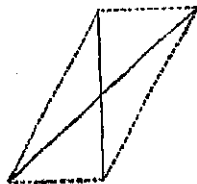
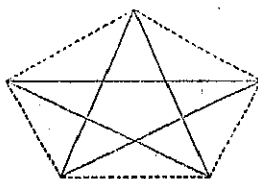
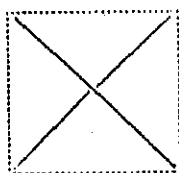

Rovnoběžník.

Lichoběžník.

Obr. 6.

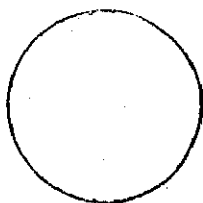

6. **Úhlopříčna:** běžící dvěma vrcholy naproti sobě ležících úhlů.

Část čtvrtá.

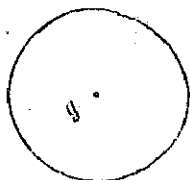
K r u ž n i c e

Obr. 1.

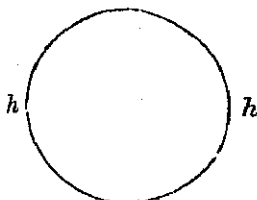
1. Kruh: plocha obmezená čárou křivou, jejíž všechny body jsou stejně vzdáleny ode středu.

Obr. 2.

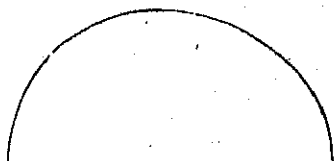
2. v g jest bod středu kruhu čili bod středový.

Obr. 3.

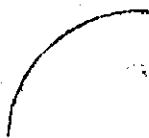
3. Obvod kruhu jest nárys kruhu, čára křivá v sobě ukončená, naznačující velikost kruhu. ($h-h$)

Obr. 4.

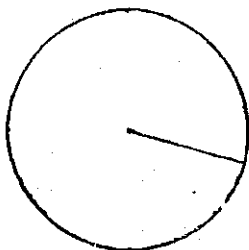
4. Polo-kruh: Část kruhu, rozděleného ve dvě stejné částky.

Obr. 5.

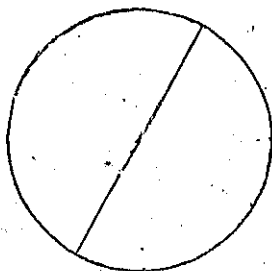
5. Čtvrtina kruhu: část kruhu, rozděleného na čtyři stejné díly.

Obr. 6.

6. Poloměr kruhu: přímka spojující bod středu a jistý bod obvodu.

Obr. 7.

7. Průměr: přímka, dvakrát tak dlouhá jako poloměr, jdoucí středem kruhu spojující dva body obvodu.

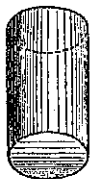

Čára vejčitá.

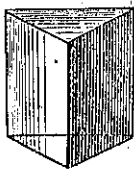
Část pátá.

Těleso: předmět mající tři rozměry: délku, šířku a tloušťku (výšku, hloubku, prostrannost). Ku př. kniha, košík, jablko atd.

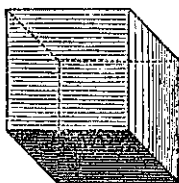
Tělesa a obrazy, jichž možno naučiti znáti pouze dle jmen, bez rozbirání;

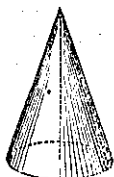
Válec.

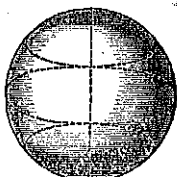
Hranol.

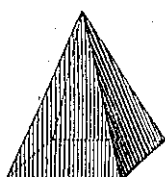
Krychle.

Kužel.

Koule.

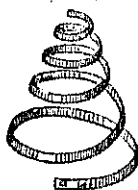
Jehlanec.

Závitek.

Šroubovice

Spirála, kotoučnice.

Opakování.

Uč. Kolik druhů čar rozeznáváme?

D. Dva.

U. Jmenujte tyto dva druhy čar!

D. Čára přímá a čára křivá.

U. Co jest čára přímá ?

D. Jest to nejkratší čára mezi jedním bodem a druhým.

U. Co jsou čáry rovnoběžné ?

D. Jest to více čar, ležících týmž směrem, aniž se jedna druhé přibližuje.

U. Které čáry nazýváme čarami kolmými ?

D. Čáry, které se křížují, aniž se jedna ke druhé kloní.

U. Kolika směry můžeme nakreslit čáru přímou ?

D. Třemi.

U. Jmenujte ony tři směry, kterými můžeme přímou čáru nakreslit ?

D. Ve směru svisném, vodorovném a směrem šikmým k oběma z nich.

U. Který směr nazýváme svisným ? — vodorovným — šikmým ? (Viz definice).

U. Jak se mají čáry k sobě ?

D. Čáry mohou býti rovnoběžny, mohou státi na sobě kolmo, aneb šikmo.

U. Co nazýváme úhlem ?

D. Jest to odchylka dvou přímek, které jsou v jednom bodu spojeny.

U. Kolik druhů úhlů rozeznáváme ?

D. Tři.

U. Jmenujte trojí druh úhlů !

D. Úhly pravé, tupé a ostré.

Všechny ostatní otázky buďtež sestrojeny dle definic, přidaných k vyobrazením.

K těmto výkresům daly by se připojiti nářisy pomníků, sloupů, klenutí a bylo-li by možná i nářadí rozličného a když by děti obraz jednotlivého takového předmětu poznaly a dovedly vždy snadně pojmenovati, mohly by se jeho jednotlivé části, pak každá pro sebe ukázati a vysvětliti.

Sloup se dá rozložiti na tři části: patu, dílek a hlavici.

Sloupořadí skládá se z pat, sloupů a oblouků.

Průčelí mívá buď sloupy neb sloupořadí a tvoří římsy aneb má někdy štíty (Giebel).

Římsa sama sestává nahoře z plotny, uprostřed z

vlysu a dole z hlavního trámu (architráv) spočívajícím na sloupcích.

Rovněž tak i nářadí se zakládá jako ostatní předměty na obrazcích měřických na všechny tyto podoby, narýsovány co obrazy jednoduché zajímají děti, připravující je pro budoucnost, aniž to stojí jakého namáhání žáka neb učitele.

Děti napodobují vaše obrazy na tabuli křídou a na dvoře, nejde-li to pomocí křídly, můžete jim dáti rýsovatí obrazy všeho druhu do písku buď pomocí hůlky neb tkanicí, napnutou na malé kolíky, zaražené do země. Pomocí těchto kolíků, jich počtu a rozdělení dají se zobraziti všechny možné mnohoúhelníky, jakých jest zapotřebí.

Užití kreslení.

Bylo by taktéž velice přáti si, byste uměly kresliti z paměti a rychle na černé tabuli před tváří svých svěřenců; to by vám velice pomáhalo, aby vypravování vaše bylo pochopováno a dodalo by mnohem většího zájmu obrazu mravnímu aneb kterékoli definici. Neří ani předmětu, o němž by vám kdy bylo jednati, který by se nestal srozumitelnějším a půvabnějším představením věci, o nížto se jedná.

Slovo neproniká vždycky až k duchu, předmět sám, neb není-li ho tu, aspoň jeho obraz poutá vždycky zrak a tímto způsobem často pronikne až k samému duchu. Obrazy dají zaměstnání rozmanitosti, jimi se budí veselost mezi dětmi zanedbávaných dnův, a jimi též utišují se za času rozháranosti.

Kamenotiskové obrazy jsou výtečnou pomůckou v opatrování; škoda jen, že obrazy ty se musí koupiti a vedle toho byť by i byla sbírka vaše sebe bohatší, přece by neustále nedostačovala, pocitovaly byste při každém nově započatém cvičení, při každém novém vypravování, že vám ještě mnohem více vyobrazení schází, než jich dosud máte. Dovedte tedy v čas potřeby zhotoviti si výkresy samy, tu získáte vedle jiných ještě výhod výhody té, že ukážete dětem co jest kreslení, kterak se zhotovují všechny ony obrazy, které

je tolik těší a jež milujeme v každém věku právě tak, jako ony. Tato zběhlost v nich vám otevře nový pramen myšlének. Nebudete ani moci sáhnouti po křídě, abyste nezbudili jich upnutou pozornost, a ony budou vždy s velikým potěšením přihlížeti, kterak nějaký předmět, který je zajímá, krok za krokem vzrůstá na vašem nárysu, kterak se zdokonaluje každým tahem křídly, kterak vystupuje vždy určitěji a určitěji, nabývá života a konečně jest ukončen a náhle na této holé tabuli až dosud jako zázraken povstal a jich radostiplným zrakům poskytuje zjev a předmět, který se jim líbí a je zajímavá. Takto získají děti vaše potěšení většího, vy pak nabudete u nich větší vážnosti, neboť budou cítiti, že to, co jste vykonaly, není jen pouhým dílem křídly, ale převahy vašeho vědění a umění. Takto jim můžete znázorniti výkresem aneb obrazem i v jednotlivostech a v porovnání Evropu co silného a bujného koně, Asii pak co neobratného slona, časně vstávajícího kohouta, jehož bdělost ani ve spánku neustává a hrdou labut, houpající se na vlnách v porovnání s bystrým orlem, který se vznáší vysoko ve vzduchu, také jim budete moci dáti poznati a porovnatí užitečnou a skromnou jabloň, jejíž jednoduché ovoce poskytuje také lahodný nápoj a kokos rostoucí v poušti, jehož vysoký peň nese ovocě mléčnaté, které posiluje a osvěžuje umdleného Afričana.

Narýsujete jednoho neb dva bobry zaměstnávající se stavením svých domků a jestli jim potom budete vypravovati o způsobu jich živobyťi, že bydlí v Americe a v Rusku, že jsou velmi mírumilovné povahy, že se nikdy vespolek nehašteří žijíce v míru pospolu v rodinách, kterak jsou pracovití a že sami své domy staví; budete-li jim vypravovati o jejich nožkách, o vkusných domcích, ve kterých bydlí, tu děti vaše, majíce před sebou bobry, jakož i domky, budou tím mnohem více zaujaty vlastnostmi tohoto zvířete.

Jindy zase přijde řeč o bílém čápu, o tomto velikém stěhovavém ptáku s dlouhým zobanem červeným o vysokých nohách, silných a také jako zobák červených, o ptáku tom, který rád přebývá na blízkou vesnic a

který své hnízdo staví ve starých věžích a ve zříceninách; jenž se živí rybami a hady; který nejen že s velikou něžností mláďata svá vychovává, ale také podporuje své staré rodiče a každého dne je krmí první kořistí svého lovu aneb své honby. Velmi krásný to příklad, jímž se dá předejít nevděčnost a nedbání sešlých rodičů.

Na to se může ukázat dětem, obyčejně ukrutným naproti zvířatům, věrný pes, vedoucí starostlivě nejistým krokem kráčejičeho slepého starce aneb vysvobozujičeho pána svého z vln, které jej pohltily; taktéž krotká fena, kojící mlékem svým nešťastné dítě Genevety; jakož i Androkláv lev, který ačkoli hladový, přece neroztrhal dávného svého přítele atd. atd.; dítě, soucité s neštěstím bližního a rozdělující se o svůj chléb s chudým dítětem; šlechtný Julius, klečící u kolébky své sestry a slibující milované matce, jejíž duše byla odlétla do nebe, že budoucně bude pracovat jako dospělý a bude ochraňovat malého sirotka.

Všechny podobné nárysy budou se velice líbiti a budou poutati pozornost dětí nade vše pomyšlení, jimi cvičení se vtisknou do paměti způsobem nevyhladitelným a jimi také vzroste láska dětí k vám jako vůbec každým potěšením, jakékoli jim způsobíte.

Ale není snad potřeba, abyste uměly věci, o nichž jsem se zmínila narýsovat, byste se k cíli tomu snad učily rýsování a to dle všech pravidel umění, vždyť nemáte tu vyváděti obrazy snad pro své potomky!

Zač vás tuto žádám, jsou pouze rysy jednoduché a bez velikých nároků; hlavní podmínka jest ale, aby vaše výkresy neobsahovaly nic směšného nebo protivícího se skutečnosti, nepřirozeného, jestli byste je ostatně nechtěly vyváděti s pílí a abyste zkoumaly krasocit dětí, což se může jen velmi zřídka děti.

Abyste ale kreslily věci z přírody, též přirozeně, věci známé a obyčejné, jest vám hlavně zapotřebí (vedle aspoň jisté znalosti kreslení) jistoty v pozorování, abyste vzájemný poměr částí pojaly rychle a jich vzdálenost, abyste rozeznaly hlavní rysy nákresu; jaký ho-

dláte zobraziti a jisté zběhlosti ruky, které ostatně velmi brzy nabudete cvičením.*)

Chcete-li dětem ukázati obraz příliš veliký, aneb též příliš malý, který by ze vzdálí viděti nebylo, snadno jej můžete obkresliti v rozměrech žádoucích pomocí sítky čtvercové. Budete si počínati takto: na průsvitném papíru s velikostí výkresu, který chcete padělati, nakreslete si napřed čtverce stejné a každou vodorovnou a svislou jich řadu poznamenejte pořadě číslem.

Na kreslicím papíru pak, s velikostí takové, jakou chcete mítí výkres svůj, nakreslete stejný počet čtverců jako na listu prvním, ale o něco větší nežli na originalu aneb menší dle toho, má-li výkres býti menší.

Ku každému čtverci tohoto druhého listu připojte číslo čtverce shodující se s číslem na listu prvním.

Ostatní jest snadno uhodnouti, jedná se jen o to, aby průsvitný papír se položil na obraz, rozdělen na čtverce a na to se obkreslí do každého čtverce papíru kreslicího částka obrazu, která se objeví ve čtvercích označených stejnými čísly. Když toto jest skončeno, odstraní se sponky, jimiž papír byl upevněn a tu se ukáže, že rozdíl ve velikosti mezi čtverci obou listů určil rozdíl rozměrů mezi originalem a kopíí.

Mravní vzdělávání.

Šlechtný Julius.

Práce šlechtí, važme si chudého.

Část první.

Nehoda.

Jistá chudá žena měla dva syny a malou dcerušku, sama musela pečovati o to, aby z výdělků svého je živila a vychovávala, neboť byla vdovou, manžel její byl totiž již zemřel.

*) Podobná průprava ku kreslení jest též zařízena u pařížské školy pro učitelky opatroven, kde se učí asi tímto naznačeným směrem.

Paní Bibrou-Belloc-ová vydala návod svůj k němu v Paříži u Hachette, sp.

Jednou ku svému neštěstí zůstal příliš dlouho v jisté vinárně a vypil tolik vína, že se jím opil. Víte, že člověk opilý nemůže užívati svého rozumu a neví tedy co počíná a jak jedná. Manžel oné ženy tedy se opil a v tomto stavu pustil se do hádky s jiným člověkem a udeřil jej, ježto ale tento druhý nevěděl, že máme odpouštětí, oplatil mu zlé zase zlým a to tak násilným způsobem, že jednou ranou tohoto opilého muže zabil.

Tak tedy stala se ubohá žena vdovou a sama jediná musila nyní, po takovém neštěstí, starati se o svou rodinu.

Tato sestávala tedy ze čtyř osob, z matky a ze tří dětí. Ty potřebovaly každého dne chleba, aby se nasytily, dříví, aby mohly se zahřáti, šatů, aby se oděly a střevíců, aby nemusily choditi boso. Aby ale to vše mohlo se opatřiti, bylo zapotřebí peněz. Jak tedy jest možná zaopatřiti si peněz tomu, kdo jich nemá? —

Musí pracovati. Ano, každý člověk musí pracovati, každý podle svých sil a dle toho co dovede, neboť práce jest povinností každého člověka bez výjimky.

Chudá žena ona počala tedy pracovati, aby vydělala potřebných peněz. Šila prádlo pro obchodníky, pletla punčochy, také často předla na přeslici, neboť se ku svému štěstí co malé děvče naučila mnohým užitečným věcem. I byla tak zručná a tak příčinnivá, že zhotovovala práce všeho druhu a při tom vstávala každodenně již ve čtyři hodiny zrána ku práci. Když pak se setmělo a děti ulehly, ještě pokračovala pilně v práci při svíce.

Tímto namáhaním ochuravěla tato příčinnivá matka a po krátké nemoci také umřela. Duše její odebrala se k Bohu, který ji byl stvořil a který k sobě bere duše těch, kdo na zemi konali dobré skutky, a v nebesích je za to odměňuje.

Dětky tedy docela osiřely, neboť nyní neměly ani otce, ani matky, nalézaly se ve veliké nouzi, nařikaly, neboť milovaly matku svou tak velice, jak ji milovati

měly a dobře věděly, že již na tomto světě jí nebudou moci užítí, ani obejmouti.

Julius, který byl z dětí nejstarší a jemuž bylo deset let, pravil: „Matko, ty jsi nyní u dobrotivého Boha, pros jej, aby se smiloval nad námi, by nám požehnal a poskytnul nám nějakého prostředku počestného, abychom mohly jako počestná děti zachovati život svůj, a abychom se ti staly tím milými a abychom měly dosti sil, bychom mohly naši malou sestru vychovati, poněvadž nyní jsme zůstaly jen my, abychom o ni se staraly.“

Druhý bratr nazýval se Jindřich. Bylo mu devět let a jednou pravil Juliovi: „Žádáš dobrého Boha, aby nám poskytl nějaký prostředek, abychom mohli zachovati svůj život, co tedy hodláš počítí?“

„Chci pracovati,“ odpověděl Julius.

„Pracovati!“ pravil Jindřich, „což nejsme příliš mládi, abychom mohli pracovati?“

„My najdeme zajisté nějaké malé práce a zaměstnání, které budeme moci zastati,“ pravil Julius.

„A jaké?“ tázal se Jindřich.

„Nevím ještě,“ odpověděl Julius, „uvidíme později. Půjdu se otázati souseda, zda-li by nechtěl dáti mi práci ve své továrně na houně, jako vzal do práce malého Karla sousedčina; nebo bych mohl cupovati koudel, viděl jsem, jak se to dělá, a až se navrátíš vždycky u večer ze školy, budu tě tomu také učit.“

„Já ale nechci pracovati,“ pravil Jindřich.

„Jak že, bratře,“ zvolal Julius, „ty nechceš pracovati? A proč ne?“

„Poněvadž nechci,“ odpovídal Jindřich.

„A proč bys nechtěl?“

„Poněvadž jsem příliš mlád a práce by mne unavovala.“

„Dobře tedy, necítíš-li se dosti silným, abys mohl onu práci zastati, budeš moci aspoň nitě rozdělovati.“

„Ne, to by mne nudilo,“ pravil Jindřich.

„Tedy aspoň budeš moci si vydělati něco každým střevečím; vezmeš si náš kartáč a černidlo a každý ti za to dá rád několik krejcarů.“

„Ty bys chtěl, abych se stal cidičem bot?“

„A proč ne?“ tázal se Julius.

„Styděl bych se za takovou práci,“ odpovídal mu Jindřich.

„Za to že bys se styděl, bratře? býti lenochem jest hodno studu, ale za práci se nikdo nemusí stydět!“ vece na to Julius.

„Já ale nechci pracovat,“ řekl Jindřich, „poně- vadž bych musel umřít, jako matka naše.“

„Naše matka umřela proto, že pracovala příliš mnoho. Nebudeme-li ale my pracovat mnoho, musíme přece pracovat aspoň tolik, pokud stačíme svými silami, sám Bůh nám to poroučí, a matka to též velmi často říkávala.“

„To je mi vše jedno, já nechci pracovat,“ pravil Jindřich, „až vyrostu.“

„Kdo tě ale bude živiti po tu celou dobu, než dorosteš?“ tázal se Julius.

„Vždyť ty mi dáš chleba,“ odpověděl Jindřich, „neboť budeš pracovat a koupíš jej.“

„Ano, zajisté,“ pravil Julius dobrosrdečně; „bojím se ale, že nevydělám dosti, aby to dostačilo nám oběma a ještě malé naší sestřičce, která jest ještě příliš malá, aby mohla pracovat.“

„Dobře tedy, půjdu žebrati!“ pravil Jindřich.

„Bratře, ani nepomýšlej na něco podobného,“ zvolal Julius, zardívaje se; „ty bys tedy chtěl žebrati? . . . A za to bysi se nestyděl?“

„Proč bych se styděl za to, vždyť jsme velmi chudi? Řeknu každému kolemjdoucímu, že matka naše umřela a že jsme tři sirotci; to je pohne k milosrdenství a dají mi zajisté mnohý krejcar!“

„Já ale,“ zvolal Julius s ošklivostí, „nechci přijmouti ani krejcaru, kterého bych si sám nezasloužil! Studem bych umřel, kdybych musil žebrati o nějaký dárek, když mohu pracovat! Raději chci, aby se řeklo o mně: Hle, jaký hodný to hoch, pracuje již jako dospělý, žehnej mu Bože! Zaslouhuje si opravdu své mzdy!“

„Vždyť ale peníze, které dostanu, budou také náležeti mně, poněvadž mi byly darovány,“ namítal Jindřich. —

„Což nedostaneš-li ničeho, nešťastný hochu,“ pravil zarmoucený Julius, „jestli tě hrubě odbudou, obočí-li se na tebe hanlivými slovy a řeknou-li ti: Jdi pracovat! Co počneš potom?“

Jindřich sklopil oči, neboť cítil, že by se za to musel velice stydět. Na to pravil: „Požádám tedy jiných za almužnu!“

„Což ale jestli každý tě odbude?“

„Pak vím, co učiním,“ pravil Jindřich.

„Budeš pracovat,“ pravil Julius pln radosti.

„Ne, nebudu pracovat,“ odpovídal Jindřich, „ale u večer, až se setmí, půjdu na ulici tam, kde má pekař krám a když mne nikdo nebude pozorovat, vezmu tam zcela tajně jeden chléb a rychle uteku.“

„Ty tedy bys kradl, bratře?“ zvolal Julius, daje se do pláče. Potom objal pevně mladšího bratra a prosil jej: „Prosím tě, zapřísahám tě, bratře, nestañ se zlodějem! Pomysli, že Bůh vše vidí, že duše matky naší, která jest v nebesích, nás také pozoruje a, kdyby ještě byla živa a mezi námi, že bys jí způsobil veliký zármutek, dopustiv se takového nečestného skutku!“

„Nudíš mne!“ pravil hoch Juliovi. „Již přestaň neustále mi vytýkati tyto věci, já raději odejdu pryč z domu — s Bohem!“

Také odešel v skutku tento zatvrzelý hoch pryč z domu, opouštěje Julia plačícího a naříkajícího nad jeho nezvedeností.

Za této rozmluvy usnula malá sestřička. Julius ji svléknul a chtěl ji odnésti do postélky. Než tu se probudilo děcko a jelikož nebylo večerelo, pravilo ku bratru, že má hlad. „Počkej, sestřičko, uvařím ti hned polévku. Díval jsem se často, když matka jí vařivala a snad toho též dovedu.“

Šel tedy pro chléb do špižírny, našel tam ale pouze malý kousek a vida to, řekl sám u sebe: „Dnes nebudu večereti, aby sestra ještě zítra se mohla najísti.“ Na to uvařil dobrou polévku chlebovou a nakrmil maličkou, neokusiv sám z toho ani lžice. Když pak se s ní byl pomodlil večerní modlitbu, uložil ji do

kolébky a sám ulehl a ve spánku zdálo se mu o matce, tak že ani hladu necítil.

Část druhá.

Pomoc.

Víte, že Bůh jest vševedoucí, že o všem cokoli se děje ví a tedy také slyšel rozmluvu našich dvou bratří, kterou jsem vám vyprávěla nedávno, neboť on byl u nich přítomen, právě tak, jako zde u nás je přítomen, ačkoli jej spatřiti nemůžeme. On věděl, že Julius měl mnohem více rozumu a že lépe smýšlel, nežli Jindřich. Také věděl, že by Julius, přes vši svou odváhu jsa příliš mlád ještě, nebyl s to, aby vydělal tolik, aby to stačilo sestře malé a jemu. Bůh tedy přispěl mu pomocí svou a to následujícím způsobem :

V městě tom žila jistá paní, která ráda konala dobré skutky a denně Boha prosila, aby jí ukázal početné chudé lidi, kteří seč jsou se přičiňují a stydí se mluvíti o své nouzi.

Tato dobrá paní nevěděla ještě o neštěstí, jaké ubohé dívky stihlo, než Bůh jí vnuknul myšlenku, aby je navštívila a přesvědčila se, jsou-li hodné. Vyšla tedy z domu a vešla do onoho domu, kde Julius se sestrou nyní přebýval.

Přišedši do jich obydlí, zastihla tu pouze malé děvče; divila se tomu velice a poptávala se u sousedů, kam asi matka odešla, nechavši děvčátko doma samotno. Sousedé jí vypravovali, že ubohá matka již zemřela, že Jindřich opustil dům a že jedině Julius nyní musí pečovati o svou sestru.

„Julius je hodný hoch, paní!“ pravili tito sousedé, „právě dnes ráno odešel, aby se poptal, zda by jej někdo chtěl přijmouti do práce.“

Paní byla zarmoucena neštěstím dětí, zároveň ji ale potěšila dobrá vůle Juliova a usnesla se na tom, že proň učiní vše možné, jak toho vskutku zasluhoval. Odešla přímo k pekaři na blízku a koupivši tam bochník chleba, položila jej na stůl v bytu dětí a odešla, aniž ji kdo viděl.]

Když se Julius domů navrátil, byl velice překvapen, vida bochník ležeti na stole, kterého sám nekoupil.

Poptával se ihned u všech sousedů, zdali jim ten chléb nenáleží a jelikož všichni pravili, že ne, byl ve velikých rozpacích, nechtě jej načítí, ačkoli měl veliký hlad. Jelikož ale nikdo ku chlebu se nechtěl hlásiti a malé děvče hlady plakalo, odhodlal se přece konečně k tomu a načal jej, řka sám v sobě: „Přihlásí-li se někdo ku chlebu tomu, zaplatím mu jej z peněz, kterých si vydělám, poněvadž soused již mne přijal do práce ve své továrně.“

Když se Julius nasnídal, vložil krajíc chleba do košíčku sestřina a uvedl ji na to do opatrovny, sám ale šel potom do továrny do práce.

Hodná paní ona přišla opět, jelikož ale nebylo nikoho doma, nevešla do bytu, neboť věděla dobře, že se to nesluší. Tu jí napadla myšlénka, aby vložila do okna košík naplněný rozmanitými dobrými věcmi, který s sebou byla přinesla. Bylo to v létě. Okno zůstalo otevřeno a jelikož děti zůstávaly v přízemí, bylo okno velmi nízko. Natáhla tedy pouze ruku a položila košík dovnitř, na to je co nejpečlivěji zase zavřela a vrátila se domů, těšíc se dobrému skutku, jaký byla právě vykonala.

Když Julius u večer po práci opustil továrnu, zašel do opatrovny pro sestru a oba se vrátili domů. Jaké ale bylo překvapení jeho, když spatřil košík, kterého tu dříve nebylo!

„Co to asi bude?“ pravil a když košík otevřel, spatřil tu čerstvý pecen chleba, malý hrneček másla, několik velikých hrušek, krásnou kazajku celou novou pro sebe a malý modrý oděv pro sestru. Také tu našel malý kousek papíru, na kterém bylo něco napsáno. Jelikož Julius chodíval do školy, naučil se čísti, přečetl si tedy lístek tento, na kterém stálo: „Chovejte se dobře, milé děti, ty pracuj vytrvale; já vám každodenně přinesu vše, čeho vám jest zapotřebí.“ Julius vyskočil radostí, čta, že dostane všeho, čeho mu bude zapotřebí, a jelikož byl unaven, neboť práce vždy trochu unavuje, zvláště na počátku, již pomýšlel, že by mohl

snad nechati nyní práce, ježto mu kdosi neznámý sliboval, že mu vždy opatří vše, čeho mu bude zapotřebí. Leč sotva v něm povstala tato žádost, vnuknul mu Bůh mnohem lepší myšlenku. Zdálo se mu, že mu svědomí praví: Nebudeš-li pracovati, budeš lenochem, pak ani nezasloužíš, aby se kdo o tě staral. Jestli ti ale nikdo nepomůže, kde vezmeš peněz, jestli se nenaučíš sobě jich vydělávati? Také jest mnohem čestnějším jísti chléb, vlastní rukou vyzískaný nežli chléb darovaný . . .

„Zajisté,“ pravil Julius v sobě, „raději chci pracovati. Ale rád bych se dozvěděl, kdo sem tento košík přinesl, neboť konečně já jsem nikoho za nic nežádal, jak bych se toho ale dozvěděl? Jak? Již vím . . . Zítřa jest neděle, toho dne se nepracuje, nechám tedy dveře otevřeny a počkám doma, abych viděl, přijde-li opět někdo.“

Jak řekl, tak také učinil a zůstal druhého dne doma a čekal.

Paní přišla opět; nalezla dveře otevřeny a jelikož Julius byl vzadu ve světnici, neuzřela v bytu nikoho. Vešla tedy a postavila na stůl pěkný kus hovězťho masa, aby se z něho uvařila silná polévka, v okamžiku ale, když se obracela, objevil se nenadále Julius, pokročil paní vstříc a pozdraviv ji s velikou uctivostí, pravil: „Vy jste to tedy, paní, jež nám chudým dítkám s takovou dobrotivostí pomáháte; přijměte tedy naše srdečné díky a sdělte nám své jméno.“

„Mé dítě,“ pravila paní, „jmenuji se paní Dobrou, a děkuje mně, musíš tím více díky vzdávati Bohu, který tě učinil tak hodným, neříkej ale nikomu, že já jsem vám poskytla pomoci, neboť lidé o tom nemusi zvědět.“

„Kdo vám ale nahradí ta dobrodíní, milá paní, jež nám prokazujete, nesmí-li se o tom nikdo dovědět?“

„Bůh sám!“ pravila paní Dobrá.

„Ano, zajisté,“ pravil Julius, „neboť Bůh vás vidí!“

„Ty ale také mi je můžeš nahraditi, staneš-li se

pořádným člověkem a pracovitým dělníkem, který neplýtvá darmo peníze, který nikdy nikoho nepodvádí a jehož každý si váží; tím budu i já mítí hojnou náhradu, neboť pak budeš šťasten.“

Při těchto slovech položila paní Dobrá obě ruce na hlavu Juliovi a políbila jej na čelo velmi laskavě. „Buď s Bohem!“ pravila, „Julie, budu vám pomáhati ve všech potřebách vašich a budu se o vás starati, aniž budete nuceny za to mne žádati.“

Na to odešla. Julius pln vděčnosti cítil se blaženým. —

Část třetí.

Cena práce.

Po neděli nastává pondělí, jak zajisté víte a v pondělí se opět počíná pracovati. — Jednou v pondělí tedy přišel Julius do továrny opět, aby se dal do své obyčejné práce, jako pilný dělník. Bylo tu také několik dělníků, kteří se oddávali nemírnému pití a ti chtěli, aby Julius šel s nimi do hospody, než Julius nesvolil k tomu a nechtěl opustiti svou práci.

Majitel továrny byl tím velice potěšen a pravil sám k sobě: Hle, jak přičinlivý to dělník a povinnosti své dbalý, naučím jej všemu, aby se z něho stal obratný pracovník.

V skutku také počal jej vyučovati mnohým věcem, jež nenaučil dělníky ostatní, nedbalé práce.

Za nějakou dobu po svém vstoupení do továrny zhotovil Julius již sám koberec, který byl tak krásně a uměle vyroben, že pán pravil k němu: „Milý Julie, musím se ti odměniti za tvou krásnou práci a za tvé vzorné chování; ode dneška nejsi více učenníkem, ale skutečným dělníkem a budu ti dávatí dva zlaté denní mzdy.“ —

Uhodnete asi, jak tato slova Julia potěšila. Dva zlaté denně! za to již mohl, myslím, uživiti svou malou sestru a sebe sám, aniž potřeboval cizí pomoci. Poděkoval pánu svému co nejsrdčeňji a se srdcem, plným radosti spěchal k dobrotivé paní, aby jí tuto šťastnou zprávu hned sdělil.

Paní Dobrá byla právě v zahradě a seděla pod stinnou besídkou. U ní stála malá dřívka, tu učila právě plésti punčochu a hezký bílý pes, ležící jí u nohou, díval se na ní a lízal jí ruku.

„Jak šťasten jsem, paní!“ zvolal Julius, pospíchaje k ní; „jaké štěstí mne potkalo! Můj pán jest tak spokojen se mnou, že mne učinil skutečným dělníkem a slíbil mi, že mi budoucně bude dávat denní mzdy celé dva zlaté! Proto také přicházím poděkovati vám paní za veškerá dobrodiní, jakých jste nám prokázala a chci vám říci, že již nemáme zapotřebí, abyste nám dávala chleba, ani šatů pro mne a pro sestru, jako jste to činívala dosud, dokud jsem byl učenníkem a téměř ničeho jsem si nemohl vydělati. Nyní, maje denně dva zlaté, budu sám moci zaopatřiti vše, čeho nám bude zapotřebí, ano budu moci též sestru dáti něčemu vyučiti; neboť uměti pracovati jest nejjistější bohatství, kterého se člověku dostati může, nyní to dobře nahlížím.“

Hodná paní Dobrá byla tak potěšena zprávou Juliovou, že jej vřele objala a na to mu podávala krásný modrý váček, posítý bílými perlami, pravíc: „Šlechtný Julie, jelikož hodláš šetřiti vyzískaných peněz, a ne jich marně vyhazovati, daruji ti tento váček, do kterého je budeš moci schraňovati, abys je později uložil do spořitelny, neboť budeš museti své úspory uložiti do spořitelny, v té budou nejjistěji uschovány a ještě za krátkou dobu se v ní rozmnoží. Viz tedy, milé dítě, kterak šťastni jsou oni, kteří jako ty plní své povinnosti.“ —

„Ještě vás, paní, musím prositi za jednu službu,“ pravil Julius, pomýšleje na bratra svého.

„Za jakou? můj milý,“ tázala se paní.

„Měl jsem bratra,“ odvětil Julius, „který ku svému neštěstí nenáviděl práci; snad byl ještě příliš mlád, aby dovedl uznati, jakých výhod práce poskytuje. Nechtěl se o to ani pokusiti a raději odešel z domu a nevím, co se s ním stalo.“

„Ochtěl bys jej tedy opět k sobě přijmouti?“ tázala

se paní, „neobával bysi se, že by zlý jeho příklad snad i tebe mohl z pravé cesty svéstí?“

„Nikoli, paní“, pravil Julius, „doufám, že již svou chybu nahlédl a kdyby chtěl, vyučil bych jej svému řemeslu.“

„Než jak bys jej uživil po tu dobu, dokud by něčeho nevydělal?“

„Kdybych jen mohl nalézt bratra, milá paní, jednal bych s ním velmi vlídně, on by spával se mnou, jedl by z mého chleba i kdybychom jej byli nuceni jísti pouze suchý a nebyl by to chléb vyžebnaný aneb ukradený snad! . . .“

„Tak se mi líbíš, drahý Julie,“ pokračovala dobrotivá paní, „máš dobré srdce a proto ti slibuji, že se o to postarám, aby bratr tvůj byl opět nalezen a doufám, že se o něm co nejdříve dozvíme.“

Julius pln radosti byl by nejraději obejmul paní Dobrou, ostýchal se ale učiniti tak. Políbil pouze váček, který mu paní byla darovala a pospíchal domů a vrhnuv se na kolena, naplněn vděčností, modlil se z plného srdce: „Milý Bože, dej mi dobrotivě nalézt ztraceného bratra! Zachovej laskavou paní ve zdraví a uděl jí nezkaleného štěstí po celý její život!“

Zatím co Julius, jak se později může vypravovati, vede život činný, chová se Jindřich právě naopak. — Život Juliův, pracovitý a počestný jest provázen zdarem a štěstím; Jindřich ale, co protiva jeho chování, vede život lenivý a nehodný, bez vážnosti a stíhán strastmi všelikými. Povídka tato může se ukončiti tím způsobem, že oba bratři nenadále se opět sejdou: Julius poznává Jindřicha v žebráku, za almužnu jej prosícím, Jindřich poznává opět Julia v člověku bohatém, kterého za dárek byl žádal. Žebrák potom, svým bratrem přijatý, stane se ředitelem továrny jeho, naučiv se, ačkoli již stár, pracovati a nalézaje v práci část štěstí, jehož posud sám se byl vzdaloval, a celek poskytne tímto způsobem jednotnou myšlenku, protkanou užitečným naučením.

Rozpustilá Johanka.

Potřeba opatrnosti.

Tato povídka jest užitím onoho, co jsme vyslovili v *Návodu ku zřízení opatroven* v hlavě XII. §. 6., že totiž pravda se může, za *jistých okolností*, obléci v roucho bájky. Dobrá rada, dobrý příklad, podaný způsobem neobvyklým, tím větší mají vliv na ducha.

Jen toho scestí by se bylo obávat, že by mnohdy se volila špatná forma, již nedostatečnost by unikla dětem a která by se jim pak zdála formou skutečnou. Nezdá se mi, že by bylo podobného nebezpečí v tom, kdy zvířata neb stromy bývají uváděny, jednajíce neb rozmlouvajíce jako bytosti lidské, zvláště ne aspoň pro děti pěti- až šestileté. Dalo by se použití tedy onoho okamžení, kdy jen tyto děti jsou venku při vypravování podobném, jež by nad to jen občasné bylo opakováno. Podobné vypravěny, provázeny vždy vysvětlením, jaké podávám ku konci následujícího vypravování, poskytly by dětem příležitost, aby pravdivé od nepravdivého dovedly rozeznávat a tímto způsobem budou též prostředkem ve cvičení jich soudnosti.

Jistý dělník bydlel se svou ženou a se svou rodinou v malém bílém domku uprostřed polí. Tento poctivý dělník byl velmi chud, žena jeho byla již velmi dlouho churava a proto byl nucen prodati již téměř veškerý nábytek, aby zaplatil za léky a lékaři. Zbyly mu pouze dvě krávy a ty byly jediným bohatstvím rodiny, z jich mléka hotovil máslo a sýra a prodávaje je na trhu, utržil něco peněz.

Než aby krávy dávaly mléko, musily dostávat potravu. Dělník pracoval celý den v polích, jeho ubohá žena musila již bez ustání ležeti na loži, a proto jednoho jitra pravil otec ku své dečři: „Johanko, máme tebe zapotřebí; vyved krávy z chléva a veď je na pastvu do lesa. Jsi sice ještě mláda, ale nešťěstlín uzrává rozum, jdi tedy, kam tě posílám a jelikož nemáme již jiných prostředků k obživě než naše dvě krávy, opatruj je bedlivě.“

„Nic se nestarej, otče,“ odpověděla Johanka, „sli-

buji ti, že vykonám povinnost svou tak dobře, že budeš se mnou úplně spokojen.“

„Tak jest to dobře, mé dítě,“ dí na to otec, „kěz by tě Bůh vyslyšel a tobě požehnal!“

Na to vzal otec motyku na rameno, objal srdečně děvče a odebral se do polí po práci.

Johanka vzala svůj košíček s prací a vloživši do něho kousek chleba k obědu, objala ubohou matku a dala se na cestu s kravami, vedouc je do lesa na pastvu. Když odcházela, bilo na věži v blízkém městečku právě sedm hodin.

Na neštěstí měla Johanka jednu velikou chybu, bavila se totiž každou věcí, kterou uzřela a zastavovala se u každého, sebe nepatrnějšího předmětu; nikdy nedovedla jíti přímou cestou někam a vždy ztrávila i sebe menší věci mnohem více času, nežli toho bývalo zapotřebí. Tato chyba zdá se býti malichernou, může ale způsobiti největší neštěstí, jak hnedle se dozvíte.

Aby Johanka došla do lesa, kde se měly krávy pásiti, musila přejíti přes tři cesty. Na první cestě uzřela malého ptáčka s černou hlavičkou, bílým bříškem a šedivými křídly; malý tento ptáček poletoval v pravo v levo, jindy zase běhal po zemi, uštípoval mladé výhonky trávy a to s takovou živostí si počíнал, jako někdo, kdo má velice na spěch.

Johance se líbil tento ptáček tak velice, že by s ním byla velmi ráda porozprávěla.

„Jak se jmenuješ, krásný ptáčku,“ tázala se jej, zastavivši se.

„Konipásek,“ odpověděl ptáček, neustále dále poskakuje.

„Konipásku, jak jsi krásný a jak pestré máš peří, kdo tě učinil tak pěkným?“

„Bůh mne stvořil takovým, jakým jsem,“ odpovídal konipásek, škubaje neustále trávu a sbíraje stébélka slůny,

„Jak rychle umíš běhati, konipásku, a co děláš neustále?“

„Konám práci, jakou mi Bůh ustanovil.“

„Kde zůstáváš, konipásku?“

„To nesmím říci nikomu, bojím se, aby to kočky neslyšely!“

„Pojď se mnou, pěkný konipásku, chceš?“

„Ne, ne!“ odpověděl pták, „mám na spěch, s bohem. Šetři času a hled' své práce!“

Po těch slovech uletěl malý konipásek a zmizel ve větvích jedné jabloni.

Johanka se chopila opět svého košíčku a přemýšleje o radě konipáskově šla dále, V tom uslyšela bít hodiny, počítala: jedna, dvě, tři, čtyři, pět, šest, sedm, osm! ano, již bylo osm hodin!“

Od jejího odchodu z domu již uplynula celá hodina a přece byla teprvé na první cestě! Zarděla se, pomýšleje na slib otci daný a popohnala krávy, aby nahradila čas promeškaný, než čas ztracený se nedá již nikdy nahraditi!

Když přišla Johanka na druhou cestu, byla tak unavena, že opět se musela zastaviti a tím se ještě více zdržela — raději neměla hned z počátku se zastavovati a nebyla by musila potom pospíchati. Kolem této druhé cesty kvetly fialky, petrklíče a chrpy. Johanka rychle zapomněla, že se již byla opozdila a dala se do trhání těchto krásných květin. Na jedné fialce seděl motýl s modrými křídly. Johanka jej chtěla chytiti, ale poněvadž poletoval po všech květinách, dlouho se za ním musila honiti. Jakýsi pán šel kolem se dvěma psy na honbu a zaplašil motýla, tento ulétnul pryč a Johanka ho více nespatriła.

Opět se chopila košíčku a chtěla se dáti na další cestu. Než košíček byl prázdný. Nejspíše měli oni psi hlad a běžice kolem, uzmulí Johance oběd. S lítostí pohlížela na prázdný košíček a již se chtěla dáti do pláče . . . „Sama jsem tím zavinila,“ pravila na to, „kdybych byla netrhala květin . . .“ V tom byly opět hodiny: jedna, dvě, tři, čtyři, pět, šest, sedm, osm, devět . . .

Nyní již uplynuly dvě hodiny na její cestě a byla teprvé na druhé cestě!

Zatím měly krávy hlad. Trávy po cestě rostoucí

se nemohly napásti a pospíchaly tedy samy, hledajíce pastvy lepší, poněvadž ale cesty neznaly, bloudily kolem, tak že mohly snadno zablouditi. Kdyby se tak byly ztratily! Bylo by to největším neštěstím pro rodiče Johankiny!

„Již musím ku předu,“ pravilo děvče samo k sobě, „musím všeho jiného nyní zanechati a chovati se tak, jak jsem to otci slíbila.“ Na to popohnala opět krávy a kráčela za nimi.

Takto šla asi čtvrt hodiny. Tu přišla na třetí cestu a potkala se tu s hochem, nesoucím opici na rameně a majícím housle pověšeny kolem krku.

Opice vypadala velmi zlostně, byla oblečena do červených spodků, modrého kabátku se zlatými náramky a na hlavě měla klobouk s pery jako nějaký generál.

„Jaká to krásná opička!“ zvolala Johanka, „jak jest krásná, jak jest čiperná! Tancuje také tvá opička? Prosím tě, poruč jí, aby tančila!“

„Co mi dáš za to?“ tázal se hoch.

„Já nic nemám,“ odpověděla Johanka.

„Tedy ti zatanoj přece, jen abysi se tím potěšila,“ pravil hoch vesele a postaviv opici na zem, zvolal: „Rychle zatancuj, pozdrav a otoč se!“ Na to počal hráti na houslích a opice počala tančiti, skákati a při tom si počínala s velmi směšnými posuňky. Malá Johanka se hlasitě smála, vidouc ji takto si počínati. — Zapomněla na své krávy a prosila hochu, aby ji nechal také tančiti.

„Dóvoluji ti to,“ pravil hoch. Jak řekla, tak učinila. Košíček položila stranou a dala se do tance s opicí, an hoch zatím hrál na housle. Nikdy nepotěšila se Johanka více, jako nyní při tanci s opicí, zpívala a smála se bez ustání, než najednou hoch přestal hráti na housle a dívaje se vzhůru, volal: „Hleď, vrána ti ukradla punďochu! pohleď jen, tamto s ní ulétá, snad chce sama plésti, aneb jí ustele v hnízdě mládatům.“

Johanka pohlédla vzhůru a hle! opravdu odnášela veliká vrána její pletení vysoko ve vzduchu pryč! Na zemi zůstal pouze prázdný košíček.

„Kde je má punčocha, má punčocha!“ volala Johanka. „Ošklivá vrána, vrať mi mou punčochu!“

Než vrána se zajisté vysmívala Johance a letěla neustále dál a dále. Johanka se dala do pláče a pozorujíc najednou, že krávy byly zmizely, počala naříkati: „Mé krávy, kde jsou mé dvě krávy,“ volala, „kde jsou?“

„Tvé krávy?“ pravil hoch, „nedávno teprvé odeběhly a jestliže pořáde běžely, jsou jistě již hodně daleko.“

„Co mám počítí?“ naříkala Johanka, plačíc nyní usedavě, kdežto ještě před chvílí se byla hlasitě smála, „tyto dvě krávy byly naším jediným bohatstvím, otec je svěřil mně do ochrany. Kdo, ach kdo mi je teď navrátí?“

Běhala všude vúkol, hledajíc je a úzkostlivě je volala, nenašla jich ale nikde.

Poněvadž neznala ceny času, ztratila oběd, který jí psi sežrali, vrána jí odnesla punčochu a obě krávy se ztratily.

Vysvětlivky.

Uč. Jest vše v této povídce pravdě podobné ?

D. Není; něco jest tu pravděpodobné, také ale něco nepravdivé.

U. Co jest tu pravděpodobno z toho, co se událo na první cestě ?

D. Příkladnost a bdělost Konipáskova a výbornost naučení, které dívce dával.

U. Co jest nepravdivé ?

D. Že by byl konipásek skutečně dával rady, poněvadž ptáci neumějí přemýšleti.

U. Což ptáci umějí mluvití ?

D. Ano, někteří, jelikož ale řeč, jaké se naučí není jejich vlastní, od Boha jim daná, nemohou rozuměti tomu, co povídají.

U. Kteří ptáci se dají nejsnadněji vyučiti mluvení ?

D. Papouškové, straky a špačkové.

U. Co se podobá pravdě z onoho, co se událo na druhé cestě ?

D. Vše co se událo na druhé cestě jest pravdě-

podobné, neboť můžeme trhatí květiny, honiti motýly a psi mohou žráti chléb, nedáme-li naň pozor.

U. Co z onoho, co se událo na třetí cestě, jest pravděpodobno?

D. Umělost hochova v hraní na housle, tanec opice, touha po tančení, jakou Johanka jevila, a uzmutí punčochy vranou.

U. Co jest pravděpodobno z onoho, co se týkalo krav?

D. Že krávy, poněvadž jich Johanka lépe neopatrovala, se ztratily.

Povšechné známosti o člověku.

Kdybychom pozorovali jenom tělo lidské, dostačilo by toto, aby byl vráđen člověk mezi živočichy, kteří jsou právě takového ústrojenství a tímtéž citem nadány; než člověk musí od nich býti odloučen a pozorován co bytost, mající rozumnou duši, bytost s náboženským citem, schopná zdokonalení dle vlohy, jaké Bohem do něho byla vložena.

Jistá osvícená matka, chtěc synu svému vysvětliti schopnosti mladistvé jeho duše, učinila to tímto způsobem: Není-liž pravda, že nemyslíš, že jsi moudrým pomocí svých úst? Není-liž pravda, že se nepamatuješ na včerejší naši procházku pomocí své ruky? . . . Děje se to tvou duší, můj synu!

„Zajisté, již to vím, zvolalo dítě, přemýšlejíc o slovech matčiných, jest to mou duší, kterou tebe miluji!“

Tato milá odpověď dokazuje cenu vysvětlení, jehož výsledkem byla.

Než mně se zdá, že nejříznější a nejopravdovější rozdíl mezi člověkem a zvířaty, který nejlépe odhaluje přirozenou převahu jeho bytnosti, jest ten, že člověk sám mezi vším stvořením znázorňuje představu o Bohu. Člověk má, bez odporu, výtečné mohůtnosti, jako paměť, mohůtnost rozvažovati, milovati, přece ale do jistého stupně má je společně s mnohými živočichy, ač v rozličných stupních; slon má obsáhlou paměť, liška

rozvalu a lest, orel přemítá před útokem, veverka ku obraně, pes a papoušek mívají často tak velikou náklonnost k jistému předmětu, že zahynou častěji, pozbudouce ho.

-Než jediný člověk *pojímá Boha* a ačkoli jest mu nesnadno jazykem se o něm vysloviti, předce chová ve svém srdci o něm představu nevyhladitelnou.

Musíme tedy o člověku mluvíti k dětem co o bytosti viditelné, Bohu nejbližší, o takové, kterou Bůh nejvíce miluje a kterou co nejhojněji obmyslil.

Vypravujte o stvoření Adama s uctívou jednoduchostí. Na to seznámte děti jmenovitě s jednotlivými částmi těla lidského, s zvláštním účelem ústrojí, s jich mřumilovným působením a se službami, jakých vzájemně si prokazují.

Cvičení první.

Tělo lidské co celek.

Nejprvé ukažte na svou hlavu a tažte se:

U. Jak se nazývá toto ?

D. Hlava.

U. Ukažte, kde vy máte hlavu ?

Dejte podrobně naznačiti celý objem hlavy.

Rozepněte ruce a ukazující je, jednu po druhé tažte se:

U. Co jest toto ?

D. Jsou to vaše ruce.

U. Natáhněte všichni ruce, (nebo) pozdvihněte je atd.

Děti učiní, jak naznačeno.

Ukažte na nohy.

U. Jak se nazývá toto ?

D. Nohy.

U. Natáhněte nohy !

Ukažte na své tělo, ohmatávající je od shora dolů a tažte se:

U. Co jest toto ?

D. Tělo.

Děti si počínají při tom právě tak jako vy předtím !

U. Měl první z lidí, Adam, který byl naším prarotcem, také jako my tělo: ruce a nohy atd. ?

D. Ano.

U. My tedy vypadáme právě tak jako on, jehož Bůh stvořil co prvního člověka?

D. Ano.

U. Tedy Bůh udílí dětem právě takovou podobu jako jich otcům atd.

V příhodný čas pak přistupte ku cvičení druhému.

Cvičení druhé.

Vyčtení údů; všeobecná ústrojnost.

Tuto pojednejte trochu zevrubněji o částech, které jste byly pojmenovaly.

Na hlavě se nalézají: oči, nos, ústa, uši, čelo, tváře, brada, lebka, vlasy, krk.

Na trupu: ramena, prsa, hřbet, slabiny, boky.

Na ruce: rameno, paže a loket, předramení, a sice mezi zápěstím a loktem, loket, zápěstí a ruka.

Nohy mají: nahoře koleno, dole nohu, mezi nohou a holení jsou kotníky.

Celé tělo naše jest pokryto citlivou kůží, sloužící za prostředek hmatu.

Pod kůží jest maso, složené ze svalů, nervů atd., a uprostřed toho všeho nalézají se rozličné kosti, které slouží za podporu našemu tělu, činí pevnými naše údy a jsou ochranou našich vnitřních ústrojí, která jsou velmi jemná.

Nohy, ruce, oči, uši, ústa a veškerá ústrojí naše mají každé jednotlivé zvláštní úkoly na starosti a k tomu mají též rozličné prostředky.

Jest to jakási společnost dělníků rozličných řemesel, zaměstnaných v celku budováním a udržováním společného domu. Jeden koná tuto práci, onen koná zase jinou, každý má svůj zvláštní úkol, leč všichni dělníci pracují. Oči naše vidí, uši slyší, nos náš dýchá a čichá vůni, ústa naše mluví a jedí, ruce pracují a nohy naše chodí. (Cvičení.)

Cvičení třetí.

Oči.

Máme dvě oči. Oko má bělmo, uprostřed průhledné rohovky pak duhovku, která bývá modré, hnědé neb černé barvy a která vlastně určuje barvu oka; uprostřed duhovky jest malý kulatý otvor, který se zdá býti černým a který se nazývá zřítelnicí. Kolem očí jsou hořenní a spodní klapky, které zároveň se otvírají a ochraňují oko a zakrývají je za doby spánku, kdy oko také odpočívá.

Klapky čili víčka jsou opatřeny krátkými chloupky, nazvanými řasami, které nedovolují prachu vniknouti do oka, čímž by toto onemocnělo. Oči samy jsou uloženy pod čelem v jamkách, aby tím lépe byly chráněny přede vším, co by jim mohlo škoditi. Bůh nám dal oči, abychom viděli a tak také vskutku vidíme pomocí očí nebe, krajinu, barvy, stromy, hvězdy, oheň, řeky, osoby, zvířata, květiny. Mohutnost viděti nazývá se *smyslem zraku*, a oči jsou ústrojím zraku.

Pomocí očí můžeme jíti kam se nám líbí, a pracovati, cokoli chceme. Ve všem máme zapotřebí očí a jestli oči někoho ztratily mohutnost viděti, říkáme, že člověk ten oslepnul. Oni nešťastní lidé, kteří jsou slepí, jsou velmi politování hodní. Poněvadž ničeho nevidí, zdá se jim, že panuje neustálá noc. Oni rozpřahují ruce kolem sebe, aby našli něco, co by je po cestě vedlo. Choditi mohou jenom se strachem. Na tisíc nebezpečí jim hrozí, oni to vědí, přece ale nemohou jim sami předejít. Oni jsou tak neschopni, aby sami se ochránili, že často musí míti věrného psa za vůdce, aby je tento ochraňoval a vodil.

Často vidáme na ulicích ubohé slepé starce, prosící za almužnu, nesmíme se jim posmívat, bylo by to nešlechtné a ukrutné. Naopak, musíme jim pomáhati, mají-li pomoci naší zapotřebí. Dobrý Bůh miluje ony, kdo pomáhají nešťastným a Ježíš Kristus uzdravoval slepé. (Cvičení.)

Cvičení čtvrté.

Nos, ústa.

Nosem vdechujeme vzduch, jehož k životu máme nevyhnutelně zapotřebí. Vzduch vchází do nosu nozdrami. Kdyby si někdo ucpal nozdry, musil by otevřít ústa, aby dýchal vzduch, který by takto nozdrami vnikati nemohl.

Nosem také rozeznáváme rozličné zápachy, nalézající se ve vzduchu, který jím dýcháme. Tedy nos jest smyslem čichu.

Ústa nám též slouží k dýchání, hlavně ale nám slouží k mluvení, zpívání a jedení a ochutnávání pokrmů. Ústa jsou tedy ústrojím chuti.

V ústech se nalézá vřadů otvor do průdušnice a do jícnu, nahoře jest patro, uprostřed jazyk, kolem jsou dásně a zuby; po obou stranách uvnitř tváře.

Zevně na ústech se nalézají pysky a sice pysk hořejší a pysk dolejší, kterými ústa se zavírají. Pysky též nám slouží při pití.

Jazyk a zuby pomáhají si při jídle, pysky, tváře a jazyk účinkují při zpívání, hvízdání, mluvení atd.

Ano, Bůh nám dal drahocenou mohůtnost mluvení, uděliv nám ústa, abychom s jich pomocí mohli si navzájem sdělovati své myšlenky, projevovati své potřeby a city. On chtěl, aby ten, kdo trpí, mohl si postěžovati a aby onen, kdo jej slyší, jej mohl potěšiti.

Bůh nám dal ústa také proto, abychom mohli se k němu modliti, dobrořečiti jemu a poučovati své bližní, abychom mohli vždycky mluvit pravdu. Jest tedy nehodnou nevděčností, a zajisté zlé užívání daru božího, užíváme-li úst svých ku zlořečení, ku lži, ku podezřívání! (Cvičení.)

Cvičení páté.

Uši.

Uši nám slouží ku slyšení a rozumění a proto se nazývají ústrojím sluchu.

Uprostřed ucha nalézá se malý otvor, podobný

trychtýři čili nálevce a na konci této nálevky jest upevněna jemná a vlhká blánka, která se nazývá bubínkem. Jakmile nějaký zvuk zatřese vzduchem, zatřese ihned vzduch zase naším bubínkem a tak zvuk ten slyšíme.

Ucpeme-li si uši a tím tedy zabráníme, aby vzduch mohl zatřásti bubínkem, nemůže nic více slyšeti. Ztratily-li uši naše mohutnost slyšeti, jak se to častěji stává lidem starším a v jistých nemocích, nazýváme člověka takového hluchým. Když Ježíš Kristus prodléval na zemi, navracer sluch hluchým, totiž navracer mohutnost slyšeti lidem takovým, kteří před tím byli sluch ztratili. (Cvičení.)

Cvičení šesté.

Čelo, tváře.

Čelo jest klenuté a pevné, nad čelem nalézá se lebka a vlasy; pod čelem a nad očima jsou brvy, po každé straně čela jsou spánky.

Pod očima nacházejí se tváře, jsou hladké a více neb méně červené.

Na tvářích mužů, pod nosem a na bradě rostou vousy. Vousy jsou často téže barvy jako vlasy. Když člověk stárne, sešediví vlasy a vousy také sešediví.

Cvičení sedmé.

Krk.

Krk postavil Bůh pod hlavu, aby ji nesl. — Krk jest oblý, pohyblivý, tak že hlava, která na něm spočívá, může se otáčeti a nakloňovati na všechny strany bez namáhání.

Uvnitř krku nalézají se dva průchody, podobné rourám a ty se otvírají obě do úst, jedna z těchto rour nazývá se jícnem.

Jícnem přichází z úst potrava a nápoje do žaludku. Průdušnicí vchází a opět vychází vzduch při každém dechnutí a vniká tak do našich prsou a zase z nich vychází.

Také rozličnými pohyby, které provádí trubice v tom okamžiku, kdy skrze ni vzduch prochází, povstává hlas lidský a křik zvířat, právě tak, jako my můžeme zvuky vyvoditi; hvízdáme-li, foukáme-li vzduch do klarinetu aneb do trouby. Ode chřtánu pochází onen malý hrbol, který vyniká napřed na krku a který se nazývá také jablkem Adamovým. (Cvičení.)

Cvičení osmé.

Ruce.

Na konci paží nalézají se ruce.

Ruka má pět prstů, prsty mají nehty a každý prst má své vlastní jméno. Jest to palec, ukazováček, prostřední prst, prstenní prst a malíček.

Paže a ruce jsou nejúslušnější zevšech ústrojí našeho těla, ony jsou stále zaměstnány pouze vyplňováním toho, co my chceme, nechť jest to ku naší zábavě, nebo ať uznáváme sami, že to a ono vykonati jest naší povinností. Práce jest povinností každého a ruce naše pracují: pletou, kuží, pekou, šijí. Hráti si jest zábavou. Čeho užíváme, hraje si mřčem, loutkou, při kreslení, při hlazení psa, při hraní na housle, při bubnování?

Užíváme při tom rukou; naše ruce to vše konají.

Chceme-li přivoněti k některé květině, natáhne se hned ruka naše pro ni, uchopí ji a paže naše se poslušně ohne, a přiblíží květinu k nozdram.

Máme-li hlad, tu ihned sáhne ruka po potravě, a paže se opět ohne a tak pomáhá ruce, aby podala potravu ústům.

Jsou-li oči naše oslněny příliš sluncem, zdvihneme ruku a takto ochraňujeme naše oči.

Vrávorá-li tělo naše a upadne, tu rychle posunou se paže do předu a ruce, oprouce se nejprvé o zemi, umírní tak tíži pádu našeho.

Zasáhla-li nás nějaká rána, tu rychle ruka sáhá po místu bolcím a tře je pozvolna, až tím bolest se umírní. Konečně slouží nám ruce též ku chápaní a ku dotýkání se; ony jsou hlavním ústrojím citu.

Cvičení deváté.

Nohy.

Nohy mají na konci svém chodidla.

Tyto mají patu a pět prstů, každý z nich má také nehet, vrch nohy jmenuje se nárt, spodek chodidlo.

Poněvadž nohy se nalézají blíže u země, mají také mnohem hrubší práci; ony slouží pouze za podpory těla našeho a přenášejí je z jednoho místa na druhé. Nohy mohou kráčet pomalu, aneb rychle, nebo mohou běhati, dle toho, jak chceme, neboť nemají právě tak, jako ruce, své vlastní vůle a poslouchají jedině vůle naší. —

Cvičení desáté.

Souměrnost údů.

Máme dvě oči, dvě nozdry, dvě uši, dvě paže, dvě nohy, také každá polovice těla našeho má zevně jedny a tytéž údy, jako strana druhá. Jedna tato strana se nazývá stranou pravou, druhá stranou levou a všechna ústrojí umístěná na straně jedné i druhé mají také stejná jména; tedy říkáme: pravá ruka, levá ruka, pravá noha, levá noha, levé rameno, levé ucho. Ústa, brada, čelo a nos mají také pravou a levou stranu. — Tedy obě strany těla našeho jsou si rovny a jediná nápadná známka, kterou je rozeznáváti můžem, jest ta, že strana levá jest ona, na které cítíme tepání srdce. (Cvičení o straně pravé a levé.)

Cvičení jedenácté.

Srdce.

Tělo naše podobá se nádobě uzavřené a pečlivě zařízené, v níž Bůh ukryl bezpečně ústrojí, vnitřní to dělníky, kteří život náš udržují.

Položíme-li ruku na prsa, trochu vlevo asi do prostředka, ucítíme tu slabé pravidelné tepy; tepel tu naše srdce a každým jednotlivým tepem vchází krev do celého těla našeho, právě jako čerpadlo zdvihá a vyháňá vodu pokaždé, kdykoli jeho rukovětí se pohne.

Cvičení dvanácté.

Plic.

Nad srdcem a po obou jeho stranách jsou umístěna ústrojí hebká, která se nazývají plicemi. Do těchto plic vbíhá při každém vdechnutí vzduch a když tu vykonal svou úlohu, bývá opět vydechnutím z nich vytlačen a opět jiný vdechnut.

Když vstoupí vzduch do plic, naplní je a tím prsa naše se nadmou, když vzduch z nich vychází, vyprázdňují se plice a prsa naše opět klesnou. Hle! opět se nadýmají a to vždy znova, poněvadž dýcháme a opět nový vzduch naplňuje naše plice. Než jak mile přestal býti čistým, ihned jej plice vyhánějí a opět klesnou naše prsa.

Cvičení třinácté.

Oběh krve.

Položte prst na vnitřní stranu svého předramení aneb na spánky a přitlačte trochu, aneb také na krk, necítíte tu cosi tepati?

Sepněte ruce a vložte prsty jedné ruky mezi prsty ruky druhé, smačkněte obě ruce v pěstí; cítíte opět ono slabé tepání, neustále stejné a pravidelné? To působí krev, která tudy probíhá. Tato krev jest červená a přichází ze srdce, které ji vypuzuje svým smršťováním se do velikého počtu rourek, nazvaných tepnami, které jsou položeny celým naším tělem, stoupají také do hlavy, prodlužují se do rukou, sestupují do nohou a jimi protéká krev, kterou život náš se udržuje, až na konec nohou i rukou.

Když pak každý takový pramének krve dospěl svou tepnou až na konec, kterého měl dosíci, jest již změněn, neboť již po celé cestě odevzdal všechny látky posilující a živící části těla, jimiž probíhá, tímto a proto tu již není krev červená, nýbrž jest skoro černá. Odtud pak se navrácuje zase jinými rourkami, nazvanými žilami, nazpět do srdce, z tohoto pak vychází do plic, aby se tu občerstvila a opět se stala tělu prospěšnou. —

Žíly jsou ony rourky, které se ukazují na kůži co temněmodré čárky; zvláště je-li nám poněkud horko, zdají se pak žíly modrými, poněvadž jsou průsvitné a takto jest možná viděti v nich se nacházející temnou krev, která se jimi vrací do srdce.

Když tato vypotřebovaná, černá krev se vrátila do srdce, zatepe srdce a tímto tepem ji vehání do plic, které jsou naplněny vzduchem. Jistá částka vzduchu se tu spojí s krví černou; a hned se stane tato opět červenou. Tímto se takřka znovu omladila. Potom se zase navrácí do srdce jinou cestou, srdce opět zatepe a vysílá tuto červenou, obnovenou krev do tepen, kterými tato opět probíhá tímž způsobem, jak jsme se toho již byli dozvěděli.

Tyto podivuhodné výkony dějí se takto bez ustání po celý náš život.

Cvičení čtrnácté.

Žaludek.

Napříč pod srdcem jest umístěna jakási schránka, kterou nazýváme žaludkem.

Do žaludka přicházejí potraviny, když byly dříve prošly ústy, jícnem; žaludek přijímá tyto potraviny, ohřívá je a vaří je, abychom tak řekli, potom je rozpouští a konečně je vehání do střev. Tu pak střevo vyssaje částky živící, a vede je dále do roury jisté, kde se mísejí s černou krví a odkud s ní dále putují do srdce a do plic, které z nich pak vytvořují krev červenou, přimísivše k nim část jistou ze vzduchu, jak již jste slyšeli.

Jest-li někdo požívá nezralého ovoce, onemocní z toho žaludek, poněvadž jej stojí jeho zpracování velmi mnoho namáhání. Jíme-li nad míru, unavuje to také žaludek, právě tak, jako dělník se unaví, je-li přetřžen prací. Ba i tenkrát, mlsáme-li příliš, onemocníme a bledneme.

Potom se můžeme slabostí sotva udržeti na nohou, dostáváme závrať a konečně musíme s velikým namáháním vyvrhnouti potravu, které žaludek náš nemohl rozpustiti.

Cvičení patnácté.

Čím jsou ústrojí pokrytá.

Poněvadž náš žaludek, srdce a plíce jsou ústrojí, bez nichžto by život náš obstáti nemohl, uložil je Bůh na místo takové, kde je nemůže žádný úraz stihnouti, právě tak, jako hodinář s velikou pečlivostí uzavírá jemná kolečka hodinek do pevné kovové pokrývky, aby se nepokazily.

Srdce naše, plíce i žaludek jsou tudíž každé zvlášť zahaleny velmi jemnou pokrývkou, takže nic se jich dotknouti nemůže. Nad těmito pokrývkami pak se kle nou ještě zahnuté kosti, které jmenujeme žebrami a ty ochraňují naše ústrojí. Na nich pak jest upevněno maso a na něm svrchu velmi citlivá kůže, která pokrývá naše ruce, nohy a vůbec celé tělo naše.

A kdož dovedl všechny ty věci tak dokonale zaříditi, již na prvním z lidí na těle Adamově a potom i na těle všech nás, kteří máme těla sobě podobná? Jest to Bůh! Ano Bůh jest to, jenž tak zázračně vše učinil, cokoli stvořil.

Cvičení šestnácté.

O duši.

Když Bůh stvořil prvního člověka, totiž Adama, byl by se tento zcela podobal zvířatům, kdyby mu Bůh nebyl dal více než jim; byl by se staral jedině o svůj život a aby byl živ pro sebe. Byl by tedy činil právě jen to, co zvířata činí a nebyl by býval nad ně povznesen.

Než Bůh chtěl, aby člověk vynikal nad zvířata, aby byl mnohem dokonalejší, nežli ona jsou a co učinil tedy? Dal člověku *duši*, která může sebe poznati a také spravedlnost rozeznávati, *svobodnou*, aby si mohla voliti mezi dobrem a zlem, *schopnou*, aby milovala své bližní, aby pochopila Boha a jej milovala a slavila.

Tato duše pak, takto obdařená učinila člověka povzneseným nad zvířata a jí se stal člověk nejmocnějším ze všech bytostí na světě.

Když Bůh se tedy zjevoval v pozemském ráji, po-

citoval člověk radost a přibližoval se k němu; odpovídal mu s úctou a vděčností, poněvadž věděl že jest to jeho Stvořitel. Zvířata ale toho nepochopovala, poněvadž jim Bůh nedal, jako Adamovi duši, kterou by jej mohla pochopovati a milovati.

Když pak stvořil Bůh tělo Evy, která byla první ženou, dal jí také takovou duši, jako Adamovi. Poněvadž pak my jsme potomci Adama a Evy, máme také takovou duši, jakou těmto Bůh dal.

Cvičení sedmnácté.

Duše jest neviditelná a vládne tělu.

Bůh utvořil tělo Adama z kousku hlíny. Duši jeho ale neučinil z hlíny, ani z kamene, ani ze dřeva; Bůh, jak jste již slyšely, vdechnul Adamu duši a v tom okamžiku obdržel člověk duši neviditelnou, právě jako jest Bůh neviditelný.

Duše naše jest tedy duch. Duch pak jest bytost, která myslí, přemítá, která miluje ale kterou nemůžeme ani viděti, ani ji ohmatati a poněvadž ji viděti nelze, nazýváme duši naši neviditelnou.

Duše naše jest neviditelná, my ji nevidíme, přece ale jest skutečně spojena s tělem naším, neboť ona je řídí a poroučí mu jednati tak, jak sama chce. Ona jest jeho vladařkou a vše cokoli chvalitebného tělo naše vykoná, bylo vlastně jejím přáním a její vůlí.

Či snad se ruka naše někoho bojí, aneb chce něco? Aneb myslíte, že nohy naše mají jistou cestu raději než jinou? Aneb snad ústa naše se modlí k Bohu? Nikoli! Vše to vykonává naše duše. Nohy naše chodí, ruce naše pracují a konají dobré skutky, ale vše jen dle rozkazu duše. Ústa naše odříkávají modlitbu, leč odříkávají ji za naši duši, neboť duše naše se vlastně modlí, která s láskou pomýšlí na Boha, která mu o strastech svých vypravuje, neb od něho nějaké dobrodiní žádá.

Jestli někdo se rozhněvá na jiného a udeří jej rukou . . . tu jest jeho duše trestu hodna: neboť ona

rozkázala ruce, aby udeřila a ruka jí pouze uposlechla, poněvadž tělo jest služebníkem duše.

Jestliže někdo touží po předmětu nějakém, který mu nenáleží a jestli jeho ruka tajně věc tu uzme, opět jest duše osoby té trestu hodna, neboť ona měla žádost krásti a ruka pouze žádosti té uposlechla, poněvadž tělo jest služebníkem duše.

Když ale ti, kdo zpáchali nějakou nepravost, litují své chyby, když pocítují výčitky, že se jí dopustili a když je trápí vědomí, že ublížili svému bližnímu, že přestoupili zákon boží a když Boha prosí za odpuštění s opravdovým úmyslem, že podobného skutku nikdy více se nedopustí, tu jest to duše jejich, která toho lituje. Ona jest to, která se modlí k Bohu. Oči při tom snad pláče, ústa pronáší modlitbu, než Bůh bere ohled pouze na duši a jelikož duše lituje, dává milosrdný Bůh odpuštění duši.

Cvičení osmnácté.

Rozloučení se duše s tělem.

Než duše nezůstane navždy spojena s tělem.

Když každý z nás byl vykonal úkol, jaký Bůh mu byl ustanovil na tomto světě, odloučí se duše od těla našeho a přestává jím vládnouti.

Tělo naše také vskutku, vykonavši svou úlohu, upadne nyní, poněvadž je byla duše, která je řídila, nyní opustila, do nehybnosti mnohem úplnější, nežli to vídáme za spaní, a mnohem déle trávající! . . . duše ale opouští zemi a odchází, neviditelná, na místo ono, kam Bůh ji volá, onen Bůh, který ji byl stvořil, aby vykonávala skutky dobré a který ji dle toho bude nyní souditi! —

Jakkoli užitečné jest rozprádání, opakování a vštěpování cvičení o fyzických mohutnostech těla a dá se provésti beze všeho namáhání, jak se o tom přesvědčíte v pojednání o smyslech, právě tak se mi zdá býti nevhodným pouštěti se do výkladů dalších o duši. Mluvte o ní s velikou vážností, leč také s velikým obmezením a ne příliš často. Také bude zapotřebí, abyste při tom

vyčkaly příznivé doby a obrátily se k tomuto předmětu jen tehdy, budou-li svěřenci naší nálady pokojné, budou-li mítí pozornost soustředěnou na smyslu slov vašich a budete-li sami nálady k tomu vhodné.

Vysvětlováním o podstatě duše nesmíme unavovati děti. Také se ani nepokoušejme, učiniti jim to přístupným běžnými srovnávanými. Tím bychom upadly do nebezpečí, že by snad si učinily o věcech těch představy chybné a že by skutečnost pak jich obrazu neodpovídala. Obmezme se tedy jedině na vypravování o ní slovy jasnými, důstojnými a jednoduchými. Spokojme se pouze tím, že přesvědčíme děti, že mají duši — že duše jest zcela něco jiného nežli tělo, že duše jest dokonalejší nežli tělo — tělo že sestává z masa a že jednou bytí jeho přestane, duše ale že jest duch a že bude žítí neustále; že tělo sice jedná, že vlastně ale duše je k tomu nabádá, duše že činí dobré, aneb se dopouští hříchu.

Pětileté dítě může se naučiti věcem těmto, ba většina lidí ani necítí potřebu, aby se dozvěděla více.

Vzor cvičení o smyslech.

Zrak.

U. Julie, pojď ke mně.

Julius má čtyři léta, jest schopný, leč roztržitý hoch. Hned vystoupil z lavice, aby šel k učitelce.

Když jej tato usadila naproti celé třídě, pravila k němu, dotýkajíc se jednoho oka jeho:

U. Julie, co jest tady?

D. Jest to mé oko.

U. A toto?

D. To jest mé druhé oko.

U. Kolik jich tedy máš?

D. Dvě.

U. Čeho dvě?

D. Dvě oči.

Celá třída, sledujíc otázky ty velmi pozorně, dala se do srdečného smíchu, což povzbudilo malého Julia.

U. Co jsi to pravil, mé dítě? . . . Snad jsi to neřekl dobře?

Všichni: Ne, ne!

U. Hle ty pravíš: oko levé a oko pravé.

Tu se dotkla obou jeho očí.

U. Tedy mé dvě . . .

D. Mé dvě oči!

Dítě bylo hrdo na to, že uhodlo pravý výraz.

U. A k čemu máš oči?

D. Abych viděl . . . svíčku.

Podobné naivní odpovědi jsou zcela přirozeny v řadě myšlének dětských. Není třeba vyvracet jim je hned, jak mile je vysloví; tím by se zmátly. Spíše se musíme vmysliti do jich způsobu myšlení a z tohoto je uvéstí na věc, kterou chceme.

U. Svíčku a co ještě?

Dítě více nevědělo.

U. Vidíš ostatní děti?

D. Ano.

U. Čím je vidíš?

D. Mojima očima.

U. Vidíš také nebe?

D. Ano.

U. Kudy je vidíš?

D. Oknem.

U. Pomocí čeho ale se díváš oknem ven?

D. Očima.

Ku celé třídě:

U. Jak se nazývá ona mohutnost, že vidíme?

D. Jest to smysl zraku.

U. Která ústrojí slouží smyslu zrakovému?

D. Oči.

U. A kdo ti dal ty krásné oči?

D. Dobrý Bůh.

U. Mohly byste viděti přece, kdyby dobrotivý Bůh vám nebyl dal oči?

D. Ano!

Víme již, že Julius býval roztržit.

U. Dobře tedy! zaváží ti je šátkem a uvidím, zdali

budeš moci činiti co ti řeknu právě tak zručně jako s otevřenýma očima.

Smějíc se, obvázála učitelka dítěti šátek kolem očí a toto si to nechalo líbit, smějíc se také. Šátek pokrýval tedy nyní najednou obě oči a učitelka, dovedši dítě do prostřed světnice, pravila :

U. Julie, jdi otevřítí dveře.

Julius počal se ubíratí pomalu ale zcela opačnou stranou ku dveřím, neboť se byl před tím obrátil a nemohl tedy jíti nyní pravým směrem.

Tato hra těšila velice všechny děti a Julia samého též.

Učitelka nechala jej takto kráčetí, až přišel zcela blízko k lavici, tu ale rychle pospšila mu na pomoc, aby se neudeřil, jevíc veliký strach před poraněním, jaké by se nám mohlo přihoditi při každém kroku, kdybychom neměli očí, jimiž se řídíme. Dovedla tedy dítě opět ku svému místu a ponechajíc neustále ještě pásku na očích jeho, počala dětem ukazovati jakýsi veliký obraz.

Tyto počaly podivením vykřikovati tak hlasitě, dívajíce se na obraz, že ubohé dítě, neodvažujíc se šátek sejmouti, počnalo pociťovati velmi opravdově, kterak osudným by mu to bylo, kdyby nemělo očí. Neboť přináší to již sama přirozenost naše, že odejmutí třeba i menšího potěšení často na nás učiní mnohem hlubší dojem, nežli odepření věci velmi užitečné a účinkuje způsobem mnohem rozhodnějším na tvar myšlének našich a způsob činů našich.

Učitelka, nechtíc aby to, co ostatním poskytovalo potěšení, bylo skutečnou mukou jednomu, sejmula šátek s očí dítěte a radost, jakou toto pociťovalo, opět spatřivši světlo a mohouc se dívatí na obraz, byla zdvojnásobena obmezením, jaké nyní chápalo a o němž před tím nemělo potuchy.

Obraz ten představoval navrácení zraku slepci v Jerichu. Když se děti všechny naň dobře podívaly a když jej učitelka vysvětlila, složila jej opět a tázala se Julia :

U. Kdo ti tedy dal oči ?

D. Dobrotivý Bůh.

K ostatním dětem na to :

U. A kdo vám všem dal oči ?

D. Bůh.

K Juliovi :

U. Jsi rád, že ti Bůh dal oči ?

D. Ano.

K ostatním :

U. Jste-li pak také rády, že vám Bůh dal oči ?

D. Ano.

U. Já jsem také velmi ráda, že mně Bůh dal oči, neboť mám z toho velikou radost, mohu-li se na vás dívat, mé děti, a mohu-li vidět krásné nebe, stromy a květiny a vše, co Bůh stvořil. Co učiníme tedy, mé děti, abychom poděkovaly Bohu, jenž byl tak dobrotivým a dal nám oči ?

D. Budeme jej vždycky poslouchati.

U. A co budete činiti, abyste jej vždy poslouchaly ?

Tu opět odpověď vázla.

U. Klementino, vstaň.

Klementina, jedna z větších děvčat, povstane.

U. Jak zní druhé přikázání Ježíše Krista ?

D. Milujte se vespolek.

U. Ano, mé dítě : milujte se vzájemně, mé děti, činite jeden druhému potěšení kde jen můžete, nehašteřte se a neubližujte si ; přeje-li si některý ze spolužáků něco vašeho, půjčte mu toho, udeří-li vás některý, neudeřte jej opět, pomyslete si, že jest ku politování, snad churav a odpusťte mu. Pomáhejte si vespolek a podporujte jeden druhého, uživejte vloh, jakých vám Bůh udělil, abyste mohli prospívat jiným. Takto budete poslouchati Boha a Ježíše Krista, který vám v tom dal příklad, on, který tak velice miloval ; který žehnal dětem, pokud byl živ na zemi a který nyní žije v nebi, on také přikázal hodným matkám a učitelkám, aby vás milovaly, aby o vás pečovaly a aby vás poučovaly s takovou láskou a něžností, kterou máte tak rády! . . .

Po nějaké chvíli obrátila se učitelka k Juliovi, který před ní stál a počala s ním mluvit šeptem a

horlivě, dotýkajíc se zároveň jeho uší, úst, nosu a rukou. Patrná svoboda, jakou ponechala nyní učitelka většině svých dětí, měla ten účinek, že se zamyslyly do toho, co právě v nich bylo zbuzeno, k čemuž pomáhal ještě více onen malý výjev, jehož posuňky viděly a který je zajímal tím spíše, poněvadž slov jej provázejících sice neslyšely a tak upínaly veškerou svou pozornost na to, aby znamením porozuměly.

Ku konci každého poučení náboženského aneb mravního jest vždy zapotřebí učiniti takto přestávku, aby myšlénka a cit nabyly dostatečného času k ustálení se a jaksi ku přispůsobení toho, co se podalo. — Práci očí a uší, na nížto se zevnější sdělování musí obmezovati, sleduje ještě práce vnitřní, která se dokonává jedině přemítáním, a přemítání má zapotřebí vždy jisté doby. Kdo by chtěl přikročiti hned bezprostředně ku jinému cvičení, počínal by si jako onen rolník, který když byl naseł pšenice na své pole, rychle zase zoral půdu, aby tam hned zase naseł lnu.

Čich.

U. Vidíte děti, co tuto mám?

Tu ukazovala učitelka růži, kterou byla vyňala z veliké kytky.

D. Ano.

U. Co že jest to?

D. Jest to kytka.

U. Kytka jest to?

Ukazujíc na kytku:

U. Co jest tedy toto?

D. Jest to kytka.

Porovnávajíc kytku a růži:

U. Podobá se tato jedna věc druhé?

D. Ne.

U. Řekněte my nyní, ve které ruce držím kytku.

D. V levé ruce.

U. Dobře, uhodly jste! Z čeho se skládá tato kytka?

D. Z karafiátů a potom z . . . z . . .

U. Počkejte, řekněte mi, co jest to karafiát?

D. Jest to karafiát (praví jedno).

U. Bez pochyby, karafiát jest karafiát, právě jako slepice je slepice, ale slepice má ještě jedno jméno, slepice jest . . . jest

Všechny děti:

D. Živočich.

U. Dobře! Karafiát tedy jest . . .

Všechny d.: Květina!

U. Velmi dobře! Pamatujte si, že karafiát jest květina. Co se tu ještě nachází v naší kytce?

D. Růže jsou tu.

U. Co jest růže?

Děti, hrdy na to, že to vědí:

D. Jest to květina.

U. A co ještě se nalézá v kytce?

D. Fialy.

U. Co jest fiala?

D. Jest to květina.

U. Dobře, a co ještě jest tu?

D. Pomoranč.

Poněvadž předmět tento již není květina, změnila učitelka způsob své otázky, aby tím upoutala pozornost svých dětí.

U. Pomoranč . . . Jest to také květina?

D. Není.

U. Co bylo dříve na této malé větvičce, nežli tu vyrostl pomoranč?

D. Květina.

U. Co obyčejně vyrůstá po květině?

D. Ovoce.

U. Co jest tedy pomoranč, který vyrůstá po květině?

D. Jest ovoce.

U. Ovoce kterého stromu?

D. Pomorančového stromu.

U. Velmi dobře, dívky, vy přemýšlíte vždycky, nežli něco řeknete a proto také dobře odpovídáte. — Zvláště ty, Cecilko jsi dávala dnes lépe pozor, než obyčejně, proto pojd' sem, ke mně.

Cecilka zardívajíc se radostí, pospíšila k učitelce, čili vlastně skoro své druhé matce.

U. Cecilko, kdo dává růsti růžím ?

D. Jest to dobrotivý Bůh.

U. Zdaliž pak se ti také nezdá, že Bůh stvořil růže velmi pěknými ?

Tu pohlížela učitelka s potěšením na růži a obracela ji v ruce.

D. Ano, odpovídala Cecilka s úsměvem, který zajiště chválil růže.

U. Jak krásná je ta barva ! Jak se asi nazývá tato barva ?

D. Růžová.

U. Ano, ano, barva růže, barva růžová. A což jak krásná jest podoba této květiny ! Pohlédni jen na to množství lístků.

Tu je učitelka ukazovala prstem jeden po druhém.

U. V jak krásném pořádku jsou sestaveny ! neboť to nejsou listy, hle, zde jsou listy, ty jsou zelené, zelené a vykrajované a potom jsou upevněny podél stonku. Toto ale, co jest růžové a z čeho květina se skládá, jsou lupénky. Cecilko, ukáž mi, kde jsou listy u této růže. —

Cecilka ukázala velmi snadno skutečné listy.

U. Nyní mi ukáž lupénky.

Cecilka je ukázala.

Učitelka, sama opět ukazujíc na listy :

U. Jak jsi mi pravila, že se toto jmenuje ?

D. Listy.

Ukazujíc na lupénky :

U. A toto ?

D. Lupénky.

U. Dobře. Jak zručně jest to vše uspořádáno. Ale také si přivoň, Cecilko, jak příjemná jest vůně růže ! pravila učitelka, obracejíc se konečně ku vlastnímu účeli svého cvičení, ku kterému vším předcházejícím hleděla upoutati pozornost dětí.

Cecilka přiložila růži k nosu a přivoněla si.

U. Což máš zapotřebí nosu k tomu, abys cítila vůni ?

D. Ano.

U. Tedy očima nemůžeš vůně poznati?

D. Ne.

U. Zkusme tedy, zdali poznáš květiny se zavřenýma očima.

Učitelka obvázála Cecilce pásku kolem očí a potom jí dávala voněti ku rozličným druhům květin k jedné za druhou, nedovolujíc jí ale, dotknouti se jich, než čich dítěte, posud ještě příliš málo vycvičený, nedostačoval k této zkoušce.

Cecilka poznala jenom vůni růže, o které se byla dříve přesvědčila pomocí zraku. Aby učitelka usnadnila žačce rozeznání každé vůně, poradila jí za chvílku, aby si pomáhala při tom též rukama.

Cecilka ohmatávala květiny a tak je poznávala, na to učitelka jí dávala opět k nim voněti, nedovolujíc jí ale, dotýkati se jich a ačkoli dítě několikrát bylo v nejistotě, aneb pochybilo, dovedlo je konečně všechny rozeznávati.

U. Jak se nazývá ona mohutnost, kterou můžeme čichati vůni? (tázala se učitelka, obracejíc se k ostatním dětem).

D. Jest to čich.

U. Které ústrojí slouží tomuto smyslu čichu?

D. Nos.

U. Kdo nám dal čich?

D. Bůh.

U. Dal-li pak Bůh zvířatům také čich jako nám? Jeden hlas: Ne.

U. Říkáš příliš rychle, že ne! . . . Jsem jista, že tenkrát nepřemýšlel, dříve nežli jsi to vyřknul. Abychom se ale přesvědčili, zdali jest to pravda, že Bůh zvířatům nedal čichu, zavolám svou kočičku, která jest také zvíře a uvidíme to hned.

Učitelka si připravila kousek měkké houby tmavé barvy a kousek pečeného masa; na to ukázala dětem, že oba tyto kousky jsou téměř docela stejné velikosti a stejné barvy, položila oba kousky v talířku vedle sebe na zem a otevřevši dvéře, zavolala: „Macíčku, macíčku!“

Macíček přiběhnul do světnice, běže ale kolem

misky, najednou se zastavil, očmukával ležící tam kousky, chopil se pečeného masa, pohlédl kolem sebe nepokojně mroukaje a utíkal ven ze světnice se svou kořistí, nevšimna si ani dost málo kousky houby na talíři. Hluboké ticho panovalo za tohoto výjevu.

Učitelka se obrátila k dítkám,

U. Jak mohla kočka tak rychle poznati, který z obou kousků se jí hodí k snědku?

D. Ona to cítila.

U. A kterým ústrojím?

D. Svým nosem.

U. Kočky tedy mají také čich?

D. Ano.

U. Což pak psi, kteří dovedou čichem poznati, kterou cestou jich pán šel? ti mají také čich?

D. Ano.

U. A což koně, volí, telata, která umí tak čiperně nalézati chutnou trávu a vybíratí ji z trávy zkažené, ty mají také čich? atd.

Toto cvičení může uvéstí na veliké množství poučných podrobností, jež jsou velmi zajímavé a může se ukončiti, právě jako všechny předcházející obratem takovým, že Bůh jest moudrý a starostlivý co Stvořitel všech věcí.

O sluchu, hmatu a chuti.

Při zkoumání sluchu opět zavažte oči některého z dětí a dejte mu poslouchati zvuky rozličného původu, tážíce se vždy při tom na předmět, jakým asi byl ten a onen způsoben; tím způsobem necht' rozeznávají hřmot působený železem na železo, železem na dřevo — kamenem o kámen neb o železo, neb o jinou látku, jakož i udeření, jaké působí sražení se dvou těles buď větších neb menších.

Uveďte jedno z dětí do některého kouta světnice a postavte je nedaleko zdi, aniž by ale samo vědělo, kde stojí. Tu způsobte nějakou ránu, aby zněla celou světnicí a jakmile dozní, dejte dítěti hádati, na kterou stranu od něho se nalézá větší prostora.

Neb chcete-li ještě, postavte dítě se zakrytýma o-

čima uprostřed světnice neb dvora, je-li to právě za doby zábavy, kolem něho pak rozestavte pět neb šest jiných dětí, dadouce pozor, aby stály tak daleko, jak jen to dovolí prostor úplně volný, jaký se tu nalézá.

Potom dejte znamení jednomu z nich, aby zavolalo jménem dítě se zavázanými očima a aby toto, jdouc po onom hlase, kráčelo k dítěti tomu, jež je bylo zavolalo. Zůstává-li státi na své cestě, dejte opětovati zavolání s téhož místa, a to tak dlouho, až již bude zcela jistým, odkud volání pocházelo.

Jakmile došlo až k dítěti, které je zavolalo, dejte je zavolati zase ze strany protější a tak neustále, dokud neuznáte zapotřebí, aby se pokus ten ukončil.

Zde rovněž, jako všude jinde, vystříhejte se přesyčení tím dětmi, neboť to by pak jako rez trávil ve vlastních vašich rukou i nejkrásnější prostředky.

Hmat dá se posouditi mnohem snadněji, neboť jeho užívání jest povahy mnohem patrnější, abych tak řekla mnohem obecnější.

Není nesnadno přivésti dítě, byť i sebe méně vyvinuté, k tomu poznání, že vše čehokoli se chápe, čeho se dotýká, že to běže rukama aneb jimi se toho dotýká, přece ale bude zapotřebí poučiti je, že také všemi ostatními částmi kůže hmatá a že kůže jeho rozeznává až k jistému stupni jakost předmětů, které se jí dotýkají.

Tak kpr. bosou nohou bude moci rozeznati, stojí-li na kamení neb na celistvé půdě aneb na trávniku.

Přiložíme-li k jeho rameni kousek kožešiny aneb kousek mramoru, rozezná svým ramenem měkké teplo jednoho a ledovou chladnost druhého.

Jestli lisařící se pes líže je po tváři aneb obtížná moucha se po ní prochází, to dovede kůže obličejová rozeznati svým hmatem dle rozličného dotýkaní se jich a dítě dovede to posouditi bez další pomoci.

Hmat jest tedy rozšířen po celé kůži, poněvadž ale ruce jsou hlavními jeho ústrojími, musíte nejvíce cvičiti citlivost těchto.

K tomu cíli dejte počítati dítěti se zavřenýma očima buď jednotky na počítadle kulovém aneb jiné po-

dobné malé předměty a žádejte je od něho po třech, po šesti, neb také i v jiném počtu, dávající mu z nich skládati čísla buď sudá aneb lichá, rozdělující prvnější ve stejném počtu do obou rukou atd.

Také je budete učiti hmatem rozeznávati rozličné předměty a vyzvete je, aby vám objasnilo jich látku, podobu, rozsáhlost, váhu vždy u porovnání s nějakým známým předmětem.

Tato cvičení, rozumí se, musí se konati vždy za zavázaných očí, neboť póněvadž zrak jest světloňoš, a abych tak řekla, doplněk smyslů ostatních, a obzvláště hmatu, musíme vždy předpokládati, že chceme cvičiti smysly ostatní a dáti rozeznávati jich vlastnosti zvláštní.

Co se týče chuti, ta se vyvinuje velmi záhy u dětí, a to sama sebou. Bylo by zajisté prostředků, aby se velice zdokonalila, a nechci o tom pochybovati, že by žáci naši nepočínali si pilně při každém podobném cvičení; leč mimo to, že by podobné odvětví vyučování se stalo velmi nákladným, pochybuji že nynější lidská společnost by z toho mohla míti jakéhos značnějšího prospěchu.

Ostatně, a o tom jsem se již vyslovila na místě jiném, daleka bych byla toho, abych snad chtěla vytýkati to učitelí, jestli by za podobné příležitosti dal okusiti chudému dítěti pouze hrubšího druhu cukr, aneb šťávu sladkého dřeva, aby mu ukázal, že jsou věci ty poněkud sladší nežli chléb, který děti naše, bohužel ne vždycky zajisté vidávají bílý!

A takto doufám, že jsem podala mnohem více látky, nežli se zpracovati vůbec dá, abych ukázala způsob, jaký mám za vhodný, aby jím se rozšířila známost rozličných částí bytnosti naší, nyní přejdeme k souboru, k oné methodické formuli, která pomocí slov utvrzuje v paměti, co vtip sebral pomocí užití toho.

S o u b o r.

U. Kolik smyslů má tělo naše?

D. Pět.

U. Jmenujte oněch pět smyslů těla našeho.

D. Zrak, čich, sluch, chuť a hmat.

- U. Co jest zrak ?
D. Jest to mohutnost, spatřovati předměty.
U. Která jsou ústrojí zraku ?
D. Oči.
U. Co jest to čich ?
D. Jest mohutnost čichati vůni.
U. Které ústrojí slouží čichu ?
D. Nos.
U. Co znamená sluch ?
D. Jest to mohutnost slyšeti zvuky.
U. Které ústrojí slouží sluchu ?
D. Uši.
U. Co jest chuť ?
D. Jest to mohutnost rozeznávati věci jazykem.
U. Které ústrojí má chuť ?
D. Ústa.
U. Co znamená hmat ?
D. Jest to mohutnost, cítiti předměty.
U. Které ústrojí slouží ku hmatu ?
D. Celá kůže a zvláště ruce.
U. Jak se nazývá mohutnost viděti předměty ?
D. Smyslem zraku.
U. Jak se nazývá mohutnost cítiti vůni ?
D. Smyslem čichu.
U. Jak se nazývá mohutnost slyšeti zvuky ?
D. Smyslem sluchu.
U. Jak se nazývá mohutnost ústy rozeznávati předměty ?
D. Smyslem chuti.
U. Jak se nazývá mohutnost cítiti předměty ?
D. Smyslem hmatu.
U. Ukažte mi na ústrojí zraku !
Děti mlčky se dotknou svých očí.
U. Ukažte mi na ústrojí čichu !
Děti dotknou se svého nosu.
Také se můžeme tázati nejprvé po pořádku a později smíšeně, abychom se přesvědčily, zdali si bezpečně vstříply pojmy, jimž jsme je naučily.
Klademe-li dětem otázky methodické, převrátice obyčejný pořádek, *jest velice zapotřebí, dávatí důraz na*

slova, aneb zvláštní přízvuk, aby tím spíše se upoutala pozornost dětí a zbudila v nich reflexe — přemítání na místě rutiny.

Rutina, to jest jednotejnost podoby činí práci paměti snadnější, leč jenom přemítáním se posiluje rozum. —

Tyto příklady cvičení dostačují, abyste samy mohly nastoupiti množství směrů jiných, jakých jen si dovedete představit. Za stanovisko považujte vždy, že máte uváděti pozornost pouze na jednotlivosti nejprostší, poněvadž děti nemohou si samy zhoła nic vysvětliti. My všichni vůbec jsme již tak zvyklí od prvých dnů života našeho, užívati ústrojí svých a všech výhod, jakých organismus náš poskytuje, že se nám ani nezdá, že jich užíváme aneb se zdá, že ceny jejich neznáme. Tuto lhostejnost jest u dětí třeba předejiti, která jednak jest téměř nevděčností naproti Bohu a která, jsme-li jen tak šťastni, že stroj těla našeho jest v pravidelném chodu i se všemi svými výtečnými mohutnostmi, nás činí mnohem zatvrzelejšími naproti neštěstí oněch, kteří se netěší zdraví jako my.

Každé cvičení musí se střídati s jinými.

Rozvrh k tomu poskytnou vám okolnosti a cit váš, který vám vnukne, kde se mají končiti.

Přírodopis.

Přírodopis jest pramen nevyčerpatelný, podávající velmi mnoho látky ku cvičením o věcech a k oné metodě praktického vychování, která jest tak nevyhnutelnou ku třibení myšlének, ač na neštěstí tak neznámou ještě mimo opatrovny, že ani nadpisu tomu svět nerozumí, který přece tolik v sobě tají: Cvičení o věcech!

Pomocí těchto věcných cvičení mohlo by dítě v čas potřeby postrádati zúplna všeho učení theoretického, ale zastoupiti učení toto nemohlo by mu zhoła nic, neboť ono vychází od skutečnosti vždy čitelné a

učí dítě poznávati pomocí činů jednak dítě sebe samo, jakož i všechny věci, nalézající se kolem něho.

Přírodopis se rozděluje na tři oddíly, zvané říšemi přírodními. Jelikož jest nemožno vypsati všechna věcná cvičení, jest zapotřebí obmeziti se na to, aby-
chom podali z toho prvky hlavní aspoň ze všech tří říší přírodních.

Jak mile učitelé vstíjí žákům hlavní rysy rozdílové každé této říše, nebude jim pak nikdy těžkým v jakémsi pořádku seřaditi předměty, které vzbuzují pozornost žáků.

Takto povede říše živočišná nejen ku vypsání zvířat všech krajin, jež jsou nejzajímavějšími buď svými vlastnostmi neb svými zvyky, buď svým tvarem neb krásným zevnějškem, nýbrž s tím zároveň se dá spojit vypsání řemesel, která jich užívají buď živých, či mrtvých a pochody, které s tím v rozličných jejich odvětvích jsou spojeny.

Kůň, osel, vůl, skopec, koza, vepř spojeny jsou s rolnictvím, obuvnictvím, sedlářstvím, rukavičkářstvím, s připravováním mýdla, klíhu, gelatiny, s řezbářstvím a t. d. —

Koza, ovce, skopec mají vztah ku hotovení šál, suken, kobereců, pokrývek atd.

Králek, bobr jsou spojeny se zhotovováním klobouků a tento i se stavěním domů.

Včely poskytují medu a vosku.

Hedvábníkem zaměstnává se řemesel téměř bez počtu.

Jelen dává střenky nožířům.

Želva jest užitečná svým štítem, nosorožec a slon dávají slonovinu.

Lev, tigr, rozličné druhy medvědů, jezvec, liška, ba i vlk poskytují kožešiny kožešníkům.

Slepice, holub, husa, kachna, krocán jsou pravým domácím průmyslem. — Rájka, pštros, husa, kachna a někteří jiní ptáci severních končin a Ameriky dávají nám peří buď do peřin nebo k okrasám.

Konečně rybolovem živí se nesčíslné množství rybářů, a i mezi obyvateli vodními, jichž maso není k

jídla, jsou někteří, jako velryba, kteří jsou velmi užiteční průmyslu atd.

V říši rostlinné mimo to, že veliké stromy mají velmi blahodárny vliv na zlepšování vzduchu, který dýcháme, má ještě každý druh svou zvláštní užitečnost v průmyslu.

Dub, ořeškový strom, topol, jedle, olše, sosna, buk, habr poskytují nástroje a látku tesáři, truhláři, ba i obuvníku a dřevěnkáři.

Bříza se dá velmi lehce ohýbati a jest velmi trvalá, proto se hodí velmi dobře bednáři, sířaři, košíkáři.

Jasan, javor, strom mahagonový a ebenový, zimostraz, palissandr, citronový strom dávají látku truhláři a ebenistovi.

Kře a rozličné ozdobné rostliny podporují umění květinářské.

Rostliny kuchyňské a stromy ovocné, ačkoli jsou mnohem užitečnější, vyžadují přece mnohem menší péče a vyžadují pouze této, aniž třeba jest k tomu pomoci umění; dostačuje jim již pouhý zahradník.

Révou vinnou zaměstnává se vinař.

Všechny pícní a živné rostliny venkova poskytují nám přehled prací rolnických a tento průmysl opět se vztahuje nástroji, jakých jest při něm zapotřebí k průmyslu kovářskému a zámečnickému.

Mimo uvedený vztah vedou nás rozmanité druhy obilí také k mlynáři, pekaři, košináři a hotoviteli slamených klobouků.

Semenec, len, bavlna přivádí nás k provazníku, tkalci, přadleně, běličci, jakož i k vyráběči papíru a lepenky atd.

Konopí, ořechy, mandle, jádra slunečnice a melonů, ovoce palmy, semeno řepky, máku zavede nás k vyráběči olejů.

Hrozny vinné, hrušky a jablka uvedou naše myšlenky na lisovnu.

Cukrová třtina a cukrová řepa na vyrábění cukru.
Brambory na dobývání škrobu.

Konečně rýže, kakao, kukuřice, keř kávový, strom

datlový a všechny užitečné rostliny, ať domácí neb cizokrajné mohou sloužiti vědomostem našim buď se vztahem ku obchodu neb průmyslu.

Říše nerostů není méně bohatá na poučení věcná; tak pochází z ní kámen lánaný, kámen tesaný, kámen vápenný, gyps čili kámen odlítkový, rovněž jako písek ku stavění domů a budov vůbec; ona poskytuje břidlici k jich pokrývání a mramoru k jich okrášlování.

Hlína, jíl, pískovec slouží k shotovování nádob, v hrnčářství, shotovování tašek a dlažek, jakých při stavbách se užívá.

Křemen, smíšený se sodou, slouží ku hotovení skla, nádob sklených a křišťálu.

Jaspis, alabastr, diamanty a jiné drahé kameny jsou předměty přepychu.

Kovy slouží ku shotovování nástrojů řemeslnických, nádobí kuchyňského, ku pracím zlatnickým a k hotovení mincí rozličné ceny.

Kovy samy mají rozličné vlastnosti a z toho následuje, že jich spracování musí se díti také rozličným způsobem. Rozličné upotřebení železa, mědi, zinku, stříbra, zlata, olova, oceli poskytne nám příležitosti, abychom se o nich obsírněji zmínili, nehodlám je všechny vytýkati.

Práce ta by ostatně byla brzy marnou pro učitele, neboť je-li již dříve od dětí milován a zná-li tajemství kterak by se s nimi dorozuměl, nebude mítí zapotřebí nežli z počátku uvéstí několik příkladů a ostatek se pak sám poddá.

K těmto cvičením, jichž předmětem jest všeobecné studium tří říší přírodních, přidávám ne snad co vzory, ale jako ukázky dva oddíly cvičení o předmětech zvláštních, vzatý jeden z přírody a druhý z průmyslu.

Každý z předmětů těch poskytuje při každém slově látku ku cvičením novým, pozorný učitel ale pozná velmi záhy, že *nic není tak obtížné, jako provésti vhodné věcné cvičení.*

Říše živočichů.

Cvičení první a druhé.

Pojmy všeobecné.

U. Co jest toto ?

D. Veverka (neb kterékoli jiné zvíře).

U. A co jest veverka ?

D. Veverka jest živočich.

U. Co to znamená živočich ? . . . Má moje veverka také dvě oči ?

D. Ano.

U. Také dvě uši ?

D. Ano.

U. Ústa ?

D. Ano.

U. Nos ?

D. Ano !

U. Užívá svých předních nohou ku chápání a hmatání, jako my to činíme rukama ?

D. Ano.

U. Co jsou oči, uši, nos, ústa a ruce ?

D. To jsou ústrojí !

U. Co to znamená ústrojí ?

D. Jsou to nástroje, které bůh dal živým bytostem, aby jimi mohly rozličné úkony vykonávati.

U. Má také moje veverka tedy ústrojí ?

D. Ano.

U. Tedy jest to bytost ústrojná ? (hlasem tvrdícím).

D. Ano.

U. Kdo jest tedy bytost ústrojná ?

D. Kdo má ústrojí.

U. Jsou tedy zvířata bytosti ústrojné ?

D. Ano, poněvadž mají ústrojí.

U. Dám-li své veverce kousek cukru, bude jej s radostí žráti ?

D. Ano.

U. Zvířata se tedy mohou radovati ?

D. Ano.

U. Což kdybych byla tak zlá a udeřila veverku ? bolelo by ji to ?

D. Ano.

U. Zvířata jsou tedy bytosti ústrojně, mohoucí pocítovati radost a bolest.*)

U. Viktorko, co jest pták?

D. Živočich.

U. Co jest živočich?

D. Jest to bytost ústrojná, mohoucí pocítovati radost i bolest.

U. Vezme-li někdo mláďata ptačí samici, která je tak velice má ráda, budou tu mláďata a matka pocítovati zármutek?

D. Ano, neboť ptáci též cítí.

U. Lucie, co jest moucha?

D. Živočich.

U. Co jest živočich?

D. Živočich jest bytost ústrojná, mohoucí pocítovati radost i bolest.

U. Což vytrhne-li někdo ubohé mouše křídla, bolí ji to?

Toto byla narážka, vinné dítě hned jí porozumělo a sklopivši oči, odpovídalo tiše:

D. Ano, poněvadž zvířata cítí.

U. Jmenujte mi některá zvířata. (Dejte je jmenovati každému z dětí). Četla jsem v jedné pěkné knížce, že všechna zvířata, která Bůh stvořil, dohromady tvoří skupení, které se nazývá říší živočichů. Co jest tedy říše živočichů?

D. Jest to soubor všech zvířat, která Bůh stvořil.

Cvičení třetí.

Zvířata čtyřnohá a dvounohá.

U. Kolik noh má kůň?

D. Čtyři.

U. Kolik kočka, beran, lev, kolik mají noh?

D. Čtyři.

*) Vědecká definice by nebyla na místě v těchto cvičeních, ona zde uvedená jest mnohem přístupnější. Mimo to poskytuje i tu výhodu, že odhaluje dětom to, o čem ony nevědí, t. j. schopnost zvířat pocítovati bolest.

U. Tedy jsou to čtyrnohá zvířata, poněvadž mají po čtyřech nohách? (hlasem tvrdícím.)

D. Ano, jsou to zvířata čtyrnohá.

U. Která zvířata tedy nazýváme čtyrnohými?

D. Zvířata, která mají čtyři nohy.

U. Což ptáci mají také po čtyřech nohách?

D. Ne, ptáci mají jenom dvě nohy.

U. Ptáci jsou tedy dvounohá zvířata, poněvadž mají jen dvě nohy? (hlasem tvrdícím.)

D. Ano, ptáci jsou dvounohá zvířata.

U. Která zvířata nazýváme tedy dvounohými?

D. Zvířata, která mají pouze dvě nohy.

U. Felixi, jmenuj mi některé dvounohé zvíře.

D. Slepice.

U. Podle čeho poznáváš, že slepice jest dvounohé zvíře?

D. Podle toho, že slepice má jen dvě nohy.

U. Ludvíko, jmenuj mi některé čtyrnohé zvíře!

D. Myš.

U. Podle čeho soudíš, že myš jest čtyrnohé zvíře?

D. Dle toho, poněvadž má čtyři nohy.

Dejte jmenovati zvířata čtyrnohá, dvounohá a vysvětlujte zároveň.

Cvičení čtvrté.

Kopyta a pazoury.

U. Co má kočka na konci svých prstů?

D. Drápy.

U. Kde jsou upevněny tyto drápy?

D. Na konci prstů.

U. Co mají psi na konci prstů?

D. Drápy.

U. Mají koně také prstů a drápů?

D. Ne, koně nemají ani prstů, ani drápů.

U. Jest jejich noha opatřena kopytem? (hlasem tvrdícím.)

D. Ano, noha koní jest opatřena kopytem.

U. Má vůl také jako kočka prsty a drápy?

D. Ne, vůl nemá ani prstů, ani drápů.

U. Jest jeho [noha rozštěpená a má každá tato její polovice kopyto? (hlasem tvrdícím.)

D. Ano, volská noha jest rozštěpená a každá její polovice jest opatřena kopytem.

U. Má-li některé zvíře drápy, tedy nazýváme obyčejně jeho nohu tlapou? (hlasem tvrdícím.)

D. Ano, nohu zvířete majícího drápy nazýváme tlapou.

U. Jakube, jmenuj mi některé čtyrnohé zvíře, které má tlapy!

D. Pes.

U. Dobře! Má-li ale některé zvíře nohu opatřenou rohem, tedy nazýváme jeho nohu kopytem? (hlasem tvrdícím.)

D. Ano, nohu zvířete, opatřenou rohem, nazýváme kopytem.

U. A živí-li se některé zvíře zrním, ovocem aneb trávou, jako koně, voli, berani, zajíci, veverky, tu nazýváme jeho ústa hubou? (tvrdícím hlasem.)

D. Ano.

U. Jestli ale žere maso, jako kočky, psi, vlci, lišky, lvi, tu nazýváme jeho ústa tlamou? (hlasem tvrdícím.)

D. Ano.

U. Cecilko, jmenuj mi nějaké čtyrnohé zvíře, které má kopyta a hubu.

D. Koza.

U. Dobře! Nyní ale mi pojmenuj nějaké čtyrnohé zvíře, které má tlapy a tlamu!

D. Pes.

U. A kterak nazýváme ústa ptáků (jenž jsou dvounozí)?

D. Zobákem.

U. A kterak se nazývají nohy ptáků?

D. Pazoury.

U. Také ale někteří ptáci, jak jste již slyšely, živí se masem, právě tak, jako některá čtyrnohá zvířata, kteří lapají zvířata jiná co kořist a tyto ptáky nazýváme ptáky dravými čili dravci. Orel, krahujec, ostříž, sokol patří k nim. Jich pazoury jsou mnohem silnější

nežli pazoury ptáků, živících se zrním, a nazýváme je spáry?

D. Ano, pazoury dravých ptáků nazýváme spáry.

U. Kterého dne stvořil Bůh ptáky?

D. Dne pátého.

U. Kterého dne stvořil Bůh zvířata čtyřnohá?

D. Dne šestého, den předtím nežli stvořil muže a ženu. —

Cvičení páté.

Hmyz.

U. Kolik mají pavouci noh, čtyři nebo šest?

D. Pavouci mají osm noh.

U. A což mouchy?

D. Ty mají po šesti nohách.

U. Mají také některá zvířata více než čtyři nohy?

Dejte je jmenovat!

D. Babky, cvrčkové, mravenci, blechy, berušky, komáři, stonožky atd.

U. Všichni tito živočichové, kteří mají více nežli čtyři nohy, nazývají se hmyz.

D. Ano.

U. Co tedy nazýváme hmyzem?

D. Živočicha, který má více než čtyři nohy.

U. Emanueli, co jest mravenec?

D. Mravenec jest hmyz.

U. Má všecken hmyz jen po šesti nohách?

D. Některé mají také osm, deset, dvanáct, čtrnáct a mnohem více noh.

Nyní cvičení vysvětlete.

Cvičení šesté.

Ryby.

U. Mají slanečkové také nohy?

D. Ne, slanečkové nemají noh.

U. Tedy mají ploutve? (hlasem tvrdícím.)

D. Ano.

U. Úhoři, kapři mají tedy nohy nebo ploutve?

D. Ploutve.

U. Jak pak se jmenují úhořové, kapři, sardinky a všechna podobná zvířata, která mají ploutve?

D. Nazýváme je rybami.

U. Kde žijí ryby?

D. Ryby žijí ve vodě.

U. Nemají-li ryby ani kopyt ani pazourá, kterak mohou choditi ve vodě?

D. Ryby nechodí.

U. Když tedy ryby nechodí, tedy plovou? (hlasem tvrdějším.)

D. Ano, ony plovou.

U. Čeho užívají ku plování?

D. Užívají svých ploutví.

U. Mohou ryby také žiti na zemi?

D. Ne, jakmile je vyndáme z vody, léknou.

U. Kterého dne stvořil Bůh ryby?

D. Dne pátého.

Vysvětlujte.

Cvičení sedmé.

Plazové a červi.

Jelikož se dá snadno předpokládati, že asi velmi málo dětí do šesti let vidělo některé z plazů, ukažte jim obraz představující některý z nich a když jej byly dobře prohlédly, vyptávejte se:

U. Mají užovky nohy aneb ploutve?

D. Ne, užovky nemají ani noh, ani ploutví.

U. Což hadi mají nohy aneb ploutve?

D. Nemají, právě tak jako užovky.

U. Když tedy užovky a všichni hadi nemají ani nohou, ani ploutví, tedy nemohou ani choditi, ani plovati?

D. Ne.

U. Tedy se posouvají po břiše?

D. Ano, posouvají se po břiše.

U. A to se jmenuje lézti? (hlasem tvrdějším.)

D. Ano, zvířata, která se plazí, jsou plazi a červi*).

U. Plazí se také hlemýždi a zvířata, která nazýváme dešťovkami?

D. Ano, poněvadž hlemýždi a dešťovky jsou druh červů.

U. Jest nebezpečné sáhnouti na červa?

D. Není.

U. Ale sáhnouti na hada jest nebezpečné? (hlasem tvrdícím.)

D. Ano.

U. Zdali pak dítě, uvidí-li v polích hada, má se ho vzdáliti, aniž by jej dráždilo aneb zlobilo a jíti jinou cestou? (hlasem tvrdícím.)

D. Ano.

U. Proč máme utíkat před hady? Což by vás mohli kousnouti?

D. Ano.

U. Zuby některých hadů obsahují jed a zajisté by jejich uštknutí mohlo způsobiti smrt? (hlasem tvrdícím.)**)

U. Tedy v říši zvířat nalazáme:

Dvounohá zvířata, která mají po dvou pažnehtech aneb po dvou spárech a která běhají aneb létají.

Zvířata čtyřnohá, která mají čtyři nohy aneb čtyři pazoury a které běhají.

Hmyzy, které mají šest, aneb i více noh a které běhají i létají.

Ryby, které mají ploutve a plovou.

Plazy a červy, které obyčejně nemívají žádných noh ani křídel, ani ploutví a které se plazí po břiše.

Rozveďte to a vysvětlete.

Opakujte vše a dejte vše opakovati po dlouhou dobu, trpělivě, leč vše má zapotřebí jisté doby.

Některé rostliny roční, které opět velmi rychle vadnou, potřebují až deset měsíců ku klíčení! Přece

*) Ještěrky, žáby, želvy jsou také plazy, ačkoli mají nohy, nesmí se ale zapomenouti, že cvičení tato obsahují věci jen nej-jednodušší.

***) Zároveň sdělte dětem, že výminku v tom činí ještěrka, která není jedovatá.

ale neváháme zasévatí je každoročně, poněvadž jsou nám užitečny.

Právě tak jest učení klíčením vědomostí.

Buďte tedy trpělivy a vytrvejte, abyste zúrodnily lada a klidily první ovoce. Jednou jsem musila se namáhati celé tři týdny jedině tím, abych dítěti jednomu učinila pochopitelným, co jest to přímka. Činila jsem to s velikou vytrvalostí, užívala jsem při tom všech prostředků, abych předmět ten objasnila, nezabývajíc se tím ale nikdy bez přestání neb výhradně. Více než jednou jsem již byla v pokušení, abych toho nechala! Vytrvala jsem ale přece, a když mé děti konečně pochopily, co jest přímka, zdálo se mi to pak, jako by se tomu byly naučily v jediném dni.

Cvičení.

U. Co jest toto ?

D. To jest péro.

U. Odkud pochází péro ?

D. Peří jest oděvem ptáků.

U. Ku které říši náležejí ptáci ?

D. K říši živočichů.

U. Z které říše tedy pochází peří ?

D. Z říše zvířat.

U. A co jest toto ?

D. To jest vlněná punčocha.

U. Z které říše pochází ta ?

Na počátku těchto cvičení nedovede žádné dítě odpověděti správně k této otázce: Z které říše pochází to a ono? . . . Leč při delším cvičení, dovedete-li se zalibiti dětem, vyvine se jich úsudek velmi rychle. — Volte nejprvé své otázky tím způsobem, aby byl veden duch dětí oním směrem, kam si žádáte, aby dospěl.

U. Čím oděl Bůh ovce ?

D. Vlnou.

U. Co se zhotovuje z vlny ovčí ?

D. Předě se, tká se a plete se z ní.

U. Co se tká z vlny ?

D. Sukno, pokrývky.

U. Co se plete z vlny?

D. Vesty, spodky, punčochy.

U. Z které říše přírodní tedy pochází vlněná punčocha?

D. Z říše živočichů, poněvadž vlna pochází z ovcí.

Říše rostlin.

Cvičení první.

Obecné pojmy.

U. Co jest toto?

D. Větvička konopí.

U. Co jest to větvička konopí? Jest to zvíře?

D. Ne.

U. Jak se jmenuje tato část konopí?

D. Kořen.

U. Kde se nalézá kořen?

D. V zemi.

U. Tam tedy hledá konopí potravu, aby rostlo?
(hlasem tvrdícím.)

D. Ano.

U. Moje matka, která mnoho věcí zná, vypravovala mi, že vše, co se takto živí pomocí kořenů a co Bůh stvořil třetího dne, nazývá se rostlinou. — Co jest tedy rostlina?

D. Vše, cokoli se živí pomocí kořene.*)

U. Co jest tedy konopí, které roste pomocí kořene?

D. Jest to rostlina.

U. Karle, pojmenuj mi jinou rostlinu.

D. Dub.

U. Co jest dub, který roste pomocí kořenu?

D. Rostlina.

U. Konstance, jmenuj mi nějakou jinou rostlinu!

D. Myrta.

U. Co jest myrta?

D. Rostlina, poněvadž roste pomocí kořene.

U. Moje matka mi také vypravovala, že soubor

*) Zde platí též poznámka jako u říše živočišné.

všech rostlin, které Bůh stvořil, nazývá se říší rostlinnou. — Co znamená tedy říše rostlinná?

D. Jest to soubor všech rostlin, které Bůh stvořil.

Druhé a třetí cvičení.

Stromy, křoviny.

U. Co jest to strom?

D. Strom jest rostlina.

U. Jest topol také strom?

D. Ano.

Dejte na to jmenovati jiné stromy.

U. Jest růže také strom?

D. Není, růže není tak veliká jako strom.

U. Tedy jest to keř? (hlasem tvrdícím).

D. Ano, růže jest keř.

Dejte jmenovati jiné kře.

U. Tedy v říši rostlinné jsou stromy a kře?

D. Ano.

U. Jak se dají stromy a kře rozmnožovati?

Děje se to zasetím semene?

D. Ano.

U. Kdo pak dává potom klíčiti semenu?*)

D. To činí Bůh.

Ukažte na to buď keř bez kořene, aneb obraz stromu s kořeny vykreslenými a tažte se, ukazující napřed určitě na části známé:

U. Co jest toto?

D. Jest to strom.

U. Kterak se nazývá nejspodnější část stromu?

D. Kořen.

U. Jak se nazývá ona část stromu, která je nahore?

D. Větve.

U. Tedy kmen se nalézá mezi kořenem a větvemi? (hlasem tvrdícím).

D. Ano.

*) Jest prospěšno, na počátku jenom tímto způsobem mluvíti, který jest způsobem přirozeným, aby se duch dětský nemátl.

A. Jak jsem pravila, že se jmenuje ona část stromu, která se nalézá mezi větvemi a kořenem?

D. Kmen.

U. Z čeho sestávají kořeny, kmen a větve?

D. Ze dřeva.

U. Kde se nalézají kořeny?

D. Vdole, v zemi.

U. Kde se nalézají větve?

D. Nahore, nejvýše.

U. Kde se nachází kmen?

D. Mezi kořeny a větvemi.

U. Na čem rostou listy a květy?

D. Na ratolestech.

U. Odkud vyrůstají větve?

D. Ze kmene.

U. Čím se podpírá kmen?

D. Kořeny.

U. Kmen bylin nazýváme lodyhu? (hlasem tvrdícím).

D. Ano, kmen bylin se nazývá lodyhou.

U. Uřízneme-li zelenou větev, nebo lodyhu nějaké byliny, nenalezneme tu cosi podobného vodě a co se šťavou jmenuje? (hlasem tvrdícím).

D. Ano.

U. Obíhá šťáva rostlinou právě tak, jako krev tělem naším? (hlasem tvrdícím).

D. Ano.

U. Což také šťáva vyživuje rostliny, jako krev vyživuje tělo naše? (hlasem tvrdícím).

D. Ano.

U. Které části zaopatřují rostlině této potravu?

D. Kořen a listy.

U. Kde hledají kořeny to, co se rostlinám hodí za potravu?

D. V zemi.

U. A odkud to berou listy?

D. Ze vzduchu.

U. Tedy listy vydychují jistou část vzduchu a obnovují tím šťavu rostlinnou, právě jako plíce naše jistou část přijímají a krev naši obnovují?

D. Ano.

U. Bůh, který každé části těla našeho ustanovil zvláštní výkony, zvláštní práci, ustanovil též zvláštní práci každé části, z nichž rostlina se skládá?

D. Ano.

U. Jaký úkol má tedy šťáva rostlinná?

D. Ona koluje celou rostlinou a život její udržuje.

U. Jaký účel mají kořeny?

D. Ty udržují kmen aneb lodyhu a vyhledávají v zemi částky, ze kterých se šťáva rostlinná skládá.

U. Jaký úkol má lodyha aneb kmen?

D. Ta nese větve a rozvádí šťávu, kterou tyto rostou.*

U. Jaký účel mají větve?

D. Tyto nesou listy a jimi prochází šťáva, pomocí které vyrůstají.

U. Jaký účel mají listy?

D. Listy vdechují jistou část vzduchu, které jest zapotřebí k oživování šťávy a později ku slení květu a ovoce.

U. Jaký účel má květ?

D. Z něho povstává a vyrůstá ovoce.

U. Jaký účel má ovoce?

D. To obsahuje semeno, kterým opět se rozmnožují rostliny téhož druhu dle vůle Boží.*)

U. Kterého dne pak stvořil Bůh všechny rostliny?

D. Dne třetího.

Cvičení čtvrté.

Travniny.

Uznávám užitečným, aby se mezi těmito obecnými pojmy označily jednoduchým jménem rostlin neb květin pouze rostliny nemající kmene neb lodyhy dřevnaté, o nichž ještě bude promluveno.

Jinak by nebylo lze uvarovati se zmatení žáků užíváním slova rostlina jednou ku naznačení všeobe-

*) Vědecky vlastně semeno a ovoce se nerozeznávají, než opět musíme, zacházejíce s dětmi, tuto jim se přispůsobiti.

cnému bylinstva, jindy zase ale při některém rozvrhu těchže. Výraz květina by měl zrovna tuto vadu, poněvadž by naznačoval někdy jenom jistou část rostliny, jindy pak celek rostliny.

Bude tedy možná, obmeziti se na to, že podobné byliny všechny zahrneme jménem povšechným: rostlin travinátých. Bylo by na nepravém místě, kdybychom chtěli v těchto dětských cvičeních snad podati celou soustavu rostlinickou. Čeho nám nejhlavněji jest zapotřebí, jsou především známosti věcí jednoduchých a praktických.

U. Zda-li pak jsou též mnohé rostliny jiné, nemající kmen dřevnatý, ale lodyhu zelenou, která později uschne každoročně? Boby ku příkladu, zemčata, tráva, jetel, sedmikráska, macešky vidíte že se podobají proto, poněvadž mají zelenou měkkou lodyhu, více trávě nežli stromům?

D. Ano.

U. A proto některé se nazývají travinami?

D. Ano.

U. Které druhy rostlin nazýváme tedy travinami?

D. Rostliny, mající lodyhu měkkou, zelenou, která jako tráva každoročně usychá.

U. Mezi rostlinami travinatými jsou některé, které máme rády, protože poskytují značný užitek sloužíce za potravu zvířatům, jako tráva luční, lucinka, jetel; ty se jmenují *rostlinami pšeničnými*; jiné rostliny zase nám poskytují vlákna, z nichž se hotoví oděv, jako kpř. len a konopí: ty se nazývají *rostlinami vláknitými*; jiné opět nám slouží za potravu, jako kpř. hrách, obilí a jiné. Ty rostliny, kterých požíváme, jmenují se *rostlinami kuchyňskými*; ony, z nichž se hotoví mouka na chléb, jako kpř. žito, nazýváme *rostlinami obilními*. Řekněte mi tedy zase vy samy, kterak se nazývají rostliny, z nichž se připravuje chléb?

D. Rostlinami obilními.

U. Tedy pšenice je rostlina obilní?

D. Ano.

Ovičení páté.

Obilí.

U. Co jest toto ? (Ukazujte stéblo pšenice).

D. Jest to stéblo obilí.

U. A toto (ukazujte stéblo žitné)

D. Také stéblo obilí.

U. A toto ? (ukazujte stéblo ječmene).

D. To jest také stéblo obilí.

U. Mají tato tři stébla obilí také kořeny a šťávu ?

D. Ano.

U. A také všechny tři lodyhu ?

D. Ano.

U. A všechny tři klas ?

D. Ano.

U. Přece ale nejsou zcela stejné, neboť jedno z nich jest mnohem delší, druhé kratší a třetí jest z nich nejkratší. Jest tomu tak ?

D. Ano.

U. Také toto nejdelší jest slabší než obě ostatní a jeho klas jest mnohem delší, než klas ostatních.

Jest tomu tak ?

D. Ano.

U. Tedy nepatří všechny k jednomu druhu ? (hlasem tvrdícím)

D. Ne.

U. Nejdelší z nich se jmenuje *žito*, nejkratší *ječmen* a prostředně dlouhé pšenice. Které z nich jest tedy žito ?

D. To nejdelší.

U. Které jest ječmen ?

D. To nejkratší.

U. Které jest pšenice ?

D. Stéblo prostředně dlouhé.

U. Jak se tedy jmenuje stéblo nejdelší ?

D. Žito atd.

Nyní stébla smíchejte a dejte je vybíratí po jednom a jmenovati.

U. Mají tato rozličná stébla také větve jako stromy a křoviny ?

D. Ne.

Přeřezujte jedno stéblo a ukazujte je, tážíce se

U. Sestává stéblo ze dřeva, jako peň stromů a křovin?

D. Ne, stéblo obilné jest duté.

U. Roste obilí několik roků jako stromy a kře?

D. Ne, ono usychá každoročně.

U. Tedy obilí není ani strom ani keř?

D. Ne.

U. Co jest tedy obilí?

D. Obilí jest polní plodina.

U. Polní plodiny tedy každoročně usychají?

D. Ano.

U. Opakujte mi, co že nazýváme polními plodinami?

D. Jsou to rostliny, jichž lodyha jest dutá, které každoročně usychají a z jichž semene se hotoví chléb.

U. Tedy ze semene žita, pšenice a ječmene se hotoví chléb?

D. Ano.

U. Jak se hotoví tento chléb? atd.

Cvičení šesté.

Rostliny kuchyňské = zeleniny.

U. Co jest toto?

D. To jest hlávka zelí.

U. Co jest zelí?

D. Rostlina.

U. Má zelí kořeny, lodyhu a šťávu?

D. Ano.

U. Jsou kořeny a lodyha zelí dřevnaté jako kmen stromů a křovin?

D. Ne.

D. Tedy zelí není ani strom ani keř?

D. Ne.

U. Připravuje se ze zelí chléb?

D. Ne, zelí se jí.

U. Tedy zelí jest jedlá rostlina? zelenina? (hlav-
sem tvrděcm.)

D. Ano.

U. Kde se nalézají kořeny zelí?

Rozvádějte takto dále.

U. Květou všechny rostliny napřed a majť potom semeno, aby se jim zase dále rozmnožovaly a sice vždy opět tentýž druh podle ustanovení božího?

D. Ano.

U. Necht' mi Marie jmenuje jinou zeleninu.

D. Mrkev.

Dejte jmenovati více druhů zelenin.

U. K čemu slouží zeleniny?

D. Požíváme jich.

U. Která část zelí hodí se k jídlu?

D. Listy.

U. A která část mrkve?

D. Kořen.

U. A která chřestu?

D. Mladá lodyha.

U. A což hrachu?

D. Zrní. — Atd.

Poněvadž špinát, šťovík a všechny rostliny kuchyňské se dají vřaditi mezi zeleniny, naznačíme vůbec jménem bylina jen ty, kterých se nepožívá.

Ovičení sedmé.

Byliny.

U. Laskavce se také požívá?

D. Ne.

U. A což trávy neb kopřiv jíme?

D. Ne.

U. Tedy laskavec, tráva, kopřivy nejsou ani zeleniny, ani rostliny jedlé?

D. Ne.

U. Tyto rostliny, kterých se nepožívá, tedy neslouží k ničemu? ... Tedy Bůh, který jim dává vzcházeti, je stvořil co věci neužitečné?

D. Ne.

U. Skutečně, Bůh chtěl, aby vše, cokoli stvořil,

bylo k jistému užitku a tak rostliny, kterých my nepožíváme, slouží za potravu zvířatům.

Rostliny pícní slouží za potravu koním, kravám, ovcím. Menší rostliny žerou ptáci a hmyzi. Také mnohé z nich poskytují prostředků léčebných, a užívá se jich při horkosti, jako kopr. zeměžluči, heřmánku, pelyňku, nebo při nastuzení, jako proskurníku růžového, slezu, divokého máku, fialek, z nichž se vaří odvary.

Květiny.

Také jsou některé byliny, které mají velmi krásný neb příjemně vonící květ a tyto nazýváme jednoduše květinami, čili rostlinami ozdobnými, poněvadž slouží zahradám k ozdobě. Většina těchto květin neposkytuje žádného zvláštního užitku, těší nás ale pohled na ně a jich příjemná vůně a tím tedy nám také prospívají. —

Rostliny všechny slouží za obydlí hmyzům a také jim poskytují potravu, také někteří z nich se zdržují v kořenech neb pod jich listím, jak jsem vám vypravovala o jahodníku.

Rostliny vlnité.

U. Co jest toto ?

D. Plátěný šátek.

U. Z které přírodní říše pochází tento šátek ?

Neumí-li na otázku tuto ještě žádné z dětí odpovědět, dejte dětem postupovati od otázky k otázce úplně z počátku.

U. Z čeho se zhotovuje plátno ?

D. Z příze.

U. A z čeho se hotoví příze ?

D. Ze vyčištěného lnu.

U. A z čeho se tento dobývá ?

D. Ze lnu.

U. Co jest tedy len ?

D. Rostlina.

Cvičení.

U. Kterak se nazývá onen řemeslník, který hotoví plátno ?

D. Tkadlec.

U. Tedy tkadlec tká přízi luěnou a hotoví z ní plátno ? (hlasem tvrděcím.)

D. Ano, tkadlec tká přízi luěnou a hotoví z ní plátno.

U. Tedy len jest rostlina vláknitá, poskytující vlákna, ze kterých možná plátno tkáti ? (hlasem tvrděcím.)

D. Ano, len jest vláknitá rostlina.

U. Tedy len, bavlník, ba i kopřiva, z které se dobývají velmi jemná vlákna na krajky, jsou také rostlinami vláknitými ?

Rozvedte toto dále.

U. Ze které říše přírodní pochází tedy tento plátěný šátek ?

D. Z říše rostlinné.

U. Až se šátek ten roztrhá, mám jej zahoditi ?

D. Ne, pak se může prodati hadráři.

U. Což pak tento počne s tím starým šátkem ?

D. On jej prodá továrnsku, který z hadrů takových zhotovuje papír aneb lepenku.

U. Tedy ze které říše přírodní pochází tento papír a tato lepenka ?

D. Z říše rostlinné, poněvadž se zhotovuje ze lnu, který jest rostlina.

U. Co jest toto ?

D. Chléb.

U. Ze které říše přírodní pochází chléb ? Z čeho se připravuje chléb ?

D. Z mouky.

U. Z čeho se dělá mouka ?

D. Z obilí.

U. A co jest obilí ?

D. Rostlina.

U. Z které říše přírodní pochází tedy chléb ?

D. Z říše rostlinné atd.

Soubor.

Nyní tedy známe z říše rostlinné *stromy*, které mají dřevnatý kmen, větve a trvají po více roků.

Kře, které se stromům podobají, jsou ale mnohem slabší a trvají mnohem kratší čas.

Plodiny polní, které mají lodyhu dutou, nemají větví, ale mají klasy, každoročně usychají a z nichž se připravuje chléb.

Rostliny kuchyňské čili zeleniny, které nejsou nikdy dřevnaté a nám slouží za pokrm.

Byliny travnaté, čili rostliny pícní, které každoročně znovu vyrůstají a slouží za potravu koním, volům, ovčím atd., ptákům a hmyzu. Květiny, které okrašlují zahrady. Rostliny vláknité, které poskytují vlákna ku tkaní a z nich se hotoví plátno a krajky. V říši rostlinné jest ještě mnoho druhů rostlin, kterých ještě neznáte, s nimiž ale se seznámíte až dospějete, budete-li se pilně učití a přemýšletí.

Říše nerostů.

Cvičení první.

Obecné pojmy.

U. Co jest toto?

D. Kámen.

U. Jest tento kámen živočichem?

D. Není, neboť kámen nemá žádných ústrojí a nemá citu jako zvířata.

U. Tedy snad jest tento kámen rostlina?

D. Není, neboť kámen se neživí pomocí kořenů jako rostliny.

U. Co jest tedy takováto látka, která nenáleží ani k říši živočišné, ani k říši rostlinné? Moje matka mi vypravovala, že se nazývá *nerostem*. — Co jest tedy látka, která nepřináleží ani do říše živočišné, ani do říše rostlinné?

D. Nerost.

U. Co jest tedy nerost?

D. Látka, která nepatří ani do říše živočišné ani do říše rostlinné.

U. Heleno, jmenuj mi nějaký nerost.

D. Železo.

U. Z čeho soudíš, že železo jest nerostem?

D. Poněvadž železo jest látka, která nepatří ani do říše živočišné, ani do říše rostlinné.

U. Co jest toto?

D. Zlatý prsten.

U. A což toto?

D. Křidlicová tabulka.

U. A toto?

D. Kousek síry.

U. A toto?

D. Hrsť soli.

U. Jsou věci tyto živočichové?

D. Ne.

U. Tedy jsou to snad rostliny?

D. Nejsou.

Myslím, že dívky vaše za této doby již dokonale budou mít vštípeny znaky živočichů a rostlin, ostatně dle vlastního uznání a dle potřeby můžete to vše s nimi zde opět zopakovati.

U. Pamatuji se, že jsem ještě co malé děvče, kdy jsem ještě chodívala do opatrovny, slyšela tu od své učitelky, že dobrotivý Bůh uložil téměř všechny nerosty do vnitra země a aby se jich dobylo, že se musí velmi hluboko v zemi kopati a že ony veliké díry, takto do země vykopané, se nazývají báněmi. Také nám vypravovala, že všechny nerosty, které Bůh stvořil, tvoří dohromady *říši nerostů*. . . . Co jest tedy říše nerostů?

D. Jest to soubor všech nerostů, které Bůh byl stvořil.

Cvičení druhé.

Kovy.

U. Co jest toto?

D. Tyč železná.

U. Mohl by někdo z vás, třeba ten nejsilnější, tu-
to tyč ohnouti?

Je-li toho zapotřebí, dejte dětem pokusiti se o to,

U. Nikdo z vás ji nemůže ohnouti, já také ne.
Jen kdyby se to železo dalo změkčiti něčím! . . . Což
kdybych je rozžhavía v ohni . . . až by bylo červené!
pak by se dalo ohnouti nebo kladivem zkouti na kova-
dlině, jako to dělávají zámečníci a kováři?

D. Ano.

U. Tedy potom by se daly z něho zhotoviti klíče,
kliky ku dveřím, nůžky, lopaty, nápravy k vozům,
pluhy pro oráče, motyky ku kopání, kladiva, hřebíky,
železka k nožům a nesčíslné jiné užitečné, velmi uží-
tečné věci?

Ukažte dětem nový dvouzlatník.

U. Co jest toto?

D. To je dvouzlatník.

U. Z čeho pak je zhotoven!

D. Ze stříbra.

U. Odkud se dobývá stříbro, které jest kovem?

D. Ze země.

U. Nalézají se v zemi snad již hotové dvouzlatníky?

D. Ne.

U. Tedy bezpochyby se musí stříbro nejprvé roz-
taviti v ohni, právě jako železo, aby se mohly z něho
hotoviti dvouzlatníky?

D. Ano atd.

U. Co jest toto?

D. Měď.

Taktéž ukažte tímž způsobem olovo, zink, zlato atd.
a řeknouce dětem, že tyto všechny nerosty mají spole-
čnou vlastnost tu, že se dají ohněm roztaviti, poučte
je, že se nazývají *kovy*; na to opět pokračujte v otá-
zkách křížovaných.

U. Co jest železo?

D. Kov.

U. Co jest zlato? atd.

Tímto způsobem pak rozvínejte dále.

Cvičení třetí.

Druhy kamenů.

U. Co jest toto?

D. Tabulka břidlicová.

U. K čemu se jí užívá?

D. Ku pokrývání domů.

U. Kterak si počínají pokrývači, aby učinili tabulky takové tak velikými, jak toho jest kdy zapotřebí?

D. Oni je přisekávají sekyrkou železnou.

U. Tedy břidlice se nedá ohněm roztaviti jako kovy?

D. Nedá.

U. Tedy není břidlice kov?

D. Není.

U. Snad je tedy břidlice kámen? (hlasem tvrdícím).

D. Ano.

U. A což *mramor*, ten se také snad roztavuje v ohni, aby se ho mohlo upotřebiti?

D. Ne, ten se také otesává.

U. Tedy *mramor* jest také kámen?

D. Ano, *mramor* jest také kámen.

Na to ukažte křemen, pískovec, vápenec, kámen brusový atd. Seznamte děti s rozličným jich užitkem a způsobem užívání.

Dejte je poznati co *kameny* a ukončete těmito slovy:

Nyní smíchám všechny tyto kameny a všechny kovy a kdo z vás byl nejpozornějším, půjde ke mně a ukáže mi kameny, které mu budu jmenovati, rozdělí je také a položí kovy všechny na jednu stranu a kameny všechny na druhou.

Cvičení.

U. Lukáši, ukaž co to máš v ruce a řekni mi, co to asi jest!

D. Jest to kule.

U. Ze které říše přírodní pochází tato kule?

. . . . Snad z říše živočišné?

D. Ne.

U. Tedy z říše rostlinné snad?

D. Ne!

U. Tedy pochází z říše?

D. Z říše nerostů.

U. Abych ale se o tom lépe přesvědčila, řekněte mi. z čeho jest zhotovena?

D. Z mramoru.

U. Odkud se dobývá mramoru?

D. Ze země.

U. A ony předměty, které Bůh uložil v nitru země tvoří dohromady říši

D. Říši nerostů.

U. Což se kule zhotovují pouze z mramoru? —
atd atd.

U. Františku, co to máš zavěšeno kolem krku?

D. Bič.

U. Jaký pěkný jest ten bič! Bylo by škoda, kdybys jím chtěl někomu ubližovati. Z které říše přírodní pochází tento bič?

D. Z říše rostlinné.

Victor. Ne, ne, z říše živočišné!

U. Zdá se mi, že jsi se překvapil Viktor, a že František neodpověděl zcela špatně!

Nuže z čeho tedy soudíš, že bič Františkův pochází z říše živočišné?

D. Poněvadž je udělán z kůže.

U. Ano, ale jenom z části, což jeho rukověť je také z kůže?

Viktor. Není.

U. Františku, z čeho soudíš, že tvůj bič pochází z říše rostlinné?

František: Poněvadž jest zhotoven z větve stromu.

U. Ano, jeho rukojeť, ale tento řemének, kterým se šlehá, snad také pochází z větve stromové?

František: Ne.

U. A což ty malé měděné hřebíčky, kterými jest rukojeť jeho okrášlena, ty pocházejí snad také z říše rostlinné, Arnoštko?

Arnoštka: Ne, ty pocházejí z říše nerostů.

U. Z čeho pak soudíš, že hřebíčky tyto pocházejí z říše nerostů?

Arnoštka: Poněvadž měď nepochází ani od živočicha, ani od rostliny.

U. Tedy bič tento pochází zároveň ze tří říší přírodních, neboť tento řemének jest zhotoven z kůže, tato rukojeť z větve stromu a tyto hřebíčky z mědi, atd.

Soubor

ze tří říší přírodních.

U. Kolik říší přírodních rozeznáváme ve všem, cokoli Bůh byl stvořil?

D. Tři,

U. Pojmenujte mi tyto tři říše!

D. Jest to říše živočichů, rostlin a nerostů.

U. Z čeho sestává říše živočichů?

D. Ze všech bytostí ústrojných, jež jsou s to, aby pociťovaly radost aneb zármutek.

U. Z čeho se skládá říše rostlinná?

D. Ze všeho toho, co se živí pomocí kořenů.

U. A z čeho říše nerostů?

D. Z těles takových, která nenúležejí ani do říše živočichů, ani do říše rostlin.

U. Co jsou tedy, říše živočichů, říše rostlin a říše nerostů?

D. Jsou to tři říše viditelné, z nichž se skládá vše, co Bůh byl stvořil.

U. Což to znamená viditelný?

D. Viditelnou jmenujeme tu věc, kterou očima můžeme viděti.

U. Což Bůh stvořil ještě také jiné bytosti, kterých očima viděti nemůžeme?

D. Ano, on stvořil anděly, naše duše atd.

Poučto děti, že *sál* se rozpouští, *síra* že se dá zapáliti; mluviti ale o přísne vědeckém roztkídlení všech nerostů hodí se jen pro věk zralejší. Již názvy rozličných tříd těchto byly by dětem obtíží a znalostí

celé řady nerostů byla by velmi nepatrným užitek duševnímu vývinu dětí, poněvadž se nesetkávají s větší částí z nich v denním životě, a jen na těchto posledních mohou pozornost svou cvičiti.

Cvičení se v nějaké vědě musí se vždy díti způsobem praktickým, odtud vycházejíce, snadno přivedete děti na četné způsoby upotřebení železa, jak v jeho ryzé podobě, tak pomocí tavení a zpracování na ocel; taktéž platí to o mědi, stříbře, olovu. Ukažte jim a dejte jim nahlédnouti, že ne právě kovy drahé poskytují největšího užitku a tak i že věci a osoby, jichž si často nejméně všímáme, mnohdy právě nejznačnějšího užitku poskytují.

Nahodí-li se výmínečně vhodná příležitost, abyste se pustily i do útlejších podrobností, otázte-li se vás některé z dětí po některém sobě méně známém nerostu, nezanedbejte příležitosti této, ale samoděky ji nehleďte vyvolávat.

Mějte dítě k tomu, aby pátralo samo, neli po ustrojení dotýčné látky právě, tedy aspoň po podobnostech s látkami jinými.

Tak kpr. *síra hořá*, jest to tedy *látka hořlavá, zápalná? zemské kuli, uhlí* aneb *olej ze země prýšticí, rašelina*, kteréž látky jsou taktéž *hořlavé*, mají vlastností mnohem podobnější vlastnostem síry nežli oněm jiných nerostů.

Sůl se rozpouští ve vodě. Taktéž tedy *ledec, kamenec, draslo*, které rovněž se ve vodě rozpouští, blíží se vlastnostmi svými mnohem více soli nežli síře, aneb kovům.

Učitelka na opatrovně není sice nucena míti vzdělání všeobecné, má ale přece míti dosti vloh ku pozorování a soudnosti tolik, aby mohla všech možných věcí s úspěchem užiti.

Nástin cvičení

o jednotlivých předmětech.

Z přírodopisu.

O krávě.

U. Co jest kráva ?

D. Živočích čtyrnohý.

U. Co to znamená živočích čtyrnohý ?

D. To znamená, že jest kráva živočích mající čtyři nohy.

U. Jaké barvy bývají krávy ?

D. Bývají černé, bílé, většinou ale červené

U. Co vyrůstá z kůže krav ?

D. Chlupy.

U. Co mají krávy na hlavě ?

D. Rohy.

U. A kolik jich mají ?

D. Dva.

U. Jsou tyto rohy rovné, nebo ohnuté ?

D. Jsou ohnuté.

U. Jak vypadají nohy krav ?

D. Ony jsou rozděleny na dvě části.

U. Čím jsou jich nohy opatřeny ?

D. Kopyty.

U. Mají krávy drápy a tlamu ?

D. Ne, ony mají nohy a hubu.

U. Mluví také krávy ?

D. Ne, ony *buč*í.

U. Kdy bučívají obyčejně krávy ?

D. Když mají hlad nebo když cítí bolest, také, když jim odejme někdo telátko.

U. Jak se jmenují mláďata krav ?

D. Telata.

U. Podobá se býk také krávě ?

D. Ano, jest ale mnohem větší, tlustší a silnější.

U. -Kterak se nazývá ona dlouhá kůže, která visí na krku býků a krav ?

D. Jmenuje se lalok.

U. Čím se živí krávy a býci?

D. Travou, senem, slamou, jetelem, listím, zeleninami.

U. Běhají býci obyčejně tryskem, aneb jenom klusem?

D. Ne, oni chodívají obyčejně jen krokem.

U. Čím nám prospívají krávy, pokud žijí?

D. Poskytují nám mléka,

U. K čemu se užívá mléka?

D. Vaří se z něho kaše pro malé děti, připravuje se z něho sýr, máslo atd.

Poněvadž na většinu otázek těmto posledním podobných jest možno dáti veliký počet odpovědí, učiníte dobře, obrátíte-li se s nimi pouze k jednomu z dětí vždycky, aby se rozličnými hlasitými odpověďmi najednou pořádek nerušil.

U. Čím nám prospívají býci živí?

D. Oni tahají pluh, kterým se pole oře a také tahají těžké vozy na špatných cestách a to mnohem lépe, nežli koně.

U. Čím nám ještě prospívají živí býci a krávy?

D. Ze slámy, na které léhávají, stává se hnůj.

U. K čemu slouží hnůj?

D. Jím se zlepšuje půda na polích a dává mnohem větší úrodu, jsouc pohnojena.

U. Čím ještě nám prospívají krávy a býci, když je byl řezník zabil?

D. Jich maso nám slouží za potravu.

U. A což se dělá s jich kůží, ta se také jídá?

D. Ne, z té se připravuje usně.

U. Kterak se nazývá řemeslník, který zpracuje kůži na usni?

D. Koželuh.

U. K čemu se užívá pak kože?

D. Zhotovují se z ní střevíce, střechy na kočáry, náčiní na koně, atd.

U. Kterak se jmenují řemeslníci, kteří zhotovují střevíce?

D. Obuvníci.*)

U. K čemu se užívá chlupů z kůže krav a býků?

D. Z těch se hotoví houně, polštáře koním pod chomout se jimi naplňují atd.

U. Co se hotoví z jich rohů?

D. Střenky k nožům, tabatěrky, hřebeny, knoflíky, růžky na prach atd.

U. K čemu se upotřebuje jich kopyt a kostí?

D. Z těch se vyvábí kliš pro truhláře, moučky z kostí vypálených užívá se ku hnojení polí.

U. K čemu ještě se užívá kostí?

D. Také se z nich hotoví knoflíky, střenky nožů, perořízků a mnoho jiných předmětů užitečných a krásných.

U. K čemu slouží jich lůj?

D. Ten se míchá s lojem ovčím a hotoví se pak z něho svíčky a mýdlo.

Dle toho, jak který předmět baví, jest možná pokračovati v otázkách s rozličnými obměnami, leč nesmíte čekati, až by vaši svěřenci se tímto prodlužováním počali nuditi, ale raději ukončete, dokud jich pozornost jest ještě upjata.

U. Dle všeho toho, co jsem právě od vás slyšela, zdá se mi, že býci a krávy jsou velmi užitečná zvířata a že nám prokazují velmi důležité služby. Kdož pak je stvořil? atd.

Tuto se spolehněte na vlastní vnuknutí, dávajíce pozor na náladu dětí a dle toho nechť se řídí další vaše vypravování.

Jiné předměty ku cvičením vyňaté ze cvičení předcházejícího.

Jaké vlastnosti mají býci a jaké krávy?

Kterak se zapřáhají býci?

Jak se hotoví máslo, sýr, atd?

*) Poněvadž v každé otázce, či spíše v každé odpovědi jest obsažena látka ku mnohým jiným předmětům, možno cvičení též měniti jednak v tomto, po druhé v jiném směru, dle nálady dětí, ku které bez ustání sluší míti zřetel.

Kterak se nazývají řemeslníci, kteří pracují o kostech, o mýdle atd.

V čem se podobá býk koni?

V čem se liší býk od koně?

Co znamená *přežvykovati*?

Jak dlouho žije býk, nezabije-li jej řezník?

(Asi patnáct roků).

Jak se nazývá mladá kráva?

Jak se jmenuje stavení, v němž stávají krávy a býci?

Která zvířata se podobají nejvíce býku?

(Bávoli Asiatické a Afričtí, tur Africký, zubr Americký. Bávol jest mnohem větší býka, tur jest mnohem menší a má na hřbetě hrb, atd.)

O řemeslech.

Stavba domu.

Děti jsou velmi podnikavé. Počínají si řemeslníkům je vábí a baví, činnost průmyslnická se jim líbí a vyhovuje jich potřebě neustálého pohybování.

Tak jsou tedy známosti z řemesel pro ně plny přitažlivosti, zvláště jedná-li se o řemeslech jim známých neb která se často před zraky jejich provádívají. Tyto známosti také nejsou bez užitku pro děti, z nichž většina jednou bude odkázána na práci vlastních rukou. Kdož ví konečně, zdali rodiče sami, těšíce se tomu, že se jich děti připravují ku pracem, k nimž je byli ustanovili, nebudou tím raději tyto posílati do opatrovny! Užitečné tedy v tomto případě se doporučuje příjemným.

Mezi řemesly, kterých dětem nejčastěji možná pozorovati, zahrnula jsem také ona, jež přispívají ku budování obydlí našich a uvádím je jedno po druhém skoro úplně dle obyčejného pořádku, v jakém se tu střídávají.

Nepodávám tu ale hotová *cvičení*, leč, opakují to ještě jednou, pouze látku a nárysy podobných cvičení. Spůsobu rozmluvy jsem také zde užila, pouze ale za tím účelem, aby každá odpověď tím lépe vynikla. Uči-

telka bude tedy vždy moci dle svého vnuknutí pohybovati se na poli co nejšířším pojednávajíc o nějakém předmětu a také jí ponechávám péči o další jich rozvíjení, o výklady a poučení; neboť poučení, jako Bůh, se dá naléztí v každé věci.

Cvičení první.

Zedník, kamenník.

U. Co nazýváme domem?

Jelikož otázka tato jest dosti složitá, mohlo by se snadno státi, že by děti nedovedly vám ihned na ni odpověděti, byť by i znaly dokonale, co rozumíme slovem dům.

Bylo by tedy lépe, tímto způsobem nepočínati, ale obmeziti se pouze na předmět otázky své následovně.

U. K čemu nám slouží dům?

D. Dům slouží lidem za obydlí.

U. Kterak se nazývají řemeslníci, kteří domy staví?

D. Zedníci.

U. Z jakých látek staví zedníci domy?

D. Z kamene a malty.

U. Jakého kamene se užívá při stavbě domu?

D. Kamene lámaného a kamene tesaného.

U. Který kámen se nazývá tesaným?

D. Kámen, který dělníci otesali, aby se ho mohlo upotřebiti.

U. Což zedníci sami tesají kámen?

D. Ne, to činí *kamenníci*.

U. Jakých nástrojů užívají tito ku dělení kamene?

D. Pily.

U. A k jich rozdrobení?

D. Železného nástroje, na dvou stranách přiostrěného, který nazývají kladivem, také jiného železného nástroje na koncích opatřeného ostrými bodci, nazvaného špičatým kladivem, pak dláta, klínu atd.

U. Jakých nástrojů užívají ku hlazení kamene?

D. Železného nástroje ostrého a vyřezávaného, který se nazývá skoblí.

U. Jakých nástrojů se užívá ku děláni čar a úhlů na kamenech, aby tyto byly úplně přímé?

D. Pravidka, měřítka a krokvice.

U. Kámen lámaný se také otesává?

D. Ne, ten se jenom roztlouká

U. Jakého nástroje užívají zedníci ku roztloukání lámaného kamene?

D. Kladiva.

U. Z čeho se hotoví malta?

D. Z písku, z vápna a vody, smíchá-li se vše to dohromady.

U. Jaké nástroje slouží ku míchání malty?

D. Lopata, karbovačka a měchačka

U. K čemu slouží malta?

D. Ku upevňování kamenů a spojování jich dohromady:

U. Kterak se nazývá při stavbách každá stěna, z nichž dům se skládá?

D. Zed.

U. Kolik zdí mívá obyčejně dům?

D. Čtyři.

U. Jak nazýváme onu část zdi, která se nalézá pod zemí?

D. Základy.

U. K čemu slouží základy?

D. Ty nesou pevně zdi a celý dům.

U. Jelikož základy musí býti mnohem pevnější nežli zdi svrchní, tedy také musí býti i silnější?

D. Ano.

U. Jakých nástrojů se užívá ku kopání půdy tam, kde se mají položiti základy?

D. Motyky, kratce a lopaty.

U. Jakého nástroje užívají zedníci při stavění základů a zdí z lámaného a z tesaného kamene?

D. Zednické lžice

U. Jakých přístrojů užívají, aby mohli dobře urovnati zdi od jednoho konce k druhému?

D. Šnůry a pravítka.

U. Jakých přístrojů užívají, aby stavěli zdi *přímo*?

D. Krokvice a pravítka.

U. Kdyby zdi nebyly vystavěny zcela zpříma, byl by dům pevný?

D. Ne, tu by se sřítíl.

U. Jakých nástrojů užívají zedníci, právě jako kamenníci, aby mohli kámen přisekatí do rovných úhlů?

D. Měřítka.

U. Kterak se nazývají řady tesaných kamenů, které zedníci často v rozličných vzdálenostech do zdi zazdíávají, aby zeď byla pevnější a hezčí?

D. Pilíře.

U. Kterak se nazývají ony ze spojených prken sestávající a podlahám podobné, na trámecch spočívající plochy přede zděmi, na kterých zedníci stojíce staví zeď tak vysoko, jak toho kdy zapotřebí?

D. Lešení.

U. Zda-li pak jest zapotřebí vystavené zdi pokryti, omítnouti je vrstvou malty aneb gypsu, aby byly silnější a hladší?

D. Ano.

U. Kterak se nazývá tato vrstva, kterou se zdi omítají?

D. Omítka.

U. Jakých nástrojů se užívá ku omítání zdí?

D. Rovnačky a ometačky.

U. Nová omítka ráda se mrazem oprýská a potom v celých vrstvách opadává, takže potřebuje zase opravy, práce a tím se zpotřebuje příliš mnoho malty. Bude tedy dobrý zedník, který dílu svému dobře rozumí, omítati zdi v čas mrazů?

D. Nebude.

U. Kterak se nazývají otvory, které zedníci vynechávají ve zdech a kterými se do světlic vchází a zase vychází?

D. Otvory dveřní.

U. Jak se nazývají ony otvory, které ve se zdech vynechávají, aby jimi mohlo světlo do domu vnikati?

D. Okna.

U. Kterak se nazývají ony rovnoběžné kamenné výběžky, nalézající se po stranách oken a dveří?

D. Římsy.

U. Kterak se nazývá příčka, která bývá obyčejně kamenná a nalézá se na spodu otvoru dveřního?

D. Práh.

U. A což ta, která je na spodní straně oken?

D. Podprsni zeď.

U. Jak se nazývá ona příčka, která se nalézá nahoře nade dveřmi a nad okny?

D. Nadedveří a nadokenní příčka.

U. Kterak se nazývá ona prostora, kterou zedníci ve tloušťce zdi nechávají prázdnou, aby ní oheň a kouř odcházel?

D. Komín.

U. Jak se nazývá ona část komína, kde bývá oheň?

D. Ohniště.

U. Kterak se nazývá ona část komína, kudy kouř odchází?

D. Roura komínová.

Pojem a rozdělení času.

Hodiny, měsíce, roky.

Abyste vpravily dětem pojem času neb doby, sestavte děti do pořádku, pořádek vede k tichu. Na to vyndejte hodinky a veselým hlasem řekněte k nim ale pošeptmu:

Děti, nemluvte, nebyčejte se, podívám se na hodinky, jak asi dlouho tak setrváte.

Pohlédněte opravdu na hodinky a jakmile uslyšíte první šumot, řekněte, kolik minut mlčení trvalo. Opakujte cvičení toto, jestli váš první způsob dětem byl učinil zajímavým a pokaždé udejte takto jistý počet minut, jednou větší, podruhé menší.

Až takto děti vaše poznají trvání několika minut, řekněte jim, že doba či trvání šedesáti minut se nazývá *hodinou*. Dejte jim dobře tomu porozuměti, dobře

si to osvojití a potom přejděte k jinému předmětu, opustíte tento, neboť to zatím dostačuje.

Při druhém podobném cvičení, které musí ale po prvním brzy následovati, aby snad děti v prvním naučené nezapoměly, takže by nyní následujícího pochopiti nemohly, vraťte se opět k oněm šedesáti minutám, z nichž se skládá hodina a tažte se, kolik hodin dohromady se nazývá dnem, kolik dní obsahuje týden, kolik měsíců; kolik dní, týdnů a měsíců činí jeden rok a takto pokračujte postupně až na dobu jednoho století, přidávajíc vždy nějakou udalost ku každé uváděné době. Tento postup necht se děje po řadě, methodicky, leč nesmí se obmeziti na uvedení najednou všeho. Duch dětí by vám nebyl s to postačiti a ačkoli se zdá, že otázky se vztahují pouze na paměť, jest přece zapotřebí snažiti se, aby ve všem též rozum se tříbil.

Abyste tedy naučily děti souditi o trvání hodiny, tažte es následovně :

U. V kolik hodin začali jsme se učiti?

D. V deset hodin.

U. Nyní jest jedenácte hodin, jak dlouho tedy se již učíme?

D. Hodinu.

U. Což až bude poledne; kolik to bude hodin?

D. Dvanáct hodin.

U. Až bude poledne, což učiníme?

D. Budeme obědvati a hráti si.

U. V kolik hodin zase se vrátíme sem?

D. Ve dvě hodiny.

U. Kolik hodin tedy budeme míti prázdno?

D. Dvě hodiny.

U. Trvá tedy vyučování právě tak dlouho jako prázdno?

D. Ano

U. Jak dlouho trvá vyučování?

D. Dvě hodiny.

U. A prázdno?

D. Dvě hodiny atd.

Jenom podobnými otázkami o věcech běžných

tedy uvedením theorie do praxe, dá se vyučování učiniti jasným a užitečným.

Soubor.

U. Kolik minut má jedna hodina?

D. Šedesát.

U. Kolik hodin má den?

D. Dvacet čtyři.

U. Kolik dní potřeboval Bůh ku stvoření světa?

D. Šest dní a sedmý den zasvětil.

U. Jak se nazývá těchto sedm dní dohromady?

D. Týden.

U. Jmenujte mi jména sedmi dnů týdne!

D. Pondělí, úterý, středa, čtvrtek, pátek, sobota, neděle.

D. Jak se nazývá třicet dní?

D. Měsíc.

U. Kolik rozeznáváme měsíců?

D. Dvanáct.

U. Jmenujte mi těchto dvanáct měsíců!

D. Leden, únor, březen, duben, květen, červen, červenec, srpen, září, říjen, listopad, prosinec.

U. Jak nazýváme těchto dvanáct měsíců dohromady?

D. Rok.

U. Kolik týdnů obsahuje rok?

D. Padesát dva.

U. A kolik dnů má rok?

D. Tři sta, šedesát pět.

U. Kolik roků má století?

D. Sto.

Zkouškou a zvrácenou zkouškou můžete se o těchto všech otázkách přesvědčiti t. j. můžete podávati pod způsobem otázky to, čeho očekáváte v odpovědi a tak si dávajíce podruhé odpovídati tím, co jste prvé kladli způsobem otázky. Tak kpř.

U. Jak nazýváme dobu dvanácti měsíců?

D. Rok.

U. Co jest rok?

D. Jest to doba dvanácti měsíců.

Některé části těchto otázek pak musíte rozvésti dále.

Nejprvé se zmíníte o stvoření, toto rozdělíte na sedm dnů, podle knihy o stvoření, tímto způsobem podávající pomocí poukázání postupného tvoření Bohem, postup dní po dnech.

Na to můžete vypravovati, že Bůh sám nám tímto dal příklad, abychom pilně pracovali a z toho můžete vyvoditi, že máme povinnost, která tímto příkladem nám se ukládá.

Povinnost pracovati platí pro člověka nezvratně jak se stanoviska náboženského, tak i se stanoviska společenského, jest vám tedy o ní mluviti za každé příležitosti s úctou a vážností, vše to ale dá se dovésti způsobem zábavy.

Také sdělte dětem, že sice celý týden ustanoven jest ku práci, ale den, kterým končí týden, že jest určen k odpočinku, za den vděčnosti, za přestávku, samým Bohem naznačenou na nepříjemných cestách života. Kolik dojemných slov, kolik něžných myšlenek a mnoho-li nábožných myšlenek může tu vzniknouti v duši vaší, budete-li mluviti o tomto zasvěceném dni, kdy pouta, která nás vízí ku starostem světským se otvírají a dovolují nám unavené ruce naše vztáhnouti k nebesům a tváří svou skloněné obrátiti se vzhůru, an srdce naše povznáší a rozveseluje sladkostí modlitby! Není-liž to pravá doba milosti pro nás ubohé mučedníky života, den tento pokoje, kde se zdá že Bůh se blíží, podáváje nám útěchy!

Kdyby děti vyrostly ku svému neštěstí bez nábožnosti, nesly by těžkou vinu z toho jich učitelé; neboť dobrodiní Božská jsou rozšířena všude, jako vzduch, který vás obkličuje a není ani stežky na zemi, jež by nevedla k Tomu, který jest počátkem a koncem všech věcí.

Roční doby.

Zima.

U. Kterak se jmenuje ona roční doba, která jest tak chladná, tak zasmušilá, kdy slunce se sotva někdy ukáže, kdy stromy jsou holé, bez listí, kdy vítr skučí přede dveřmi a u večer jest ho slyšeti hučeti komínem;

kdy vzduchem ledovitým ruce naše červenají a my se třese, an zatím potoky, ba i řeky zamrzají? Za této doby jest chudým velice zima! Ptáčekové nyní přestali zpívat, přilétají k nám schouleni ve svém peří a hledají kolem domů potravu, ač jí málo nalézají. Venkované odbývají práce na rok příští, vidáme je od rána v mlze orati role a zasévatí obilí, konopí, ořezávati ovocné stromy, vinnou révu, oklestovati větší stromy, aby příště bujněji rostly, opravovati ploty, aby chráněn byl lépe jich majetek, svazovati povříslý do otepí oklestěné větve a jiné odpadky, aby tím zatápěli.

U večer scházívá se celá rodina a často i četní známí a pracují pospolu. Muži pletou košíky a košíčky z vrbového proutí, ženské předou a pletou, malé děti otrhávají lněné semeno, z kterého se připravuje olej a kolébají pozorně děti nejmenší, uspávajíce je takto. Každý tedy hledí prospívati dle sil svých, zatím co venku se jako z konve dešť leje a s velikým hřmotem na dům naráží aneb jindy zase když země pozvolna se pokrývá sněhem, který bez hluku padá jako by přšela samá bílá pírká.

Kterak nazývá se tato doba dlouhých večerů a plískanic?

D. To jest zima.

U. Kolik měsíců trvá zima?

D. Tři měsíce.

U. A které jsou tyto tři měsíce zimy?

D. Jsou to měsíce: prosinec, leden, únor.*)

Jaro.

U. Kterak se jmenuje ona jiná doba roční, která jest tak krásná, za které slunce opět se navrácí a chladno ustupuje; kde na stromech se ukazují pučící větve a později jasně zelené malé listky a ještě později i bílé a růžové květy; kdy ptáci počínají prozpěvovati a hnízda si budovati, kde sedmikrásky a líbovonné fialky plny květů kolem cesty lemují,

*) Není zapotřebí tuto již se pouštěti do udání přianých později o tom možuo pojednati za vhodné příležitosti.

kdežto hložina rozkvétá ve plotech a růže se rozvíjí v zahradách, kdy vlaštovky švižné se navracejí z krajů teplých a jehňátka běhají za ovce; hráti si po lučinách a trhají měkkou trávu; která jest tato příjemná doba plná květů, jehňátek a vlaštovek?

D. To jest jaro.

U. Jak dlouho trvá jaro?

D. Tři měsíce, právě jako zima.

U. Které jsou tyto tři jarní měsíce?

D. To jsou měsíce: březen, duben a květen.

Léto.

U. Jak jmenujete jinou opět roční dobu, za které bývá velmi horko, kde slunce neustále se třpytí nad hlavami našimi a pálí nás svými paprsky, takže vyhledáváme vždycky míst stinných, ať se nalézáme na ulici aneb na dvoře? —

Za této roční doby jest obloha téměř neustále prosta mraků a jest krásně jasně modrá, světlo se objevuje již záhy z rána a u večer nastává noc teprvé velmi pozdě.

Sekáči sekou trávu a suší ji na slunci, obilí žlutne a dozrává, v této době později je ženci žnou, svazují do snopů a nakládají na žebřinové vozy a odvázejí do stodoly. Která jest ta doba, kdy slunce praží a obilí dozrává?

D. To jest léto.

U. Kolik měsíců trvá léto?

D. Tři měsíce, právě jako zima a jaro.

U. Jmenujte mi tyto tři měsíce!

D. Červen, červenec a srpen.

Podzim.

U. Kterak se nazývá ta doba roční, která po létě následuje, za které spatřujeme jabloně obsypány jablky, hrušně obtíženy hruškami, kdy všechno ovoce již dozrálo a i réva vinná jest plna krásných hroznů, které se nyní sbírají, aby se z nich hotovilo víno vytlačováním pod lisu? Tato také velmi příjemná doba roční, která se ale na konci již stává smutnější, když listí na

stromech sežloutlo a samo sebou v krátkce odpadává s větví, padá na zem a hned uvadá; kdy již častěji se na nebi ukazují mráčky a vlaštovky pozorující z nich, že zima již se blíží v celých hejnech se shromažďují a pospolu odlétají do krajin teplých, kde nebývá téměř nikdy chladno, kterak se nazývá tato doba ovocem oplývající, doba vinobraní, doba kdy listí vadne a opadáva a kdy vlaštovky odlétají?

D. To jest doba podzimku.

U. Kolik měsíců trvá podzim?

D. Tři měsíce, právě jako zima, jaro a léto.

U. Které pak jsou tyto tři měsíce?

D. Jsou to měsíce: září, říjen a listopad.

U. Kolik ročních dob tedy rozeznáváme?

D. Čtyři.

U. Jmenujte čtyři doby roční!

D. Zima, jaro, léto a podzim.

U. Přichází zima několikrát za rok?

D. Ne, zima jest jen jednou za rok.

U. Což jaro neb léto, neb podzimek se vrací v jednom roku vícekrát?

D. Ne, za rok bývá jen jedna zima, jedno jaro, jedno léto a jeden podzim.

U. Která doba roční následuje po jaru?

D. Léto.

U. Která doba roční následuje po létě?

D. Podzim.

U. A po podzimu následuje?

D. Zima.

U. Která doba následuje po podzimu?

D. Zima.

U. Následují tyto doby vždy v stejném pořádku po sobě?

D. Ano.

U. Kdož jest ten, kdo je posílá vždy v stejnou dobu v takovém pořádku a s takovou určitostí?

D. To jest Bůh.

Z tohoto vyvedte, kterak všechny věci jsou krásně spořádány, že všechna práce jest tak vhodně rozdělena a z toho ukažte výhody těchto dvou důležitých vlastností.

Také neopomeňte zmíniti se obzvláště o zimě a vysvětlíte, kterak doba tato, kde na pohled vše odpočívá a jest opuštěno, přece jest velmi užitečná a mnoho za jejího trvání se děje. Ku konci podzimku uzrává ovoce a obilí, šťáva, která je živila, nyní vysychá; země, prací svou celoroční unavena, má zapotřebí odpočinku. Tento odpočinek nastává v zimě!

Za trvání zimy, tohoto času chumelic a jinovatky, doby utrpení, kdy povrch tuhne, připravuje země, tato neunavná živitelka, ve svých četných zásobárnách omlazující šťávy, které co nejdříve zase posilní hladovící kořeny, počínají si jako matka bdělá, která připravuje pokrm, zatím co milované děti její ještě spějí.

Zima připravuje šťávy, na jaře napájejí se jimi rostliny a přeměňují je v květy a ovoce, v létě dozrává ovoce, které bylo připravilo jaro; podzimek sbírá pak ovoce, které v létě uzrálo. Co by také mělo se sbírat, co by mělo zrát a co kvést, kdyby byla zima vše nepřipravila? . . . Rozjímejte! Vše jest dobré, důsledné, potřebné. Nesmíme si na nic stěžovati, aniž čeho zneuznávati z toho, co jest moudrostí Boží.

O barvách.

V celé přírodě nejvíce zajímají dítě barvy, jimi bývá také pozornost jeho od hmoty a podoby odváděna. Než ono jí nezná, neboť ji neumí ani jmenovati, aniž se na ní pamatovati. Jak mile dítě barvy nevidí, ihned je míchá a jenom dlouhý zvyk, nabytý jich pozorováním konečně učiní možným, že je rozeznává. Zde nemluvím než o dětech stavů nižších, jichž vyvinutí nebylo podporováno, ale ne o oněch šťastných, jež se narodily v okolí, jež má dosti času, aby je poučilo a které každý v rodině vyvine vše možně.

Barva červená jest nejživější z barev, dítě ji upozoruje první ze všech a tak se mu zalíbí, že naučíme-li je, jmenovati ji, bude budoucně všechny barvy které uvidí, nazýváti červenými, jak mile se mu budou líbiti. Vidělo snad a slyšelo jmenovati barvy zelenou,

modrou, žlutou; ale jen jedna způsobila v něm pocit hluboký, totiž červená; barvy nejvzdálenější uvádějí mu ji v paměť a jenom s namáháním bude moci jeho pozornost od ní býti odvrácena, aby konečně utkvěla též na jiných barvách.

Toto namáhání musíme mu usnadniti a pokusiti se, ukrátkati mu vlastním přičiněním čas nezkušenosti, t. j. čas všech možných omylů. Budeme museti často opakovati, že ačkoli dítě jednou bude moci samo sebou se naučiti té neb oné užitečné věci, přece že se nesmí činiti ten závěr, že by nebylo užitečným již dnes jí je naučiti, jestliže věc ta jest snadná a bez nebezpečí. Bylo by to nedbání ztráty času. Jest celé množství známostí, které pro okamžik se nezdají býti užitečnými a které tím také nejsou, užije-li se jich bezprostředně, leč mají cenu velikou jakožto cvičení ducha, čili *tělovcik ducha*, jak říkávala paní Tastu.

Úkol první.

Barva červená.

Napřed ukažte nějakou květinu, kousek látky, barvy pěkně červené, která by mohla sloužiti za vzor této barvy, později dejte nalézti jedním neb více dětmi barvu červenou mezi velikým množstvím vzorků rozličných aneb v. nádobě plné velikých oplatek vyhledati všechny ony, které jsou červené a potom ať ostatní posoudí vybrané, zdali jsou skutečně všechny červené.

Také dejte jmenovati všechno co jest červené v síni učební, na vašem oděvu aneb na oděvu dětí.

Napřed je cvičte výlučně na předmětech, které mají před očima; později pak, až se seznámí dosti s barvou červenou, aby si ji v duchu dovedly představiti, ani jí nevidouce, můžete je cvičiti z paměti na předmětech mimo jich zrak se nalézajících.

Dáte jim tedy hledati a jmenovati vše, cokoli červeného se nalézá v přírodě:

Na člověku pysky, dásně a jazyk jsou červené.

Rovněž tak jest tomu i u většiny zvířat.

Kohouti a slepice mají hřebínek a dva lalůčky červené.

Krocani mají také červený lalok a kůži na hlavě, na krku, ba i na nose červenou.

Některí holubi mají nohy červené.

Papouškové mívají často červené hrudí a někdy také křídla.

Některí velicí papouškové, zvaní arasové, kteří jsou téměř celí červení, jakož i jiní velicí ptáci, nazvaní plamenáči (flamingo).

Bílý čáp má zobák a nohy červené.

Také některé ryby jsou červené atd. atd.

Mezi květinami jsou růže červené, karafiáty červené, gerania červená, mák červený, prvosenky červené atd. atd.

Z ovoce jsou červené višně a třešně atd.

Úkol druhý.

Barva modrá.

Ukažte dětem některé předměty krásně modré barvy a opěťujte podobná cvičení, leč ne zcela tatáž, jakým jste učily o barvě červené.

Růse rostlinstva poskytuje méně modrého nežli červeného; také naleznete mnoho modrých věcí v průmyslu a v umění.

Nebe jest modré, je-li chladno a jasno.

Čekanka, myší úsko, jsou barvy modré.

Jistý druh kamení nazývá se turkysem a jest také barvy modré.

Malé kousky indiga, kterých užívají běličky, aby prádlo omodřily, jsou také modré.

Jest papír barvy modré, sukno barvy modré, kartoun modrý atd. atd.

Úkol třetí.

Barva žlutá.

Jindy zase obeznamte děti s barvou žlutou, tak milou dětem v rozličných květinách, jako jsou: sme-

tánky, metlovník obecný, kosatec žlutý, stulík žlutý.
— Také mnoho jiných květin květe žlutě, jako; slunečnice, dýně, polní prvosenky, některé jasmíny, více druhů dálejš, petrklíč, karafiáty, krusíček, zelí, řepka.

Mezi ovocem jsou žluté: citrony, špendlíky.

Maso melounů a tykví jest též žluté.

Zralé obilí jest žluté atd.

Ze živočichů jsou někteří ptáci celí žlutí, jako: čížkové, někteří mají jen jisté části peří žlutě zbarvené, tak kpř. stehlíci, někteří papoušci atd.

Také někteří psi a kočky mají srst žlutou.

Paprsky slunce zdají se někdy býti žlutými.

Konečné zlato jest žluté; slitina mědi a zinku dává žlutou mosaz atd atd.

Cvičení čtvrté.

Barva zelená.

Později, až děti dovedou rozeznávat každou z těchto tří barev, je jmenovat a každou zvlášť poznávat všude, přineste bílou hlívněnou barevničku, aby barvy se tím lépe na ní odrážely a tu natřete na trojúhelníku tyto barvy:

Barvu nachovou, červenou.

Žlutou chromovou.

Modř Pruskou trochu rozředěnou pomocí vody.

Řekněte dětem, že tyto tři barvy se nazývají barvami jednoduchými a barvami prvotními, poněvadž jich smísením povstávají barvy jiné.

Abyste to dokázaly, ukažte dětem, kterak si počínáte: vezměte trochu modré barvy a natřete ji mezi modrou a žlutou. Přidejte k ní stejné množství žluté a směste obojí štětcem. Tu se objeví hned krásná zelená barva. Nyní v tom okamžiku pozorujte tváře dětí, uztřete na nich jistě výraz prostého podivu a tento důkaz jistě vtiskne do jich paměti nevyhladitelně pojem, jméno i složení barvy zelené.

Na to dejte následovat několika cvičením o této barvě, která tak hojně se nalézá všudy v přírodě a na jinou příležitost odložte zkušenosti následující.

Cvičení páté.

Barva pomorančová.

Nahodí-li se vhodná příležitost, vezměte opět svou barevničku v tomtéž stavu, jako předešle, neboť stejné hmotné okolnosti nám poskytují velice působivý prostředek, aby pocit bývalý byl vybaven a často nás uvádějí na myšlenku, na kterou jsme se upomenouti nemohli.

Dejte poznati a jmenovati čtvero již známých barev a tažte se,

U. Kolik jednoduchých a prvotních barev rozeznáváme?

D. Tři.

U. Jmenujte tyto tři jednoduché a prvotní barvy!

D. Barva červená, žlutá a modrá.

U. Proč se barvy ty nazývají barvami jednoduchými?

D. Poněvadž jsou původní a nepřipravují se mícháním rozličných barev.

U. Proč se nazývají barvami prvotními?

D. Poněvadž pomocí jich dají se složiti barvy jiné.

U. Z jakých barev již jsme složili barvu zelenou?

D. Z modré a žluté.

U. Uvidíme co nám povstane z barvy žluté a červené.

Nyní smíchejte červenou a žlutou na prostore, která se nalezá na barevničce mezi těmito oběma barvami a tato směs dá barvu pomorančovou. Barva tato jest méně známa nežli barva zelená a proto nebudou zprvu scházeti časté omyly, některé dítě řekne, že jest to barva žlutá, tu ale neříkejte, *není*, ukažte pouze na barvu žlutou vedle a tažte se ukazující napřed na pomorančovou:

U. Jest tato složená barva stejná s touto barvou jednoduchou?

D. Ne.

Místopis.

Dříve, než se kdo na zkušenou do širého světa odebere, jest mu třeba předcházejících zkušeností, postoupně nabytých v domácnosti své, ve svém okolí a své vlasti, aby přišed do ciziny mohl pak své vlastní zkušenosti s cizími porovnávat i je novými lepšími a potřebnými dále rozmnožovat.

Jako vůbec známá vychovatelská zásada nepřipouští, aby se dalekými a neznámými věcmi začínalo, ale blízkými a známými, tak také i zde nebylo by na místě, zásad těchto pomíjeti. Protož nezdá se nám přiměřeným byti, dopravu k zeměpisu činiti zeměpisem mathematickým, kterýž mnohých vědomostí a mnohých proprav vyžaduje, jichž mládeži po tu dobu ani nelze dostihnouti a kterýž vlastně závěrkou všeho zeměpisu býti by měl. — Což také zpomůže dítěti, povídá-li se mu o velikosti slunce, měsíce a hvězd a jich milonů milové vzdálenosti, když ještě ani svého pozemského bydliště nebylo poznalo?

Co zpomůže dítěti, dovede-li po jiném říkati, že země okolo slunce a měsíc okolo země obíhá, ne poznalo li poněkud aspoň zákony tíže, přitažlivosti i odstrkavosti, přílnulosti, tření? — Což zpomůže posléz, vykládá-li se mu o dlech země, pohořích, řekách, jezerách, městech, atd. když nezná ani svého okolí, své vlasti, hor a pohoří ji prostupující neb lemující, její řeky ji zovlažující, národ, jemuž náleží aneb s kterým obcuje? —

Odpoověď na otázku, kterak by dítěto zeměpisu mělo se učiti, není daleká. Tuším, že by se to mělo dítí podobným způsobem, jakým člověčenstvo vůbec se učilo. Člověčenstvo, jsouc ještě v dětském stavu, neznalo než svou domácnost a své okolí; potřebou a okolnostmi jsouc však dále vedeno ze své domácnosti a svého kraje, poznávalo více a více rozsáhlost povrchu země a všeho toho, co se na něm nacházelo, Tlustýmto poutěm pak ani pouště ani širé moře nezabraňovaly. Prošedše na poušť, neuzřeli kol a kolem ničehož, než strašnou, písčitou rovinu; po moři se

plavivším bylo jest spatřiti na širošírou vodu, v šedé dálce vůkol s nebem splývající. Tu nebylo žádných cest, po kterýchž by bezpečně k cíli bráti se mohli. A jelikož se co obávati bylo, aby, jak v poušti, tak i na moři nezabloudili a život ve snadnou záhubu nedávali; bylo jim po známkách se ohlížeti, podle nichž by se na cestách pustých řídili. I našli známky tyto na obloze nebeské.

Slunce, měsíc, hvězdy, tyto buď jednotlivé, buď v celých skupeních (souhvězdími zvané) byly jejich průvodcové, pro kteréžto i jiné dobrodini snažili se s nimi více a více se seznamovati.

Toto maje na mysli, psal jsem tyto počátky zeměpisné, jež jsem Praktické učení zeměpisné Čech nazval. —

Nejprvé seznamuji dítky se školní světnicí, kde se učí, a sice její podobou, polohou, velikostí, jakož s věcmi v ní se nalézajícími a narýsuju podlahu školní světnice, znamená spolu i místa, kde jsou dvěře a okna, jakož i věci důležitější na podlaže stojící dle zmenšeného měřítká.

Výkresy tyto možná ovšem jen jako půdorysy představiti. Seznámily-li se dítky s půdorysem školní světnice, jde se do síně, do jiných světnic a místností, jakž to právě nejprůhodnější jest, až půdorys všech místností domu školního vyřejsován jest. Pak se připojí půdorys dvorečka, dvoru atd., všeho, co ke škole patří. Potom následuje půdorys školního domu a místa, blízkého okolí (města, městečka, vsi), kteréž opět nechtě za východiště slouží v dalším zeměpisném postupu. Konečně následuje půdorys celé vlasti, kteráž při pokračování v zeměpisu nechtě se opět za východiště považuje. Při tom pozor dáti sluší, aby se země ne náhodně ale dle přirozené souvislosti k sobě řadily.

Nástává otázka, kde se má počítí propravou k zeměpisu? —

Dle našeho mínění již v první aneb raději v druhé třídě může se základ k tomu položení vyřejsování půdorysu školní světnice. Pakliže se dítky tuto

rejsovati učí, nebude jim to nic nesnadného, ano se zalíbením tuto práci vykonávají budou. —

Má-li rodiště pravidelné, rovné ulice a náměstí a není-li příliš rozsáhlé a dítky je ve všech částech znájí, může se celý půdorys místa znázornit. Je-li rodiště nepravidelné a rozsáhlé, že by dítkám těžko bylo rozvětvoování ulic stopovati; narejsuje se nejznámější a nejznamenitější část místa ve spojení se školním domem a ostatní část jen v sblíživším poměru a obrysu se naznačí.

Dle toho, jak půdorys rodiště se rozšiřuje, třeba jest, dle menšího a menšího měřítka jej nakresliti. —

Pak se počne půdorysem rodiště s nejbližším okolím. Aby se k tomu potřebného místa získalo, znamená se rodiště již příslušným kolečkem. Odtud vychází se na vše strany, buď podle čtyř světa stran, buď po řekách a silnicích, tak jak se to za nejvhodněji nzuá.

Co v blízkém okolí leží, ať již je to ves, městečko neb město, vše se přiměřeným kolečkem znamená. Ano slouží-li to k lepšímu pojetí věci, nechť se i jednotlivé domy, dvory, letohrádky, kapličky, studně, zříceniny atd. poznamenají.

Poznenáhla seznamuje učitel žáky své s polohou vzdálenějších míst, které rodiče neb přátelé jejich v mnohých svých záležitostech navštěvují, a poví jim vše, co jest v místech těch pro ně památného, a čeho jim věděti třeba.

Žádoucno by bylo, aby učitel, dříve, než co s žáky svými v tom ohledu započne, do okolí s nimi povyšel a je s ním náležitě seznámil, tak, aby se jim obraz celku v paměť vštípl; jinak by se jim věc velice ztížila. Za stanovisko aby se k tomu zvolil nejbližší a nejvyšší vrch aneb aspoň k tomu účelu dosti vysoký. Nejprv by se vyhledaly čtyři strany světa — pomocí magnetické jehly — a k vyznačení jedné každé strany světa stanovil by se takový předmět, který se k tomu nejlépe hodí jako: vzdálený strom, kopec, kaplička atd. Učitel obrátí nejprv pozornost žáků svých na jejich rodiště i na to, jak vzdálené a na které straně od něho stanovisko (vrch) se nalézá. Bylo by záhodno, aby

žáci již zde návodem učitele svého vše to, co učitel tuto před se běře a znamenati zamýšlí, sami si též znamenali. — Co tuto se dělalo, dělá učitel ve škole na tabuli a žáci převádí na papír. Učitel nabývá tím vhodné příležitosti, aby s takovými vycházkami ještě i jiné účele spojil; může prozpytovat krajinu v ohledu hospodářském, zahradnickém, lesnickém, hornickém, tak aby mu lze bylo, žáky se všemi důležitějšími živočichy, rostlinami a nerosty krajiny té seznámiti. — Jak veliký zisk zákům z toho by vyplynul, nelze ani dosti oceniti. Tolik jen podotýkáme, že by nejen plody krajiny své náležitě poznali, ale podle těchto poznaných přirozených věcí snáze i jiné krajiny, jiné země znáti se učili, jelikož věci ty zhusta i jinde na zemi se objevují, k známým pak podobné přidružovati není již nic tak nesnadného. Byť by se i zdálo, že se mnoho najednou před se běře, nechť se uváží, že předce lépe jest věci tyto na svém pravém a přirozeném místě poznati, než co trosky z něho urvané v kabinetech přírodnických, kde nezřídka pouhá náhoda vévodí, anebo docela z kněh jim se učiti, v nichž se pouhá slova místo skutečných věcí nalezají. Boží příroda věru nenechá se z kněh, ale opět jen z Boží přírody poznávati. Knihami a sbírkami přírodnickými se toliko doplňuje, co mládeži nelze ve skutečnosti ukázati; mládež pak majíc skutečnost za základ, snáze a lépe zase knihám a sbírkám přírodnickým porozumí.

K tomu ať se také hlavně přihlíží, aby se dítky upozornily, v čem jedna krajina druhé se podobá, jak a čím se opět od jiné liší? — jak je pro domácí a vůbec i jiné živočichy vydatná? — Co poskytuje z říší přírodních, a co se nejlíp daří? —

Jak přírodní dary tyto na průmysl hospodářský a řemeslnický, jak na obchod působí neb působiti by měly? —

Mládež má již záhy navykát, o účelu přemýšleti, aby pak dosáhnuvši stáří dospělejšího, kdež jí bude věcmi takovými a podobnými se obrátí, rozhodně si počínala a s prospěchem jimi nakládala.

K celku ale ještě by patřilo, aby se půdorysy ne-

jen školy a blízkého okolí, ale celých krajovidů, možná-li i celé vlasti i jiných zemí, buď pro památné útvary hor, pro pamětihodné dějiny, neb i jiné důležitosti plasticky dítkám představily, a sice, aby se to dělo podobným způsobem, jako se to půdorysy stávalo. Plastický půdorys školní světnice a celé školy může se ze špalíček dřevěných neb korkových, stejně nařezaných, na prkénko postaviti; tak i věci na podlaže stojící mohou buď ze dřeva, korku neb i jiné hmoty shotoveny býti. —

Voda naznačuje se plochým sklem, podloženým ze spodu zamodralým papírem, tráva nizounkým mechem atd.

Toho ovšem se pomíjí, jakmile krajovid v rozsáhlé kraje a země přechází. K tomu ještě patří, aby hory, skály, a vůbec celé pozemí krajovidu s tímto co nejpůlněji se spojovaly; totéž platí i o ostatních věcech v krajovidu se nalézajících, jakož jsou budovy, rybníky, rostliny, živočichové atd.

Jak sobě počínati prakticky v tomto předmětu, důkladně podává p. Stěpán Bačkora ve spisu svém „Praktické učení zeměpisu Čech,“ z něhož vyňal jsem svrchu dotčené poučení.

Mluvní cvičení.

Ačkoli veškeré vyučování ve škole materské přispívá k obohacení a vycvičení řeči mládeže, ana následováním toho, co rozumného správně od pěstounky (učitele) slyší, správně také po ní říkati zvyká, zdá se přece mi, že nebude od místa, podám-li následující cvičení mluvní co příklady, jak všecko to, čemu mládež naučila se porůznu, užívajíc toho v kratkých větách jednotlivých zvykána býti má, aby různá poznání svá o věcech v ladný celek skládala a souvisle, správně a zřetelně o nich mluvíti se učila.

1. Domácí pes.

1. Žáci se vyzvou, aby něco o psu jim známém

nebo o psu vůbec vypravovali. Každé dítě poví, co mu povědome jest.

Učitel obrátí pozornost jejich na to, co sice vědí, ale pověděti opomenuli.

2. Nato okáže se obraz psa, lebka a ostatní díly kostry, nebo kostra v celku jsou připraveny.

3. Dětem řekne se, aby zvíře po tichu, pozorně a důkladně pozorovaly.

4. Po několika okamžicích ptá se učitel, co pozorují. Žáci jmenují každý, čeho si všimnul a vypravují, co o předloženém předmětu vědí. O ostatním mluví se celými větami, a když byl každý chybný výraz opraven, opakuje se jak jednotlivci tak všemi.

5. Nato pozorují se jednotlivosti vedením učitele.

a) Hlavní části těla zvířecího.

Hlava, krk, dřív, ocas, nohy.

Části hlavy: leb, těmě, čelo, oči, nos, morda, tlama.

Díly krku: přední, zadní díl, strana přední, zadní, obě postranní, pravá i levá strana.

Části dřívku: břicho, záda, strany břicha, přední a zadní díl dřívku, prostředek přední, prostřední a zadní část zad. Nohy a jich díly:

Přední nohy, zadní nohy, obě nohy na straně pravé a obě nohy na levé, pravá přední noha, levá zadní.

Části každé nohy: stehno, holeň a spodní část čili noha.

Části nohy: pata, chodidlo (tlapa), prstce, na nich drápy.

Části ocasu: kořen, prostřední část, konec ocasu.

Díly oka: víčka, spodní a hoření víčko, řasy, jablko oční. — Části ucha: laloček, dutina ušní či šklebina ušní. Díly nosu: Chřípě, přehrádka nosní. — Částě huby: pysky, hořejší a dolejší pysk, licousy, hořejší a dolejší čelist, patro, jazyk, zuby. Části patra: přední prostřední a zadní patro. Části jazyka: špička, prostředek, kořen jazyka. Části zubů: kořen, prostředek, korunka (špička). Přední zuby jsou ostré, řezáky; je jich nahoře 6 a dole 6 — — špičáky jsou

klínovité, jsou čtyři — zadní zuby jsou nahoře rozšířené, třenovní zuby, je jich na každé straně hořejší po šesti a na každé dolejší po 7.

b) Činnosti:

Okem vidí, ušima slyší, nosem čichá, jazykem chutná, mordou (a ostatním tělem) hmatá a cítí.

Oči, uši, nos, jazyk, pysky nazýváme údy smyslovými č. čidla: Pes má proto patero smyslův: Zrak, sluch, čich, chuť, hmat.

Zuby kouše pes, hubou štěká, chodí a běhá po nohou. Nohy nazývají se ústroji hýbacími.

c) Potrava psova:

Zere maso, chléb, zeleninu, zkrátka vše, čeho člověk požívá, nejobjíbenějším jemu žrádlem jest syrové maso. Jest zvířetem masožravým.

Ostré jeho řezáky usnadňují mu trhání masa.

d) Vlastnosti a užitečnost jeho.

Pes jest věrný a účelivý; miluje obcování a společenství s člověkem; zná i miluje svého pána, poslouchá ho na pokynutí a chrání jej. Domácí pes strážuje dům ve dne i v noci.

e) Rozličné druhy psů:

Řeznický pes, ovčácký či pastýřský pes, hončí pes, vyžlík, jezevčík, chrt, pudlík, vlkodav, muflíček. — Pes řeznický jest hezky veliký, silného těla, obyčejně černý, hnědý neb bílý; pomáhá řezníkovi hnáti dobytek. — Ovčácký pes je o něco menší psa řeznického, bývá černý nebo černohnědý, se špičatou mordou a dlouhými chlupy, udržuje ovce v jednotě a zahání je s polí a luk, jest nejvěrnější zvíře. — Psi hončí bývají při honbách; mají neobyčejně jemný čich, pomocí něhož vyhledávají zvěř, ji nychle pronásledují a myslivci nadhánějí; vyžlík náleží k psům hončím; slídí obzvláště po křepelkách a koroptvích.

Jezevčík je nízký, o krátkých, křivých nohách a barvy rozličné, leze do děr jezevců a lišek a vyhání je. Chrt bývá obyčejně veliký, žlutavý neb šedý, má úzkou špičatou hlavu, štíhlé tělo a tenké hubené nohy, jest rychlý jako vítr. Chytá zajíce, pevně jej uchopí, zakousne jej a buď jej sežere nebo přinese

pánu. Pudlík je prostřední velikosti, černý neb bělavý, má dlouhou kadeřavou huňatou srst, jest jedno z nejuvěřnějších zvířat, naučí se všelikým kouskům a obrátům a proto bývá velmi oblíben. — Vlkodav jest velký a silný, šedý neb plavý, má velmi ostré zuby a napadá voly i vlky s velikou neohrožeností; nazývá se proto vlkodav. —

Muflíček je malinký a něžný, nejvíce bělavý nebo plavý, má slabý hlásek, bývá v pokojích bohatších lidí chován a sedává jim na klíně.

Nesmíme házeti po psu kamením nebo s ním zle nakládati; neb jest tvorem Božím a má smysl i cit. Dobrý člověk i zvířatům dobré rád prokazuje. Kousnutí psa stane se velmi lehce nebezpečným; mívajíť psi ošklivou nemoc, vzteklinu; v stavu tomto jsou zlostní a pokousají vše, co jim v cestu se staví. Zvíře vzteklým psem pokousané ano i člověk rovněž se pomine, a sejde nejhroznějším způsobem se světa. Cizích psů dlužno se varovati.

2. Kočka.

Ostré, dlouhé špičáky, ostré drápy — masožravé zvíře — šelma. — Chytá myši, také krysy, a v polích ptáčky, číhající, plíží se, skokem. Proto vystavují ji za příklad lsti, potutelnosti. Samec jmenuje se kocour, samice kočka, mládě kotě.

3. Kůň.

Přední zuby jeho nejsou příliš ostré, ostatní jsou široké a ploché; na místě prstů a drápů má kopyto rohové; na krku hřívu, pěkný dlouhý ocas. — Je krásné, čilé, silné, neohrožené, pyšné a věrné zvíře. Žere trávu, seno, jetel, oves, ale ne maso, jest tehdy býložravé zvíře. —

Kůň samec jmenuje se hřebec, samice klisna, a mládě hříbě. — Užívá se ho ku tahu, jízdě a nošení břemen, ku práci polní, ve válce a na projíždky. Kůže vydělávají se na podešvice, kopyta upotřebuje soustružník. Žíněmi vycpávají se sesle, a žíně koní bílých natahují se na smyčce. — Jsou bílí, černí, hnědí, šedí,

žlutí, žlutaví a jiní koňové. Bílí nazývají se bělouši, černí vraníci, žlutohnědí lišáci, kropenatí strakáci.

4. Vůl a kráva.

Nemá špičákův v čelistech, zuby široké a prohloubené, uspůsobené aby rozemílali mohl trávu, seno, obilí a jiné rostliny. Kopyto jest rozpolteno. Kůň má celistvé, vůl rozpůlené kopyto. Na hlavě dva křivé, nebo ohnuté, na konci zašpičatělé, uvnitř duté rohy, jimiž trká, brání se. Potrava pobčená vrací se mu po nějakém čase do huby zpět, a tu ji na novo rozmělní č. žvýká. Jest přežívavé zvíře. Samec jmenuje se býk (vůl), samice kráva, mládě tele, po roce junec (hovědce.) Kráva má mezi zadními nohama vemeno se 4 cecky. Vůl tahá, kráva dojí mléko, telata některá se zabíjejí. Volí a krávy krmí se dobrým žrádlem (krmný dobytek) a když jsou ztučnělí, poráží je řezník na jatkách.

Maso z telat jmenuje se telecí, z hověd hovězí, z volův volské, z krav zove se kravské. Požívá se čerstvého, naloženého, neb uzeného. Z tuku připravují se jídla a zhotovují svíčky a mýdlo. Kůže vydělává kožeš v usně.

Voly a krávy jak mladé tak staré nazýváme jedním slovem hovězí dobytek.

5. Vepř.

Velká hlava, velké uši, malé oči, silný a dlouhý rypák, jímž zemi rozrývá, krátké nohy, oblá záda, skroucený ocas. Tělo pokryté tvrdými chlupy, štětinami zvanými; na nohou má paznehty. Brání se svým rypákem a svými zuby. Divoký vepř má delší zuby, tesáky. Žere zeměčata, řípu, luštěniny, oves, skoro každé krmivo. Rád má vlhká místa, bahno a bláto. Samec krotkého vepře nazývá se kanec, samice svině, mládě sele.

Krotké prase krmí se a na zimu se zabíjí. Maso nazývá se vepřové. Toto jídá se čerstvé, vařené, nasolené nebo uzené.

Hořejší díl nohy nazývá se kýta, kýta přední ne-

bo zadní. Rozsekává nebo rozřezává se, maso a sádlo na malé kousky, a se solí a pepřem i jiným kořením naspívá se do střev (jelita, jaternice). Z štětín zhotovují se kartáče, štětky, štětce a p.

Uvnitř lebky vepřové je mozek, v krku dvě trubice, dychací a jícn, v dutině hrudní a břišní plíce, srdce, žaludek, játra, slezina, ledví, střeva, plzeň, sádlo kolem žaludku ap. Celé tělo je prostoupeno žilami, jimiž proudí červená krev. Žíly vycházejí ze srdce. Měli se vepř. zabiti, píchnou jej do srdce; pak krev vytoče a vepř pojde. Krev je červená, tekutá a teplá. Když vytekla, ustydne a sráží se.

Vepř žvýká potravu zuby; spolkne ji a tato přichází jícnem do žaludku. Tu se rozmělní a ztráví. Nato vchází do střev; nejživnější částky dostávají se do krve; nepotřebné zvíře vyměšuje.

6. Ovce.

Ovce pokryta jest vlnou, buď černou nebo bílou. Nohy má slabé, kopyto rozštípené. Jest slabé, bázlivé, prosté a hloupé zvíře. Žere trávu, zeleninu a velice ráda požívá soli. Užitečna jest svojí vlnou, masem a lojem.

7. Koza.

Má na zad zahnuté rohy s vroubky, dlouhou bradu, krátký ocas, paznehty na nohou, na těle chlupy. Chodí po nejužších stezkách s jistotou a vyleze na nejvyšší skály, jest trkavá, veselá, svévolná.

Žere trávu, seno, jetel, mrkev, listí a jiné. —

Samec jmenuje se kozel, samice koza, mládě kůzle.

Užitek podává svým mlékem, koží a masem.

8. Přehled opakování a přírovnání.

1. Jak se jmenují jedním slovem zvířata posud vám známá? — Domácí zvířata. —

Co žerou? — Buď maso, buď byliny; jsou buď masožravá neb býložravá. — Jaké vydávají hlasy? — Pes štěká, kočka mňouká, kůň řehce, vůl bučí, prase rochá, ovce bečí, koza meká. —

Kolik hlav, krků, dřívků, ocasů, očí, uší, nosů, jazy-

ků, noh a p. mají zvířata tato? — Každé má po *jedné* hlavě, po jednom dřívku, po ocase, dvě oči, dvě uši, 1 nos, 1 jazyk, 4 nohy atd. Jsou to tehdy čtyřnohá zvířata či čtyřnožci.

2. Přirovnání jednotlivých zvířat.

Pes a kočka.

Shody: obě zvířata mají po jedné hlavě, po dvou očích, atd. — obě mají hlavu v předu, ocas v zadu, nohy dole, hřbety nahoře atd. — obě žijí v domě, jsou domácí zvířata, žerou maso, jsou masožravá zvířata atd.

Rozdíly: Pes je proto, aby dům střehl, aby honil, a stáda chránil, kočka, aby myši chytala; pes šteká, kočka mňouká; pes je střídavý a věrný, kočka lstivá a mlsná atd.

Takto přirovnávají se: kůň a vůl, ovce a koza, kráva a prase.

9. *Kůr domácí.*

1. Potrava a části těla.

Kohout stává přímo, hlavu vzhůru, do výše napnutou, ocas srpovitý roztahuje do výšky; postava jeho jest pěkná, chůze pyšná.

Tělo není pokryto chlupy ale peřím; na místě huby má zobák, a stojí o dvou nohou — jest pták. Přední díl hlavy jmenuje se zoban; je rohový a vpředu zaostřený, hnědý, nazad (při kořenu) žlutavý, (kůže co vosk); skládá se z dvou dílů, hořejší a dolejší čelisti. V ústech jeho není zubů, místo nich má zobák. Zvláštního nosu nemá; ale dvě dírky nosní. Po stranách hlavy jsou uši, které peřím jsou přikryty; bolců nemá. Oko uzavírá dolejší víčkem; hořejšího víčka nemá. Nahoře na hlavě má červené, masité výrostky, vroubkované; proto jmenujeme je hřebínkem, na spodní čelisti jsou dva kulaté výrostky, laloky.

Krk má pěkně prohnutý s pestrým peřím.

Na obou stranách dřívku spočívají křídla, jimiž se ve vzduchu pohybuje (létá). Roztáhne tehdy křídla a mává jimi. Každé křídlo sestává z tří dílů, hořenního, předního a krajního. Na krajním je dlouhé, tvrdé pe-

ří, pomocí jehož do výše se vznáší. Per bývá v křídlech po 10; jsou zahnutá k tělu, že poznati možno, zdali z pravého či levého křídla kohoutova vytržena byla. Krajiní péra jsou překrásná. Křídla jsou ptákovi předními nohama.

Dřík spočívá na nohou. Tyto skládají se z 3 dílů, stehna, holeně a drápu. Stehno jest tlustší než holeně; obě pěřím pokryto, opeřeno. Na chodidle, jehož kloub je velmi dlouhý, jest rohovitý zahnutý a zašpičatělý výrůstek, jimž se kohout brání, jako zobanem, napada je soupeře bodá jej, píchá a jako ostruhou zraňuje, proto jmenuje se tento výrůstek ostruhou. Chodidlo nebývá opeřeno, jest nahé, a bývá šupinami pokryto. Noha na konci dělí se v čtvero prstečův, z nichž tři v před a jeden na zad obráceny jsou. Na kraji prstečův jsou drápy. Prstci objímá větve. V ocase má dlouhá, srpovitá a krásná péra.

2. Žere oves, žito, pšenici, chléb, červy a písek. Na prsou pod kůží má vak, vole nazvaný.

3. Jest čilý, pyšný, bojechtivý a udatný, Mladí kohouti bodají se často, nejen do krve, ale až smrtí skončí. Kokrhá kikiriki ve dne i v noci, jest ostražitý, bdí nad svým hejnem a ochraňuje, střeže je nebezpečí, a vábí ku zrádli.

4. Samec jmenuje se kohout, samice slepice, mládata kuřata.

5. Slepice jest menší, slabší a bážlivější kohouta, má menší hřebínek i ocas, jest méně pěkná, nekokrhá, ale kdáká. Snáší vejce a oznamuje to hlasitým křikem (kdákotem), a kohout přizvukuje. Jak mile se jaro blíží, počíná snášeti vejce. Vejce jsou bílá, obdélná, k jedné straně užší, než k druhé (špička vejce); vnějšek vejce nazývá se skořápka, jest vápenná, již slepice velmi rády žerou, vnitřek vejce sestává z bílku a žloutku; tento jest uprostřed vejce, kulovatý a zahoustlý; bílek obaluje žloutek, jest kapalnější a průhledný a připevněn je na žloutek u světlého, bělavého bodu. Vnitřek skořepky potažen je bílou blánou. Když slepice nakladla jistý počet vajec, usedá na ně a vytrvá (s krátkými přestávkami) po 21—24 dní (skoro 3 tý-

dny — 3 × 7 dní) a teplem těla jejího vylhnou se kuřátka. Okolo 24. dne počínají kuřata ve vejci títati; slepice proklovne skořápku a kuře vyjde na světlo. Přepodivný zjev! S jemnou, úzkostlivou starostí pečuje nyní o ně a krmí malinký, roztomilý hloudek, svolává a přivabuje je kvokáním (proto slove kvočna) až se samy vyživiti umějí. Tu zapuzuje matka dítky své násilně klováním a počíná brzo opět snášeti vejce.

Chováme slepice pro vejce a maso. S nastávající nocí běží do kurníka, vyskakují na bidla a usínají střídavě o jedné noze stojíce, hlavu pod křídlo kladou. — Nepřátely jím jsou liška, kuna a lasice.

Doslov.

Všeliké vyučování zakládati má se v individualnosti učících se. Spis tento obral sobě za úkol, poskytnouti návod k vyučování mládeže 3 až 7-leté. Mládež toho věku žádá rovněž všestranného vzdělávání, avšak způsobem věku sobě přiměřeným. Bedlivý čtenář shledá, jak moudře pojí se tu věci vzdálenější, nepovědomé se známými at tak dím domovskými, spoměry společenskými, aby se bystril rozum i budil cit pro vše, což jest dobré, šlechetné a krásné, by vůle ponoukala i vzámáhala se k činění skutků Bohu milých.

Tomuto věku přiměřeně rozjímají se složené představy, jichž mládež nabyta at obcováním at zkušenostmi osobními, v představy jednoduché, vždy jasné, opírající se o názory mládeži přístupné, z nichž co k pojmu nutně náleží, pečlivě se abstrahuje, sbírá, pořádá a pojímá, v užívání pojmů pilně cvičí tak dlouho, až mládež i umí, co ví.

Všecko co týče se formy a mluvy, zakládá se na věcech samých a poměrech jejich, tak že vždy slovo s věcí jde.

I té zásady šetřeno v spisu tomto: že mládež nabyti má jistou sumu vědeckých pojmů i názvů z každého naučného odboru, jímž se obírá či jenž jest zá-

měrem poučení. Jestliže pak v tom neb onom odboru nabytí má více neb méně těchto pojmů, to vyměřiti arci musí se dle pochoplivosti těch, kdo se učí. Čím více rozšířil se obzor učících se, tím více vměstnati může se v něj. S toho stanoviska necht' poblížejí na spis tento, jímž přílišným býti zdálo by se, že téměř všecka odvětví lidského vědění, ovšem malou měrou, záměrem býti mají u vzdělávání mládeže, kterou má tento spis na zřeteli.

Naučné látky nepodává se nikde přílišně aniž v řadách neurovnaných, spletených aneb dokonce heterogenných. Učení ubírá se tu po odděleních a každý jednotlivý záměr učení vztahuje se buď k jednomu aneb k více přesně vytčeným oddělením, která povahou svou k sobě přináležejí.

Jakého objemu býti mají tato oddělení, stačí-li ta, jak naznačeny jsou v tomto spisu, aneb rozšířiti aneb ztenčiti mají-li se, to záleží jednak na přirozených vlohách učících se, jinak na schopnosti, jaké nabyli, aby osvojovati si (appercipovati) dovedli; neboť všecko učení toliko osvojováním diti a. dařiti může se.

Soudní pěstitelé mládeže shledají, že i této zásadě zadost činí se tímto spisem.

Jelikož dle statutu pro materské školky francouzské trvá v nich mládež do skončeného roku 7. věku svého ale u nás dle školských zákonu jen do konce roku 6., toť ovšem míra učení v našich materských školkách menší býti musí.

Toť příčina, že původní název toho spisu: „Praktické vyučování ve školách materských“ rozšířil jsem v název: „Praktické vyučování ve školách materských a v prvých třídách obecné školy,“ naděje se, že i v těch třídách s prospěchem nemalým mnohého užiti se může.

Místo mluvnického vyučování a zeměpisného dovolil jsem si položiti *mluvní* vyučování a místopis.

Také pomínil jsem deklamánek, her a písní jednak proto, že ty, jež ten spis obsahuje, nám by se nehodily, jinak proto, abych nedostatkem jich přiměl snad

ty, kdo povolání býti se cítí k sbírání a vydání říkadél, her a písni spůsobné pro školy materské.

Návod k vyučování čtení přeložiti pokládal jsem za vození dříví do lesa.

Frant. Tesař.

Paní Pape-Carpentierové,

generální dozorkyně materských škol ve Francii,
suspendace, rehabilitace a životopis.

Bylo to roku 1874, když francouzské noviny přinesly zprávu, že madame Carpentierová sesazena jest dne 1. října 1874 s úřadu generální dozorkyně materských škol ve Francii. Jaký dojem způsobila tato vyhláška, o tom napsal časopis „Temps“ dne 12. ledna 1875, jak následuje:

„Nezapomněli jsme na rozjitření myslí, jakéž způsobila zpráva o odvolání paní Papeové. Máme za to, že skutek tento nelze nijakým způsobem ospravedlniti. Po více než 35 letech, kteréž byla věnovala vyučování malých dítek, byla p. Papeová z úřadu svého vyhnána způsobem velmi surovým, z postavení, v kterémž každý obdivoval se její neunavné obětavosti. Její spisy platí za vzory svého druhu nejen v otčině, ale i ve Švýcařích, v Německu*), zkrátka všude, kde dovedou lidé uznávati pravou jejich cenu, cenu tak těžkého a důležitého úkolu, jakýž jest vychovávati a vyučovati děti lidu. K objasnění sesazení paní Papeové nevedlo se ani jediného slova a důvodu pro tak přísné zakročení. Velmi podle jednaly i některé listy veřejné k rozkazu ministra, neostýchajíce se opakovati poznámku ultramontánského listu „Monde“, který obviňoval paní Papeovou z toho, že prý nemá dosti uábožnosti!! Podivný nález, který byl učiněn

*) Některé její spisy přeloženy jsou také na jazyk český a „Matice Komenského“ právě vydala její spis pod názvem: „Radý řídicím pěstounkám škol materských“. (Conseils sur la direction des salles d'asile par Mme. Marie Pape-Carpentier. Paris libraire de L. Hachette et Cie. 1856. Troisième édition. (3. vydání.)

po tak dlouhých letech její služby! Paní Papeová mohla obstáti v klerikální reakci v letech 1849—50, aniž by byla zavdala příčinu k nejmenší stížnosti. V době mravného pořádku byla ctěna; v nejprudčím ohni výstupu nebylo zvláštních okulárů p. z Cumontu, aby viděna byla tříska, již ani pan de Falloux ani pan Batbie nespozorovali.“

Rozjítření mysli bylo tedy veliké, neobyčejné.

„Siecle“ nám oznamuje dnes, že výkřik obecnstva dostal se až k uším paní maršálky Mac-Mahonové. Úřední vyšetřování nebylo těžké. Zdá se, že bylo velmi poučlivé, ještě p. z Mac-Mahonu neváhala ujmouti se věci té sama. Uživši velikomyslně svého mocného vlivu žádala, aby dosti učinění bylo úplné.

A pan z Cumontu užil těch několik dní, které mu zbývají, k pokání, obětoval se dobrovolně. Paní Marie Pape-Carpentierová jest opětně dosazena za generální dozorkyni mateřských škol ve Francii. Paní maršálová z Mac-Mahonu oznámila paní Papeové osobně výkon spravedlnosti.

Vypsání výše uvedené a tak významné události ze světa vychovatelského ve Francouzsku, aby mu dobře rozuměno, vyžaduje zevrubnějšího seznámení se s paní Pape-Carpentierovou. Poslyšte, co sama o sobě píše v listu svém do Prahy zasláném:

„Narodila jsem se ve Flèche, malém městě departementu sartheského, který tvořil prvé část provincie anjouské. Král Jindřich IV. dal zde vystavěti vojenský ústav vzdělavací v takovém rozměru, že bychom takový marně hledali ve městech sebe důležitějších. — Otec můj byv stavu vojenského dostal se do Flèche a byl zde zavražděn povstalci dne 21. května 1815. Nejstarší sestra má, které bylo 8 let, byla zabita téhož roku, dne 30. května. — Matka má porodila mne 10. září 1815 a protože mne sama kojila, ujišťovala mne nejednou, že jsem pila více slz než mléka. Měla mimo mne ještě jedno dítě, hochu 5—6 letého, ale tento se nestal nikdy její podporou. Nemajíc žádného jmění živila se prací ruční, při níž jsem jí, jsouc děcko ještě,

pomáhala. Chodila jsem do ústavu k jakési paní, která mne učila čísti. Byla to dobrá, něžná duše. Chodila jsem mimo to ještě k jedné učitelce, u níž jsem se naučila jen špatně psát. Byla pobožnostkárka. Musili jsme u ní po celý den tiše seděti, poslouchajíce čtení katechismu dogmatického, veliké to knihy zaobalené v papíře barvy pomerančové, který vidím dosud! Bože! smiluj se nad duší této staré panny, která dětem nikdy nebyla příchylou, ale přečasto je bila.

Když mi bylo 11 let, dali mne na učení, a konala jsem napotom ruční práce do 19. roku věku svého, jsouc obětí neodolatelné touhy duševní. Abych se byla mohla vzdělati, k tomu nebylo prostředkův. Nemůž býti horoucnější touhy, než jakou já jsem měla po vzdělání; ale neměla jsem ani učitelův, ani kněh, ani času, neboť jsem šla 12 hodin denně. Vědy, umění, obloha plná hvězd, rostliny na zemi, čas minulý, vše musilo mít své děje, hádala jsem tak, ale dopátrati se těch dějův jsem nemohla. Pozorovala jsem co nejbedlivěji, co se kolem mne dělo. Děkala jsem i rozdíl mezi řečí, kterou matka má mluvila, a mezi řečí, již mluvili jiní, a ona mluvila pěkně řečí obehou. Dávala jsem pozor, abych mluvila dobře. — Na venkově lze pozorovati mnoho výkonův lidských. I záleželo mi mnoho na tom seznati, jak se staví domy, jak vzdělávají se role, jak se mele obilí, vyrábí cukr, shotovuje papír atd. Dovedla jsem o věcech těch mluvit tak, že ti, jenž mne znali, považovali mne za osobu vzdělanou. A já neměla jsem ani nejmenšího úmyslu za takovou se vydávati. Když jsem byla přečetla Voltairovu epickou básně „Henriadu“, psala jsem i verše, ale schovávala jsem je obezřetně, abych nebyla považována za výstřední.

Když mi bylo 19 let, žádala matka má, aby mi svěřen byl úřad řídicí pěstounky na školce, která zřízena býti měla toho času v našem městě společností literární a philantropickou. Památka otce mého, který padl na bojišti co rek, podporovala podnik náš a škola nám byla svěřena. Odjely jsme dne 1. ledna 1835 do Mansu, abychom se seznámily, jak zachází se s malými dětmi, t. se způsobem vychovatelským; kteréhož

tam bylo užíváno před rokem panem Papem a jeho paní, jichžto nejstarší syn se stal chotěm mým r. 1847.

Rídila jsem školu ve Flèche, majíc po boku matku svou, takovým způsobem, že jsem obrátila na se pozornost celého okolí. Básně mé byly čteny a naklonily mně srdce všech těch, kteří je poznali. Byly uveřejněny v listech a já se stala miláčkem obecnstva; nazývali mne musou, oslavou vlasti. Nenechala jsem se však opojiti. Cítila jsem se býti povinnou vykonati úkol svůj, jehož jsem ještě sama jasně nerozeznávala a který záležel v tom, zavésti do škol přirozenou methodou lásku.

Po čtyrech letech horlivé práce byla jsem vysílána tak, že jsem měla smrt na blízku. Zhrozila jsem se při pomýšlení na matku svou, která by byla zůstala bez podpory, i odhodlala jsem se proto sloužiti za společníci bohaté vdově ve Flèche, která se zaručila podporovati matku mou, kdybych měla zemříti. Zde jsem nabyla opět sil, ale sňatek můj s p. Papem byl odložen, když jsem byla přinesla matce obět.

V městě Mansu zatím rodičové pana Pape zemřeli a ústav ten, zvaný „vzorný asyl“, byl mi nabídnut. Uvažovala jsem 8 dní, mám-li se v úřad ten uvázati. Bojovala jsem mezi náklonností a povinností. Povinnost zvítězila a byla jsem ustanovena ředitelkou v Mansu, v červnu r. 1842 za velikého oslavení. Purkmistr ve své řeči pravil mi mezi jiným: „Marie Carpentierová! Neočekávejte od nás ani podpory ani rady. Podpory naleznete ve své ušlechtilé duši; co se týče rad, těch my si vyžádáme od vás.“ Není to pýcha, která uvádí slova tato, vyslovuji je proto, abyste poznali smýšlení, jakéž měli o mně moji představení. Zde, v Mansu jsem psala: „Rady řídícím pěstounkám“ a „Vyučování praktické ve školách mateřských“.

Roku 1841 nemohla jsem se ubrániti uveřejnění básní svých, kterým ještě v rukopise dostalo se ceny kongresem vědeckým. Vyšly v Paříži u Perrotina pod názvem: „Les Préludes“, a získaly mi mnoho přátel. Snad způsob veršů spůsobil, že byl můj sloh chválen, protože vyšly před spisy v nevázané řeči psanými.

Básně, které jsem od té doby psala, nebyly nikdy vytištěny.

Roku 1847 dne 21. března byla jsem povolána do Paříže ku zařízení kursu pěstunek na školách mateřských. Tato neočekávaná čest a za mé práce odměny, jichž se mi dostalo od akademie francouzské a od mnoha jiných společností, způsobily mi mnoho závistníků, kteří mne znepokojovali a rmoutili. Nový úkol mňj zaujal celou duší mou a nebránila jsem se nepřítelům nadutým a nesmířlivým, jichžto jmen jsem z větší části ani neznala. A přece krvácelo srdce mé při pomýšlení na drahou otčinu, v kteréž jsem byla prvé tak váženou, tak milovanou! Každý, kde a jak jen mohl, užil zbraní svých proti mně.

Proto že jsem věnovala jeden ze svých spisů paní Julii Malletové, své ctěné přítelkyni, která byla náboženství protestantského, nazývali mne protestantkou. Když nastala vláda republikánská, byla jsem obviněna, že jsem ji vyvolala. Protože jsem pravila ku svým chovankám: „Hleďte rady v přírodě samé,“ platila jsem ihned za atheistku. Tento hanebný boj měl i dramatické epizody. Byla jsem arci tu i tam šlechetně pomstěna. Zůstala jsem klidnou, pracuji o svém díle, až vyskytl se v čele university náš ministr, který dne 1. října 1874 svolil, aby svržena byla ta, jižto dotknouti neopovážili se po 28 let ani nejživější odpůrci.“

O suspendaci a opětném dosazení paní Pape-Carpentierové pověděli jsme již s předu. Ostatní průběh života svého vypravuje řečená paní takto:

„Pan Pape, důstojník v Africe, dostal se co setník gardy republikánské do Paříže a stal se mým chotěm po 10leté známosti. Vedli jsme příjemný rodinný život, sdílíce se radostmi i starostmi a jdouce každý po svém zaměstnání. Štěstí naše nemělo však dlouhého trvání. Roku 1858 zemřel můj muž a mně zůstalo vychovávat 5 dítek, z nichž dvě byly mé dcerušky, 3 byli sirotci po mém bratru a jeden hošík mi zůstal po pěstounce naší školky (zemřela r. 1825). I ztráta mé

milované matky dotkla se mne bolestně. Zemřela roku 1864, majíc 86 let věku svého.

Od té doby zůstaly mi jen zpomínky na minulost, budoucností mi byly děti. Pracovala jsem mnoho, abych vychovala všechnu tu mládež, a každé sousto chleba bylo spravedlivě vyděláno.

Nemám žádného jmění, jen vědomí, že jsem byla nástrojem velkého díla, kteréž vedlo o krok blíže k Bohu, a to jest mi zadostiučiněním nejsladším.

V Lasacrazu, dne 17. srpna 1875.

Marie Pape-Carpentierová."

Obsah.

	Stránka
Rozmluvy o některých stránkách náboženských	6
Idea o Bohu	6
Písmo svaté (Biblická dějprava)	17
Dějepis starého zákona	32
Dějepis nového zákona	33
Drobné povídky	34
Počítání	64
O kreslení	70
Mravní vzdělávání	87
Povšechné známosti o člověku	103
Přírodopis	128
Říše živočichů	132
Říše rostlin	140
Říše nerostů	150
Nástin cvičení o jednotlivých předmětech	157
Z přírodopisu	157
O řemeslech	160
Pojem a rozdělení času	164
Roční doby	167
O barvách	171
Místopis	176
Mluvní cvičení	180
Doslov	188